

የኃላጊነት ስርዓት

ጽሑፉን ከዳር እስከ ዳር በጉጉትና በአድናቆት አንብቤዋለሁ። በኢትዮጵያ የክርስቲናን ታሪክ፣ ትግሉትንና እስትንፋሱ-መለኮት የሆነውን የእግዚአብሔርን ቃል ያገናዘበ ትምህርታዊ ሰነድ ሲሆን ያለፈውን፣ ያለውንና የሚመጣውን ክርስቲያናዊ ትውልድ በአስተሳሰብ የሚያቀራርብ፣ በአገልግሎት ራእይ የሚያቆራኝና የወንጌልን አደራ ትብብሉሽ የሚያመቻች የመሸጋገርያ ድልድይ ነው። ይህ መጽሐፍ ጋሽ በቀለ የጳጳስቆስጤአውያንንና የካሪዝማውያንን መሪዎችና አገልጋዮች የአመታት ጥያቄ በማስተናገድ የትውልድ ባለ አደራነቱን የተወጣበት ከመሆኑም ባሻገር በኢትዮጵያ የጳጳስቆስጤ እንትሲቃለ፣ ልምምድና ትምህርተ መለኮት ላይ ገና ሊቀርቡ የሚገባቸው ጽሑፎች ፋና ወጊ ሆኖ አግኝቼዋለሁ። ሕዝብ ክርስቲያን ሆይ! አንብቡት። በአንድነትም እጃችንን ከልባችን ጋር ወደ እግዚአብሔር በማንሳት ስለ ምድራችን “አቤቱ ዘመናችንን እንደ ቀድሞው አድስ” (ሰቆ ኢር 5:21) እንበል።

እንዳለ ገብረመስቀል (ወንጌላዊ)  
የአዲስ አበባ መጽሐፍ ቅዱስ ኮሌጅ ፕሪንሲፓል

ስለ ሪቫይቫል ስናነሳ ብዙዎች አሁን እየታዩ ያሉትን ጥቃቅን ለውጦች እየቆጠሩ ረክተው የተዘናጉበት፣ በርካታዎች ከእንግዲህ ሪቫይቫል አንጠብቅም ብለው ተስፋ የቆረጡበት፣ ጥቂቶችም በፀሎትና በናፍቆት የሚጠባበቁበት ጊዜ ነው። በዚህ ጊዜ ጋሽ በቀለ ያለፈውን የቤተ ክርስቲያንና የምድራቷን ጉዳይ በሚገባ የዳሰሰና የሚያሳይ፣ የሰማነውንና የምንሰማውን የሪቫይቫል ጉዳይ የማይቀርና በቅርብ መሆኑን የሚያስረግጥ፣ የሌሎች አገሮችን ልምምዶች ያካተተና በእያያዙም እንዳንቸገር የሚረዳ በአቀራረቡና በይዘቱ ለየት ያለ፣ በሚጣፍጥ የቋንቋ ውበት በቂ መረጃዎችን ያካተተ፣ በህይወት ልምድ የተዘጋጀ መጽሐፍ አቅርቦልናል። በሁሉም ክርስቲያኖች መዝገብና መጠናት ያለበት መጽሐፍ ነው።

ሣሙኤል ኃይሉ  
ከክርስቲያን ሠራተኞች ሀብረት/  
24 ሠላት ፀሎት አገልግሎት

ኢትዮጵያ የረሀብ? የጦርነት? የበሽታ? አውድግ። ብዙዎች ልጆቿ ፈለሰው? ድንበር አቋርጠው? በምድር ዙሪያ ሁሉ የተበታተኑበት አገር። ለብዙዎች መነጋገሪያ? ፍቺ ያልተገኘለት እንቅጥላሽ የሆነች ምድር። ከቶ ተስፋዋ ምን ይሆን? የግል የትውልድ ጥያቄ በዙሪያዋ ይሸከረከራል።

ፓስተር በቀለ ወልደኪዳን ገና አምላካዊ ተስፋ አለላት በማለት አዲስ የመገባወጥ ምዕራፍ በደጃችን እንዳለ ያበሰረናል። የእግዚአብሔርን ቃል መሠረት አድርጎ? የትንቢትን ቃል መርምርና ተመርኩዞ? የታሪክን ፈለግ አይቶና ገምግሞ? የጸፈው በመሆኑ ተአማኒነቱ እጅግ ከፍተኛ ነው።

ግራኪ? ገልጽና በልዩ የአጻጻፍ ስልት የተከሸ በመሆኑ ድምዳሜውን ለማወቅ ልብ ይሰጥላል። ስለ ኢትዮጵያ ያገባኛል የግል ሁሉ ያንብብው።

መስፍን ለማ  
ከአዲስ አበባ ሙሉ ወንጌል አማኞች ቤተ ክርስቲያን

መጋቢ በቀለ ሲናገር የሚያነብ ይመስላል። በእጁ ወረቀት ሳይኖር። ቢጽፍስ? የብዙዎች ጥያቄ ነበር። ዛሬ ጥያቄው ሲመለስ ደግሞ የሚናገር ይመስላል። ያውም እጅግ በሚከነክን ጉዳይ ላይ። ብዙ በተናገርንበት? ነገር ግን ምንም ዝግጅት ባላደረግንበት ጉዳይ ላይ።

ታዲያ በደምሳሳው አይደለም። የኖረበትን? ላይ ታች ብሉ ያጠናውን? በአመዛኙም ከጌታ የተቀበለውን። “የእግዚአብሔር ርስት” ስለምንላት አገራችንና ስለ ሕዝቡም? በተለይም ደግሞ ስለ ቤተ ክርስቲያን ከታሪክ ቀንጨብ? ከመጽሐፍ ቅዱስ ዘርዘር? ከልምዱ ጨለና በማድረግ የሚያካፍለንን የመፍትሔ አሳብ በዚህ ጉዳይ ላይ ያገባኛል ባይ ሁሉ በአትኩሮት ያንብብው እላለሁ።

ሲሞን ሐሊለ  
በወርልድ ቪዥን ኢትዮጵያ የዓትም ጥንባታ  
መምሪያ ዳይሬክቶር

“ሪቫይቫል” ትንቢታዊ መጽሐፍ ሆኖ የከበበንን ጨለማ ሰንጥቀን የነገውን የእግዚአብሔርን አጀንዳ እንድናይ ዓይን የምትገልጥ? ብርሃን የምትፈጥሩት የ“ጊዜው” መጽሐፍ ናት። ደግሞም መንገድ የምትጠርግ መልእክተኛም ናት ብዬ አምናለሁ። ሊገለጥ ስላለው ታላቅ ነገር ልታበሰረንና ልታዘጋጁን ቀድሞ ብቅ ያለች መለከት ነፈ።

እኛ እንድናስተናግደው በተመረጥንለትና “ሪቫይቫል” በምትተርክለት በዚህ ታላቅ የእግዚአብሔር ጉብኝት ወትት ምን መሆን ይፈልጋሉ? ተመልካች ወይስ ተዋናይ? ጠያቂ ወይስ መላሽ? በርጋጊ ወይስ አረጋጊ? በታኝ ወይስ ሰብላሊ? የመገባወጥ ወራታችንን እንዳንስት? ከተዘጋጀልንም በኋላ ነገር ጋር እንዳንተላለፍ “ሪቫይቫል” ከታሪክ እያስደመጠች? ከቃሉ እያስረገጠች? ምክር ሰንቃ ወጥታለች። በማንበብ በረከቷን ይቋደሱ።

ጋሽ በቀ? ጌታ ይባርክህ።

ወንጌላዊ ያሬድ ጥላሁን  
ከወርቃማ ዘይት አገልግሎት

ከሰፊ ጥናትና ከብርቱ ጸሎት በኋላ ጋሽ በቀለ ይህንን ወትታዊ መልእክት ያዘለ መጽሐፍ ስላቀረበልን እግዚአብሔር ይባርክው። የመጽሐፉ መልእክት በሁሉም አትጣጫ የጨለመባት ምድራችንን ከወደቀችበት የማትነሳ? የምትፈረካከስና የምትጠፋ የምትመሰለው ምድራችን “ባለ ተስፋ ነች” የግል ነው። ቃለ እግዚአብሔርን? ታሪክንና ከቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘመን ጀምሮ የተነገሩ ትንቢቶችን መሠረት በማድረግ እግዚአብሔር ለዚህች ምድር? ለሕዝቧና ለቤተ ክርስቲያንም ያለውን ዓላማ በግልጽ አስቀምጦልናል። “ተስፋው” እንዳይጨነግናም ኃላፊነታችንን ያስነገዝናል።

ጋሽ በቀለ የራሱ የሆነ የአጻጻፍ ፈሊጥ (style) አለው። ስለዚህም መጽሐፉ ለማንበብ እየጣፈጠ? ታሪካዊ ሐቅን እየገለጠ? ተስፋን እየፈነጠቀ? ለሥራ እያስታጠቀ ይሄዳል። ኢትዮጵያዊ ሁሉ ሊያዝው ይገባል።

ፈቀደ ተፈራ  
ከኢትዮጵያ ወንጌላውያን ተማሪዎች ሀብረት

እግዚአብሔር ለኢትዮጵያ ያለውን የወደፊት ዕትድ ለማወቅ ይጓጓሉ?  
ሰለ አገርዎ የወደፊት ዕጣ ብዙ ያሰጣሉ? መልስ አለልዎት-  
“ሪቫይቫል፣ ኢትዮጵያ እና የመጨረሻው መጨረሻ”ን ያንብቡ።

ዶክተር አስቲር ጌታቸው  
ከኢትዮጵያ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያን ሀብረት  
የጸሎት ኮሚሽን

ይህ መጽሐፍ ወቅታዊ ነው። ቃሉን በጥንቃቄ በመፍታትና  
የመንፈስ ቅዱስን መገለጦች በአግባቡ በማዛመድ፣ ታላቅ ሪቫይቫል ወደ  
ኢትዮጵያ በቅርቡ እንደሚመጣ፣ ያንንም ሪቫይቫል በእንዴት ዓይነት  
ማስተዋል ማስተናገድና መንከባከብ እንደሚገባ ዝርዝር ሀሳብ ይሰጣል።  
የቤተ ክርስቲያን መሪዎችና አገልጋዮች እነዚህን ሀሳቦች ልብ ቢሏቸውና  
ተግባራዊ ቢያደርጓቸው ከአሁን ጀምሮ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ  
ፍሬያማነትና በአብያተ ክርስቲያናት መካከል ጤናማ ግንኙነት  
እንደሚሰፍኑ አምናለሁ።

የወንድም በቀለ ዋናው ትኩረቱ ባይሆንም እንኳን በዚህ መጽሐፍ  
“ኢትዮጵያ” የሚለውን ቃል ትክክለኛ ትርጉም፣ የኢትዮጵያን  
የመንፈስ ቅዱስ እንቅስቃሴ ታሪክ እና ዓለም አቀፍ የሪቫይቫል  
እንቅስቃሴዎችን ታሪክ በአጭሩ ሆኖም ግን በተሟላ  
(comprehensive) መልኩ አቅርቧል። የሀሳቦቹ ትንብር፣ የቋንቋው  
ጥራት፣ የአቀራረቡ ሕያውነት እጅግ ስለሚጥሙ አንጻራዊ መጽሐፉን  
ጀምሮ ሳይጨርሰው አያርፍም።

ዶክተር ብርሃኑ ሀብቱ  
ከ“ኢክሌቬያ ተነሺ” አገልግሎት

በርካታ ርዕሶችን በመዳሰስ ይህ መጽሐፍ ወጥና ግልፅ ዓላማ ይዞ  
ቀርቧል። ከመነሻው ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ በዓለም አቀፍና  
በኢትዮጵያ የሪቫይቫልን ታሪክ በመመርመር በመንፈሳዊ ጥበብና ዕ  
ውቀት የዘገበ መጽሐፍ ነው። እስተምህሮው ክርስቶስን ያማከለ  
በመሆኑ የአእምሮ መታደስና መንፈሳዊ ረሀብ ይፈጥራል። ባለ ራዕ  
ዮችን ያነቃቃል፣ የሳቱትን ይመልሳል፣ እምቢተኞችን ያስጠነቅቃል።  
ሰዎችን ለመጨረሻው መነቃቃት የሚያዘጋጅ ትንቢታዊ መንፈስ ያለው  
የወቅቱ መጽሐፍ ነው። ሰው ሁሉ አንብቦ እንዲጠቀምበት ጉጉቱ  
ነው።

ወንጌላዊት መዓዛ በቀለ  
ከገነት ቤተ ክርስቲያን

ሪቫይቫል

ኢትዮጵያ እና

የመፈረሻው መፈረሻ

በተለ ወልደኪናን

አሳታሚ:- የአዲስ አበባ ሙሉ ወንጌል አማኞች ቤተ ክርስቲያን  
የፖ.ሣ.ቁ. 3711  
አዲስ አበባ  
ኢትዮጵያ

ስልክ :- 53 06 86፣ 52 16 26፣ 52 16 27

ፋክስ :- 52 16 51

E-mail :- aamwbc@telecom.net. et

© የአዲስ አበባ ሙሉ ወንጌል  
አማኞች ቤተ ክርስቲያን 1994 ዓ.ም.

ይህንን መጽሐፍ ያለ አሳታሚዋ ቤተ ክርስቲያን ፈቃድ በክፍልም ሆነ  
በሙሉ፣ ማባዛትም ሆነ መልሶ ማሳተም አይፈቀድም። ለምርምር  
ሥራ በመጠኑ መጥቀስ ግን ይቻላል።

ለመንፈስ ቅዱስ እና  
ለኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን

(የሪቫይቫሎች ሁሉ ባለቤት እና  
የሚመጣው ሪቫይቫል ባለ አደራ)

# ምሥጋና

በዚህች መጽሐፍ የተጠቀሱ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች የተወሰዱት ከግዕዝተሉት የእግርኛ ትርጉሞች ነው።

- ♦ የተጠቀሱት የመጽሐፍ ቅዱስ ግህበርች ያሳተሙት መጽሐፍ ቅዱስ፣ 1962
- ♦ የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ግህበር ያሳተመው “አዲስ ትርጉም”፣ 1980 ዓ.ም.
- ♦ ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ግህበር ያሳተመው “አዲሱ መደበኛ ትርጉም”፣ 1993 ዓ.ም.

በ1990 ዓ.ም. መጀመሪያ ገደማ ይህችን መጽሐፍ ለመጻፍ ስነሳሳ እያነሳሳኝ ያለው የእግዚአብሔር መንፈስ እንደሆነ አምኜ ነበር የተነሳሁት። ከዚያም መረጃዎችን በማሰባሰብ፣ በመጻፉና በማረመሩት ሁሉ ውስጥ ነገሩ ከእግዚአብሔር መሆኑ የበለጠ እየታወቀኝ መጥቶአል። አሁን መጽሐፍዋ አልቃ፣ በተለይም ደግሞ በዚህ ጊዜ ለህትመትና ለሰርጭት መብቃትዋ አነሳሳቸዋል፤ ያስጀመረኝ፣ አስጀምርኝ ያስፈጸመኝ በእውነትም እግዚአብሔር ለመሆኑ የመጨረሻ ማረጋገጫ ሆኖልኛል። ስለዚህም ከሁሉ አስቀድሞ ከልብ የሆነ ምሥጋናዬን ለልዑል እግዚአብሔር አቀርባለሁ።

የዚህች መጽሐፍ ዝግጅት የብዙ ሰዎችን ተሳትፎ ጠይቋል። መረጃ በመስጠት የተሳተፋችሁ ሰዎች በጣም ብዙ ናችሁ። የአንዳንዶቻችሁ ስም ከሰጣችሁኝ መረጃ ጋር አብሮ በመጽሐፍዋ ውስጥ ተጠቅሷል። የእናንተን ስም እንደገና እዚህ አላነሳም። የብዙዎቻችሁ ስም እዚያም እዚህም አልተነሳም። ላለመነሳቱ ምክንያቱ ብዙ ብቻ ነው። ሁላችሁም የሰጣችሁኝን መረጃዎች በትክክል እንደ ተጠቀምኩባቸው ተስፋ አደርጋለሁ። ምናልባት በትክክል ያልተጠቀምኩባቸው መረጃዎች ቢኖሩ ይቅርታ እለምናለሁ። ሁላችሁም እግዚአብሔር ይባርካችሁ።

ስማችሁን የግድ መጥቀስ ያለብኝ ጥቂት ሰዎች አላችሁ። በ1952 የታተመውን እና በጊዜው ከህትመት ውጭ ሆኖ የነበረውን የኖርማን ግረብን “Rees Howells: Intercessor” በማፈላለግ

|                                 |          |
|---------------------------------|----------|
| ምንሽርሽ ኢጊና ናትናኢል ብጽዓት            | ከእንግሊዝ   |
| ወርትንሽ ሽግትና ዝግሽኝ በቀለ             | ከጀርመን    |
| ሕሉፍ አብረሃምና ግርማ ፍሴሐ              | ከአውስትራልያ |
| አጥናፍ ብርሐኑና ጋይም ክብረአብ            | ከኬንያ     |
| ዝናቧ ወ/ጊዮርጊስ፣ በራሁን ተሰማና ተስፋዬ ዘለቀ |          |

ከአሜሪካ ብዙ ደክማችሁልኛል። በ1999 መጽሐፉ እንደገና ሲታተም ኮፒዎች ከየአትጣጫው ጎርፈውልኛል። ሁላችሁንም እግዚአብሔር ይባርካችሁ።

ወደ መጨረሻው የኢትዮጵያ ንጉሥ ሁለት ጊዜ በእግዚአብሔር ተልካ ለመጣችው ለአሜሪካዊትዋ ክሊይት ለሩት ሐፍሊን በ1999 መጨረሻ ላይ አንድ ደብዳቤ ጽፈላት ነበር። በደብዳቤዬም ውስጥ እየጻፍኩት ስላለሁት መጽሐፍ ገለጥኩላት። በመጽሐፈ ውስጥ እንዳካትተው

ፈቃድዎ ቢሆን ወደ ኢትዮጵያ የመጣችባቸውን ትክክለኛ ጊዜያትና ለንጉሡም እንድትናገር ከእግዚአብሔር የተቀበለቻቸውን መልእክቶች ይዘት ጠየቅኳቸዋል። ደብዳቤዬ በሚደርሳት ጊዜ ሩት መልስ ልትሰጡኝ በምትችልበት ሁኔታ ውስጥ አልነበረችም። ብዙም ሳይቆይ መሞትዎን ሰማሁ። ሆኖም በጊዜው በዋሽንግተን ዲ.ሲ. ትኖር የነበረችው ዘለቃ በቀለ (ቃቂ) በዚያው እመት የታተመውን የሩትን “Harvest Glory” ባክችልኝ። ይህንንም ስታደርግ ስለምጽፈውም መጽሐፍ ሆነ ለሩት ስለጻፍኩት ደብዳቤ የምታውቀው ነገር አልነበረም። ያ መጽሐፍ ከሩት ለማግኘት የፈለግሁትን መረጃ አሟላልኝ። እግዚአብሔር ይባርክሽ ቃቂ።

ሠመረ ዘርዑ የጀን ኮሌንስ ዳውድን “Miracles and Missions”፣ አበበች ዓለሙ የብራያን ዊልያምስን “The Gospel With Evidence”፣ የበርሊኑ ሰይፉ በቀለ የሚንሳ አታቢልን “Beyond the Rivers of Ethiopia”፣ የናይሮቢዎቹ አጥናፍና ጋይም የዶሪስ ሩስኮን “The Intercession of Rees Howells”፣ ዳንኤል ቅጣው የገብረ ሕይወት ባይከዳኝን “እጤ ምሊልክና ኢትዮጵያ” ሰጥታችሁኛል። ሰሎሞን ከበደ፣ ግርማ ተሰማ፣ ሸዋንግዛው ሉሌ፣ በዛብህ ወርቅኤ፣ ዘሪሁን አለፈው ስለ ኢትዮጵያ የተነገሩ ትንቢቶችን በማሰባሰብ ረድታችሁኛል። ሁላችሁንም እግዚአብሔር ይባርክችሁ።

በዛብህ ወርቅኤ ላፕ ቶፕ ኮምፒውተር ጨምሮ በተለያዩ የጽሕፈት መሣሪያዎች፣ ካሣዬ ኃይሌ በመቅርጸ ድምፅ (ቲፕ ሪከርደር)፣ የአደሌይዱ (አውስትራልያ) አሰፋ አበራ በጽሕፈት መሣሪያ፣ የሚልበርንዋ (አውስትራልያ) የኢትዮጵያ ፅዮን ቤተ ክርስቲያን በሞራልና በማቴሪያል አግዛችሁኛል። ሁላችሁንም እግዚአብሔር ይባርክችሁ።

በመጨረሻም በእጄ የሞኘኞቹትን የዚህችን መጽሐፍ ረቂቅ ከሰር ከሰሩ እየወሰደች በኮምፒውተር የጻፈችልኝንና መጨረሻ የማያውቀውን እርማቴን ባለመሰልቸት ያስተናገደችልኝን ሌንሣ ሲሜሶን፣ ከእኔው በማይተናክሰ ሸክምና ትጋት እርስዋ ከላፕ ቶፕዋ ጋር ስትነጋገር አራሱን ልጃቸውን “ምህረቱ”ን በማጠብ፣ በማጥባት፣ በማጫወትና በመጠበቅ ከፍተኛ እገዛ ያደረገውን ባለቤትዋን ገረመው በላይክን፣ የጽሑፉን ዝግጅት ስፖንሰር ያደረገልኝን ወርቂ መኮንንን፣ የመጽሐፍዋን የመጨረሻ ረቂቅ አንጠው አስተያየታቸውን ለአንባቢያን የሰጡልኝን ወንድሞችና እህቶች፣ ሁሉን ቻዩ አምላክ ይባርክችሁ አላለሁ።

# ማውጫ

|                     |    |
|---------------------|----|
| <b>አንድ - ሪቫይቫል</b>  | 1  |
| ለምን ይከሠታል?          | 10 |
| እንዴት ይከሠታል?         | 12 |
| መቼ ይከሠታል?           | 13 |
| ኢትዮጵያ መስፈርቱን ታሟላለች? | 21 |

|                    |    |
|--------------------|----|
| <b>ሁለት - ኢትዮጵያ</b> | 25 |
| ኢትዮጵያውያንና መኖሪያቸው   | 25 |
| ኢትዮጵያውያንና መልካቸው    | 27 |
| ኢትዮጵያውያን ተረግመዋል?   | 28 |
| እውነተኛው አምላክ የሚታወቀው |    |
| አስቀድሞ በማሳወቅ ነው     | 29 |
| ቅዱስ ቃሉ እና ኢትዮጵያ    | 35 |

|                                              |    |
|----------------------------------------------|----|
| <b>ሦስት - እግዚአብሔር በመንፈሱ ማሳወቅ የጀመረው መቼ ነው?</b> | 43 |
| ታሪክ ውጥንቅጥ ነው ወይስ ወጥ?                         | 44 |
| ተራማጁ ተሐድሦ                                    | 46 |
| ትውልዳዊ ተጠያቂነት                                 | 47 |
| ጳራቅሊጦስ አንድ፣ ጳንጠቆስጤ አያሌ                       | 48 |
| ጳንጠቆስጤአዊው ሪቫይቫል                              | 50 |
| ካሪዝማዊው ክርስትና                                 | 52 |
| ብዛት እና ጥራት                                   | 55 |
| ከአዙሳ እስከ አዋሳ                                 | 57 |

|                                |    |
|--------------------------------|----|
| <b>አራት - ቅዱስ መንፈሱ እና ኢትዮጵያ</b> | 61 |
| ኦርቶዶክሳዊ አስተዋጽዖ                 | 61 |
| ሚስዮናዊ ሚና                       | 64 |
| ግርማዊአዊ ግርዶሽ                    | 69 |
| እንናተ ወጣቶች፣ ወደ እኔ ኑ!            | 70 |
| “ከናዝሬት መልካም ነገር ሊወጣ ይችላል?”     | 74 |
| ኬንያዊ ክብሪት                      | 78 |
| ሐረር                            | 84 |
| ጎዳናዎች ሁሉ ወደ አዲስ አበባ ይነጉዳሉ      | 88 |
| መንግሥታዊ መጓጓዣ                    | 92 |

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| “ያገሩን ሠርዶ ሳገሩ በሬ”           | 94  |
| የመጀመሪያው ብሔራዊ ጸንጠቆስጤአዊ ኮንግራስ | 97  |
| የሙሉ ወንጌል አማኞች ቤተ ክርስቲያን     | 99  |
| ደቀ መዛሙርትም በኢትዮጵያ “ጸንጤ” ተባሉ  | 105 |
| ከእነዚህ ድንጋዮች . . . ልጆች       | 109 |

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| <b>አምስት - “ትንቢትን አትናቁ”</b> | 115 |
| የመጀመሪያው መድብል               | 116 |
| ሁሉን ፈትኑ                    | 118 |
| እውን ጃንሆይ ባያውቁ ነው ወይ?       | 121 |
| ንውጥውጥታ                     | 140 |
| “በሰፈሩት ቁና”                 | 141 |
| ሁለተኛው መድብል                 | 142 |
| ሌላ ንውጥውጥታ                  | 145 |

|                                 |     |
|---------------------------------|-----|
| <b>ስድስት - ከንውጥውጥታው ውጤቶች ውስጥ</b> | 151 |
| ያንቀላፋው እንስሳ ተነህ                 | 152 |
| የኢትዮጵያው ዳያስፖራ                   | 153 |
| የዋስትና ያለህ                       | 154 |
| ግህዮናችና ግህጢርኻቸው ተፋቱ              | 155 |
| ቤተ ክርስቲያን በሕዝብ                  | 159 |
| የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከኢትዮጵያ ውጭ      | 160 |
| የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን         |     |
| ከእንግዲህስ እንዴት?                   | 163 |
| የእግዚአብሔር ፍርድ የሚጀምረው             |     |
| ከእግዚአብሔር ቤተሰብ ነው                | 167 |
| ጌታ ከግፈኞች ጋር ይወግናል?              | 168 |
| መድረኩ አልተመቻቸም ትላላችሁ?             | 171 |

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| <b>ሰባት - ሪቫይቫል እና መለያዎቹ</b> | 173 |
| ዕምቃም እና መጠናም                | 174 |
| በመንፈስ ደሆች የሆኑ ብፁአን ናቸው      | 175 |
| ጸሎትና ምልጃ                    | 178 |
| የቃለ እግዚአብሔር ረሀብ             | 181 |
| የኃጢአተኛነት ግንዛቤ               | 183 |
| ንስሐና እምነት                   | 186 |
| የመዳን ደስታ                    | 187 |
| የሕይወት ለውጥ                   | 188 |
| ምስክርቺ ትሆናላችሁ                | 189 |

|               |     |
|---------------|-----|
| የጌታ ጳጳሮች ምልክት | 190 |
| ምልክቶችና ድንቆች   | 191 |

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| <b>ስምንት - ሪቫይቫልና መሰናከሎቹ</b> | 195 |
| እውነት ነው? በእጃችን ካለው እውነት     |     |
| ጋር ግን አይታረትም                | 196 |
| እውነት ነው? ግን ዕንቅፋት አብርት አለ   | 198 |
| ዕድሜ መስታወትም መጋረጃም ነው         | 200 |
| አስተምህርው ጥራት ያጥረዋል           | 201 |
| ልምምዱ ልብ አያሳርፍም              | 202 |
| ሰይጣናዊ ሳንኮች                  | 205 |

|                                 |     |
|---------------------------------|-----|
| <b>ዘጠኝ - ሪቫይቫል እና መንደርደሪያዎቹ</b> | 211 |
| ታሪክን የምናጠናው እንዳንደግመው ነው         | 211 |
| የአንድነታችን ሰባት አንዶች               | 213 |
| አንድነት ግለት አንድ ዓይነት ግለት አይደለም    | 214 |
| የመስቀሉ መካከለኛነት                   | 216 |
| ግዛናዊነት                          | 217 |
| ግንባታዎች ምንድናቸው?                  | 222 |
| ስኬታማነት መለኪያው ምንድነው?             | 226 |
| “ከብረን ለሌላ አልሰጥም”                | 234 |
| የጥዝቢቶች ያለህ                      | 236 |

|                          |     |
|--------------------------|-----|
| <b>አስር - የመጨረሻው መጨረሻ</b> | 239 |
| ትንቢትና ዓለም አቀፋዊ ደዘቱ       | 241 |
| ጥላዎቹ                     | 245 |
| ምልክቶቹ                    | 254 |
| ምሳሌዎቹ                    | 266 |
| ግሰጠንቀቂያዎቹ                | 271 |

# መንደርደሪያ

“አቤቱ፡- ሰማያትን ቀድደህ  
ምነው በወረድህ  
ምነዋ ተራሮች በፊትህ በተናወጡ!”

(ዳዊት ለሳህን - ከሁለት ጼህ ሰማት መቶ አመት በፊት)

በዚህ በሃያ አንደኛው ምታመት ላይ ኢትዮጵያ ያለችበት ሁኔታ ኢሳይያስ እንደዘረዘረበት ዘመን በሲቃና በጣር የሚያስመስሉ ነው። ወደት እንደምንመላም ማወቅ የተስፋ ምልክት ነው። የተዘገቡት ሰማያት ይከፈቱ ሲከፈቱም የመለኮት መዐት ሳይሆን የመለኮት ረድኢት ይውረድ። ነውጥ ይምጣ፤ ሲመጣ ፍርስርስ ለመቆለል ሳይሆን ጉርብጥብጡን ለማስተካከል ይምጣ።

ይህን የእግዚአብሔር ጉብኝት በጥብቅ የሚጓጓ ሰው ለጻፈው ለዚህ መጽሐፍ መንደርደሪያ ስለጥ ደስ ይለኛል።

ጋሽ በቀለ ታሪክ ይወዳል፤ ሪቫይቫል ይወዳል፤ ኢትዮጵያንም ይወዳል። እነዚህ ውደታዎቹ እየገፋፉት እና እየከረከሩት ስለሚመጣው ዘመን ሪቫይቫል በብርቱ ሙቀት ይጽፋል። ለክርስቶስ አካልም ያለው አክብሮት የሪቫይቫሉ ዋነኛ መከሰቻ ማሳደጊያና ፍሬውንም መጠበቂያ የሆነችውን ቤተክርስቲያን እያየና እያለበ እንዲጽፍ አድርጎታል።

መጽሐፉ በማያሻማ ሁኔታ ጳጌዎችና ሳጳኤዎች ካራዝማዊ መደብ አለው። ካራዝማውያንን አስመልክቶ ታዋቂው የነገረ መለኮት ምሑር ጂ አይ ፓከር እንደዚህ አሉ፡- “ካራዝማውያን ቤተ ክርስቲያን ገና ታላላቅ የእግዚአብሔር ጉብኝት ይጠብቋታል ብለው በፍል ጉጉትና ጥበቃ በያሉበት በአውራጣታቸው ቆመዋል።” ይህ ጉጉት ሕይወትን ያራምዳል፤ ዓላማና ጉልበት ይሰጣታል። በዚህ መጽሐፍ ይህ በጉልህ ይነገራል። በጳጌዎችና ሳጳኤዎች ይከፈላል ልዑል አምላክ ያደረገልን ትልቅ ቸርነት እግዚአብሔር በእኛ የደለበ ሥርዐት እጅግ ለግሩ የታሠረ? ልምዳችንና ስልጠናችንን ብቻ ጠብቆ የሚሠራ የተከበረ አሻንጉሊት ወይም ማንም እንዲያናግረው የማይሻ በግርማው ተኮፍሶ የተቀመጠ የሩት ተመልካች መሆኑ ቀርቶ በራሱ ፈቃድና ጉልበት በሕገጡ መካከል የሚንቀሳቀስ ሕይወት አምላክ መሆኑን ማጉላት ነው። አብዛኛው ጳጌዎችና ሳጳኤዎች በቅዱሳን ስብሰባ ያልተጠበቀ ነገር ሊሆን እንደሚችል ተስፋ አድርጎ ይቀመጣል፤ ይህ የሰማይ ጉብኝት ጥበቃው

የመክፈው “አሁን በአደውነት የሚሠራ አምላክ እዚህ አለ” ከሚለው እምነት ነው።

“ሪቫይቫል” የተሰኘችው ይህች መጽሐፍ ታሪክ ጠቃሽ ብቻ ሳትሆን ታሪክ ትርጓሜም ናት። ታሪክ ደግሞ ዋጋ አለው፤ በተለይ ትርጓሜ-ሁነቱ ከዘመናት አባት መንፈስ ጋር ሲሰማ። ጋሽ በቀለ በታሪክ አግጣሚ ጎበረቀለማም ምንጮች እያጣቀሰ፤ የወትርውን በዐዲስ ዐይን እንድናይ እያነቃ፤ ለሁነቶች ፍቺ እየሰጠ፤ ብሔራዊ ፖለቲካዊውን ታሪክ ከቤተክርስቲያናዊ ሪቫይቫላዊው ታሪክ ጋር አሰናሰሉ ደግሞ ሥዕል አትርበልናል። ከእግዚአብሔር ጉብኝት አንጻር የእኛንና የዙሪያ ገባውን ሠራዊት አሰላለፍ እንድንቃኝ የሚጋብዝ ነው። የሪቫይቫል መንገድ ጠራጊዎች እንጂ የሪቫይቫል ደንቃራ እንዳንሆን ምክር ለጋሽ ነው።

ሪቫይቫል መምጣቱን በምን እናውቃለን? ከመሬት የፈላውን አሸን ከሰማይ ከወረደው ርግብ በምን እንለያለን? የዚህ መጽሐፍ ሰባተኛ ምዕራፍ የሪቫይቫልን መጽሐፍ ትዳሳዊ መለያዎች ስጠብብ አድርጎ አትርበልናል። ሚዛን በጠፋበት እንግድግድ ዐለም ውስጥ ሕይወት እንዳትዳጥ፤ ሄሴም ያለ መስመር እንዳትባክን የሚያገዝ ሁሄኛ ምክር በምዕራፍ ዘጠኝ ውስጥ ተርጓል። የእነዚህ ምዕራፎች የተለየ ጠቃሚነት ከሩት ይታያል።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ በተሰጡ የፍጻሜ ዘመን ትንቢት አተረጓጎሞች ወይም የአንዳንድ ጥቅሶች ማብራሪያ ላይ አንጻቢዎች ሁሉ አንድ ዐይነት አመለካከት ባይኖራቸው አይገርምም። በዚህ ምክንያት ጋሽ በቀለ ብዙ ቦታዎች ላይ ለጠመንጃው ቃታ መጠባበቂያዎች አበጅቷል። መጠባበቂያዎቹም “ምናልባት” “ይመስላል” “ይሆን ይሆን?” የሚሉትና የመሳሰሉት ቃላት ናቸው። ይህን “ይሆን ይሆንታ” ወድጀዋለሁ። የዋናው መልእክት ሠረገላ ያለ እንትፋት እንዲጓዝ የሚረዳ መንገድ አለሰላሽ ነውና።

ይህ መጽሐፍ እጅግ ተነግሮ መጽሐፍ ነው። የቋንቋው ጥንፍፍታ፤ የተጣዳፊዎች አሜጭር ዐረፍተ ሃገሮች ትምምታ፤ የምዕራፎቹ ልክ አሰካክ ማንም ዐይኑን ሳያሸ፤ አፋን ሳያዘጋ እንዲያነበ ያደርጋል፤ ቢያንስ ቢያንስ እኔን አርገውኛል።

ጋሽ በቀለ ባለፉት ሦስት አሠርት አመታት በኢትዮጵያ የደረሰውን ሰቆቃ የትርብ ተሳታፊነቱ፤ በየአብያተክርስቲያናቱ ያለው ሰፊ አገልግሎት፤ ሁሉ ጎናዊ ንግሱና ጴጌዎቹን እምነቱ እዚህ ላይ

ለጻፈው ብሩህና ተስፋ ሰጪ መልእክት ትልቅ አስተዋጽኦ አድርገዋል ብዬ አስባለሁ።

እግዚአብሔር ይህችን አገር በሁሉ አግጣሚ የምህረት ጉብኝት እንዲያደርግላት የማይሻ ማን አለ? መቀመጥ የገባ የሚመስለውን የክርስቲያን ባሕርይ ወደ ከፍታ የሚያወጣ፤ ከድምቀት በላይ እውነትን የሚያከብር፤ የመንፈስን አንድነት ለመጠበቅ የሚያተጋን ንጹህ ሄሴስ እንዲነፍስ የማይፈልግ ማን አለ? ይህ ሄሴስ ከትዱሱ የእግዚአብሔር መንፈስ ሌላ ማን ሊሆን ይችላል? በዚህ አገር ያለች የትኛውንም የአስተምህሮ መስመር የምትከተል የክርስቶስ አካል ቤተክርስቲያን መጽሐፍ ትዳሳዊና ታሪካዊ አደራ በእጇ ላይ እንዳለ አምና ለጎያሉ፤ ለትዱሱና ለየዋሁ መንፈስ ሥራ የተመቻቸች ልትሆን ይጠበቅባታል። የጋሽ በቀለ የመጀመሪያ መጽሐፍ በጊዜ ውስጥ ወደኋላም ወደፊትም እየተንሸራሸረች፤ አሁን እዚህ ያለነው ሰዎች ይህን ዐደራ ዓይኖችንን ከፍተኛና እጃችንን ዘርግተን እንድንቀበል ትጋብዛለች።

ሰማያት እንዲከፈቱ ሳይሆን እንዲቀደዱ ኢሳይያስን ያስለመነው ብርቱ መንፈስ ትጉህ ረድኢት ፈላጊነትና እንዲሁም ገር አስተዋይ ረድኢት አስተናጋጅነት ይለግሰን።

ንጉሢ ቡልቻ  
ከቃለ እግዚአብሔር አንጻቢያን ማህበር

## ማስተዋወቂያ

ኢትዮጵያ ችግረኛ አገር መሆንዋን ብዙ ሰዎች ያውቃሉ። ችግርዋ መንፈሳዊ መሆኑን የሚያውቁ ግን ብዙ ሰዎች አይደሉም።

ችግርቻችን የሚመሳሰሉ አይመስሉም እንጂ እስራኤልም ችግረኛ አገር ናት። ችግርዋ ለዓለሙ ሁሉ የተረፈና ገናም ሊተርፍ ያለ ነው። የእስራኤል ችግር መንፈሳዊ መሆኑን ግን ብዙ ሰዎች አያውቁም።

እንደ እስራኤል ሁሉ፣ የኢትዮጵያም ችግር ከመሪዎችዋና ከተመሪዎችዋ ብዙዎቹ አገራቸው የእግዚአብሔር ዓላማ ያለባት አገር መሆንዋን አለማውቃቸው ነው። ይህች መጠኑን መጽሐፍ የተዘጋጀቸው በመጠኑም ቢሆን ይህንን እውቀት እንድትሰጥ ታስቦ ነው።

የመጽሐፍዋ አጻጻፍ ከመጠሪያዋ ጀምሮ ጉራማይሌ ተደርጓል። አመታት አንዴ በኢትዮጵያዊው አቆጣጠር (ከ“ዓ.ም.” ጋር)፣ አንዴም በጎርጎሳዊው አቆጣጠር (ያለ “ዓ.ም.”) ተጠቅሰዋል። ሕገ-ሆሄያት አልፎ አልፎ ተከብረዋል፣ አልፎ አልፎም ተሰብረዋል። ደራሲው እራሱን አንዳንዴ በአንደኛ መደብ “እኔ”፣ አንዳንዴም በሦስተኛ መደብ “ጸሐፊው” እያለ ይጠራዋል። ለአንድ እራሱም ሲሻው የነጠላ፣ ሲሻውም የብዙ ቁጥር ይሰጠዋል። የቀረውን አንጻረው ይድረስበት።

ይህችን መጽሐፍ እግዚአብሔር ለራሱ ነጠርና ለኢትዮጵያውያንም ሁሉ ጥቅም እንዲጠቀምባት ጸሎቱ ነው።

በቀለ ወልደኪዳን

# አንድ

## ሪቫይቫ

የተወለደ ታላ ነው። የተዋሥኩትም በቀጥታ ከሰጥንና በላይ ናቸው። ከግሉት የአገረ ጽንጻዎች ከአንዳቸው አይደለም። እንዲህ ለማድረግ የደረሰበትም በቂ ምክንያት አለኝ። አንደኛ በምጽፍበት ጽንጻ አጥጋቢ እቻ አግባብላለሁ። እንዲያውም ጽንሰ አላቤን እረብገ፤ እሁን በምጽፍበት ይዘቱ፤ ለአገራችን ባይተጥር ሆኖ አገኘሁት። ሁለተኛ ታላ ለገዢው አግባቢዎች እንገዳ አይደለም። ከእነዚህም አግባቢዎች ብዙዎቹ የጽንጻ ጉራግደላነት ብዙም ገድ የማይሰጣቸው ናቸው። በመጨረሻም ደህንን ምዕራፍ የማይያረጉ ታላን በመተርጎም ነው። ደህን ሁላችንን፤ ግለትም አላረጋጅንና አግባቢዎቹን፤ ከጥላ ጎደልም እንኳን ቢሆን፤ በአንድ ዓውድ ውስጥ ያስገኛል።

ሪቫይቫ ግለት ምን ግለት ነው? ደህ የመዝገብ ቃላት ትርጉም የግዛ ግድነት አጠያየች ነው። የግዛው ግን ከዚህ ደላት ከስተቱን ብንመለከት ነው። እንግዲያውስ ሪቫይቫ ምንድን ነው?

## ከስተት አንድ

ዘመኑ ከክርስቶስ ልደት በፊት ሰዓት መቶ አመት አካባቢ ላይ ነው። የወትቱ ጋያላን መንግሥታት አሦርና ግብጽ ናቸው። የአሦር መንግሥት የመስፋፋት ፖሊሲ ያራምዳል። በሁለቱ ጋያላን መንግሥታት መካከል ካሉት አናሳ መንግሥታት አንዱ የሆነው የአሳራላ መንግሥት ለሁለት ከተከፈለ ሁለት መቶ አመታት አልፈውታል። እነዚሁ ወይም አፍሪካ እየተዛዘመ የግጥሙ የሰግኑ መንግሥት ከአሳራ ሁለቱ ሃይ እነዚሁ ቢያንስ አሳራን ያትፋል። ያ መንግሥት በአካባቢው ከዘጠኙት ሌሎች አናሳ መንግሥታት ሁሉ ጋር በአሦር ከተግረከ ሃያ አመታት ሆኖታል። ሉዓላዊነቱን እንዲከበር የተረፈ ደሁዳ በመባል የግሪክ ተቃውሞ አደግ አናሳ የሆነው የደቡብ መንግሥት ብቻ ነው። አሦርን የግሪክ ታላት መንግሥት ከግሪክም ደሁዳ የመስፋፋት ፖሊሲ ደሁዳን የግሪክ ታናሽ መንግሥት ብቻውን የግጥሙ ምሥጢር ምንድን ነው?

በዘመኑ የነበረው የይሁዳ ንጉሥ ሕዝቅያስ ይባላል። ከዳዊትና ከሰሎሞን ቀጥሎ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ብዙ የተጻፈው ስለ እርሱ ዘመነ መንግሥት ነው። በመጽሐፈ ነገሥት ካልዕ ውስጥ ሦስት ምዕራፎች (18-20)፣ በመጽሐፈ ዜና መዋዕል ካልዕ ውስጥ አራት ምዕራፎች (29-32)፣ በትንቢተ ኢሳይያስ ውስጥ አራት ምዕራፎች (36-39) ስለዚያ ዘመን ያወራሉ። እነዚህን ምዕራፎች በማንበብ በዘመኑ ስለነበረው ሪቫይሻል መረዳት ይቻላል።

ሕዝቅያስ በነገሠ በመጀመሪያው አመት በመጀመሪያው ወር የቤተ መቅደሱን ደጆች ከፈተና አደሳቸው። ዝግውና ደርቀው ነበር። በአባቱ በአካዝ ዘመን ነበር ዘግተው የቆላፏቸው (ዜና ካልዕ 28:24)። ታሪኩ ንጹህ ነው። አካዝ የዝልጃቱን የሚቃጠል መስዋዕት እያደረገ እስከሚቀርብላቸው ድረስ በጣላታት አምልኮ የተዘፈቀ ንጉሥ ነበር። መቼም ሕዝብ ሁልጊዜ እንደ መሪው ነውና የይሁዳም ሰዎች ንጉሣቸውን ተከትለው አምላካቸውን ተውት። በዚህም ምክንያት እግዚአብሔር ለጠላቶቻቸው አሳልፎ ሰጣቸው። የሦርያ መንግሥት ይሁዳን ወግቶ ብዙ አይሁዳውያንን ምርኮች አድርጎ ወደ ደማስቆ አፈለሰ። የእስራኤል መንግሥት ደግሞ በአንድ ቀን የይሁዳን አንድ መቶ ሃያ ሺህ ሠራዊት ገደለ። ሌላ ሁለት መቶ ሺህ ሴቶችንና ሕፃናትን ማረከ።

ኢዶማውያንም ይሁዳን ወርረው ብዙ ሰዎችን ማርከው ወሰዱ። ፍልስጤማውያንም እንዲሁ አንዳንድ የይሁዳን ከተሞች ተቆጣጠሩ። በዚህ ጊዜ አካዝ የአሦርን ንጉሥ ዕርዳታ ለመነፃ። የአሦር ንጉሥ ግን የተለመነውን ዕርዳታ ከመከላከልም በላይ ይሁዳን ተቃወመው። ችግሩ እየተወሳሰበና እየተባባሰ በሄደ ጊዜ አካዝ “የሦርያ አማልክት የሦርያን ነገሥታት ረድተዋቸዋልና መስዋዕት ባቀርብላቸው እኔንም ይረዱኛል” ሲል አሰበ። ከዚያም በአገሩ ሁሉ ለሦርያ አማልክት መስውያዎችን ሠራ። በዚያን ጊዜ ነው በኢየሩሳሌም ባለው በእግዚአብሔር ቤት ውስጥ ያለውን ዕቃ አውጥቶ የሰበሰበውና ቤተ መቅደሱንም የዘጋው።

ልጁ ሕዝቅያስ በነገሠ ጊዜ ግን የመጀመሪያ ሥራው ያደረገው የተዘገቡትን ደጆች መከፈትና ማደስ ሆነ። ካህናቱንና ሌዋውያኑን ሰብስቦ አባቶቻቸው የእግዚአብሔርን ትዕዛዝ በመተላለፋቸው ምክንያት ያገኛቸውን ጉስቆልና ገለጸላቸው። ራሳቸው እንዲቀደሱና ቤተ መቅደሱንም እንዲቀድሱ አዘዘቸው። እነርሱም እንደታዘዙት አደረጉ። ቤተ መቅደሱን መቀደስ (ማጽዳት፣ ማንጸት) አስራ ስድስት ቀናት ወሰደባቸው። ከዚያም ስለ መንግሥቱ፣ ስለ መቅደሱ፣ ስለ ይሁዳና ስለ እስራኤል የኃጢአት መስዋዕትና የሚቃጠል መስዋዕት አቀረቡ። ቀጥሎም መለክት ተነፋ፤ የዚህም ዕቃ ሁሉ ተመታ። መዘምራት ዘመሩ። ንጉሡና ጉባዔውም ሁሉ ለእግዚአብሔር

ሰገዱ። በደስታም አመሰገኑት። የምስጋና መስዋዕት፣ የደህንነትም መስዋዕት፣ የሚቃጠልም መስዋዕት አቀረቡ።

በኢየሩሳሌምም የፋሲካን በዓል አከበሩ። በበዓሉም ላይ እንዲገኙ ከአሦር ምርኮ ለተረፉት የእስራኤል ነገዶች ሁሉ በያሉበት ጥሪ ላኩ። “ደግሞም አንድ ልብ ይሰጣቸው ዘንድ፣ በእግዚአብሔርም ቃል የሆነውን የንጉሡንና የአለቆቹን ትዕዛዝ ያደርጉ ዘንድ የእግዚአብሔር እጅ በይሁዳ ላይ ሆነ። በሁለተኛውም ወር የቂጣውን በዓል ያደርግ ዘንድ እጅግ ታላቅ ጉባዔ የሆነ ሕዝብ በኢየሩሳሌም ተከማቸ” (30: 12-13)። እንደ ሆኑ የፋሲካና የቂጣ በዓላች የሚከበሩት በመጀመሪያው ወር ከሁለተኛው እስከ ሶስተኛው ሳምንት መጨረሻ ባሉት ቀናት ውስጥ ነው። ሆኖም መቅደሱን የማንጸቱ ሥራ በመጀመሪያዎቹ ሁለት ሳምንቶች ውስጥ ባለመጠናቀቁ በዓላቹን በተወሰነው ጊዜ ማክበር አልተቻለም። እስከሚቀጥለው ዓመት ድረስ ማዘግየትም አልተፈለገም።

የይሁዳም ጉባዔ ሁሉ፣ ካህናቱና ሌዋውያኑ፣ ከእስራኤልም የመጡ ጉባዔ ሁሉ፣ ከእስራኤልም አገር የመጡና በይሁዳ የኖሩት እንግዶች ደስ አላቸው። በኢየሩሳሌምም ታላቅ ደስታ ሆነ። ከእስራኤል ንጉሥ ከዳዊት ልጅ ከሰሎሞን ዘመን ጀምሮ እንዲህ ያለ በዓል በኢየሩሳሌም አልተደረገም ነበር። ካህናቱና ሌዋውያኑም ተነስተው ሕዝቡን ባረኩ። ድምፃቸውም ተሰማ፣ ፀሎታቸውም ወደ ቅዱስ መኖሪያው አረገ (30: 25-27)።

ሕዝቅያስ ስለ ሕዝቡ ወደ እግዚአብሔር ጸለየ። እግዚአብሔርም ሰማው። ሕዝቡንም ፈወሰ። የፋሲካውንና የቂጣውን በዓል እንደ ሆኑ ለአንድ ሳምንት ሳይሆን ለሁለት ሳምንቶች አከበሩ። ከበዓሉም መልስ ሕዝቡ ሁሉ ከምድራቸው ላይ ባዕዳን አማልክትን ለማስወገድ ወጡ። አፀዶቻቸውንም ቆረጡ። መስዊዎቻቸውንም አፈራረሱ። ሕዝቅያስም የእስራኤል ልጆች ላለፉት ሰባት መቶ አመታት ያጥኑለት የነበረውን ሙሴ የሠራውን የነህስ እባብ ሰበሰበው (ነገ ካልዕ 18:4)።፫ በቤተ መቅደሱ መደበኛ የአምልኮ ሥርዓት የሚፈጽሙትን ሰዎችን መደበ። የበኩራቱንና የአሥራቱን ሥርዓት አደሰ።

በዚህ ዓይነት ሕዝቅያስ ለእስራኤል ሦስት አመታት ያህል ከነገሠ በኋላ ነበር የአሦር ንጉሥ ይሁዳን ለመውጋት የመጣው። ሕዝቅያስና በዘመኑ የነበረው ነገደ ኢሳይያስ ወደ እግዚአብሔር ፀለዩ። እግዚአብሔርም ሰማቸው። መልአኩንም ልኮ ከአሦር የጦር ሰፈር በአንድ ሌሊት አንድ መቶ ሰማንያ አምስት ሺህ ሠራዊት ገደለ (ነገ ካልዕ 19:35)።

ሕዝታቸው ለጥት ስሜደርስ ህመም ቢታመም ጊዜ እንዲሁ ወደ እግረኛው ልዩ። እግረኛው ልዩ። በዕድሜው ላይ አስራ አምስት ዓመታት ውጪረዋል። ይህንንም እንዳደረገላት አንድ አስገራሚ ተአምር በግሳቸው አረጋገጠለት (ሃገ ካልፅ 20: 8-11)። ያ ተአምር የተፈጸመው በጥላው ሂደት ላይ ብቻ አይደለም፤ ወደብ ጥላውን በፈጠረው በመራት ዕድልም ላይ ቁጥር? የመራት መሸርሸር የኋሊት ተመለሰ? ወደብ ወደ ፊት ገዝዘ? ይኸ በኢየሱስ ዘመን ከተሠራው ተአምር ጋር (ኢያ 10: 12-14) ተመሳሳይ ነው ወደብ ተቃራኒ?

እንዲሁም እግረኛው ሕዝታቸውን በኢየሱስ ጥገናትን ከአምር ገጥሞ ከሰናከረም እጅ? ከሁሉም እጅ አፋኝነት። በዙፊያቸውም ካለው ሁሉ አላረፋቸው። በዙፊያቸውም ለእግረኛው መባ ይዘው ወደ ኢየሱስም ደመጡ አሉ። ለዚሁም ገጥሞ ለሕዝታቸው እጅ መንጃ ይሰጡ አሉ። እርሱም ከዚህ ሃገር በኋላ በአሕዛብ ሁሉ ፊት ከፍ ከፍ አለ . . . ለሕዝታቸውም እጅግ ብዙ ሀብትና ክብር አረፈው . . . እግረኛውም እጅግ ብዙ ጥሪት ሰጥቶት አሉና ከተጥቶት ሠራ . . . የሕዝታቸውም ሥራ ሁሉ ተከናወነ . . . የግሌጥ መሳፍንት መልክተኞች በአገሩ ላይ ስለ ተደረገው ተአምራት ይጠይቁት ዘንድ ወደ እርሱ በተላኩ ጊዜ . . . (32: 22-31)።

ይባላል። በዚሁ ዓመት ታላቅ ታላቅ ከግሌጥ ሪቫይሳቸው ውስጥ አንዱን ነው ያገኘው። ገጥሞ ጥናል እነዚህን ተመልክቶ ድረስ ለሰላም አመታት ያህል ዘልቋል። የዚህ ሪቫይሳ ጥናት ከዚህ ይልቅ ጠለት ያለ ጥናት ይጠይቃል።

መንፈሳዊና ቁሳዊ? ፖለቲካዊና ግንባራዊ ሁኔታዎች ፈጽሞ በወለሙበት ጊዜ ተከሰተ። በገጥሞ ደመረ። ወደ ካህናትና ወደ ለጥቃት ተሸጋገረ። ገለበጥ ገሰሰ ቀደመ። ቡድናዊና ብሔራዊ ገሰሰ ተከተለ። ቤተ መንግሥትን መከፈትና ግንኙነት ቀደመ። በዚህም ተግባር ላይ አሥራ ስድስት ቀናት ሙሉ ተከረመ። ከዚያ በኋላ ስለ መንግሥት? ስለ መንግሥት? ስለ አገሩ? ስለ እስራኤልም ሀዘብ ሁሉ ልዩ ልዩ መስዋዕቶችን የግንባራ ሥርዓት ተከናወነ። ይህም ደግሞ በእግረኛው ቃል ቢታዘኑ መሠረት ሆነ። ሪቫይሳ በአገሩ አተፍ ደረጃ አምልኮት እግረኛውን ወደ ትክክለኛ ስፍራው መለሰ። የሕዝቡን መንፈሳዊ ሕይወት አደሰ።

የተሐድሞው ሄሰ የፖለቲካ ድንበር አቋርጦ በአምር መንግሥት አግዝቦ ስር ባሉት በሌሎችም የእስራኤል ሃገራት ሰፈር ነፈሰ።

ባዕድ አምልኮን ከምድራቱ ላይ ጠራርን አስወገደ። የተቃጣባትንም የጠላት ወረራ አገደ። ስር የሰደደ የመንፈሳዊ ትርስ አምልኮ ተሰበረ። በገጥሞና በሕዝቡ ዘንድ ወደ እግረኛው ጸሎት ተዘወተረ። እግረኛውም ሰምቶ ወድያውኑ በመመለስ ሕያውነቱንና የቅርብ አምላክነቱንም አስመሰከረ። ለሕዝቡ አንድ ልብ ሰጠ። ተአምራትንም በማድረግ ክብሩን ገለጠ። በሰማያዊ ብቻ ሳይሆን በምድራዊም በሪከት ይሁዳን ጎበኘ። ሕዝቡም ሠላምን? ዕረፍትንና ደስታን አገኘ። የእግረኛው ገና እስከ ባሉን ድረስ ተናገረ።

## ክስተት ሁለት

ዘመኑ ከክርስቶስ ልደት በኋላ በላላ አመት<sup>3</sup> ላይ ሳይሆን አይቀርም። በታላቁ ኢየሱስም ሲሆን ወትቱ የመከር በዓል የሚከበርበት ነው። ይህ በዓል አይሁዳዊ የሆነ ወንድ ሁሉ በየአመቱ በኢየሱስም እንዲያከብራቸው ከታዘዙት ሦስት በዓላት አንዱ ነው (ዘፀ 23:17)። ይህን በዓል አይሁዳውያን የመከር በዓል? የሰባቱ ሱባዔ በዓል ወይም በዓል ሃምሳ እያሉ ሲጠሩት (ዘፀ 23:16 ሁ 28:26)? አዲስ ኪዳን በመጀመሪያ በተጻፈበት በግሪኩ ቋንቋ ደግሞ የጳንጠቆስጦ በዓል ይባላል።

በ30 የጳንጠቆስጦን በዓል ለማክበር እንደተለመደው ከእስራኤል ምድር ብዙ ወንዶች ወደ ኢየሱስም ወጥተዋል። ከሌሎች አገሮችም የመጡት ቁጥር ጥቂት አይደለም። የሐዋርያት ሥራን መጽሐፍ የጻፈው ሉቃስ ከእስራኤል አምስት የእስያ የአውሮፓና የአፍሪቃ አገሮች የመጡ ሰዎች እንደዘገቡ ጠቅሞአል (2: 9-11)። እነዚህን የጠቀሰልን ግን በናሙናነት እንጂ ከእነዚህ ውጭ ከሌሎች አገሮች የመጡ አልዘገቡም ለማለት አይመስለንም። ከውጪ አገሮች ከመጡት ውስጥ አብዛኞቹ አይሁዳውያን ሲሆኑ? የዚሁ ዲኒትን እምነት የተቀበሉ ሃገር ግን አይሁዳውያን ያይደሉም ሰዎች አሉባቸው። በቋንቋ ረገድ ሁሉም የየትውልድ አገራቸው ቋንቋ አላቸው። ቢሆንም የትውልድ ቋንቋቸው እንደዚያ ላለ መንፈሳዊና ዓለም አቀፋዊ ስብሰባ አይጠቅማቸውም። ስለዚህም ለማምለኪያ በዕ ብራይስጥ/በአራማይክ? ለመግባዚያ ደግሞ በአራማይክ/በግሪክ ይጠቀማሉ።

ያ አመት ከዚያ በፊት ከነበሩት አመታት ሁሉ ፈጽሞ የተለየ አሉ። በዚያ አመት አይሁዳውያን ከዓትም በላይ የሆነ ችግር ካላጋጠማቸው በስተቀር ላለፉት አንድ ሺህ አምስት መቶ አመታት ገደማ ባለማቋረጥ ሲያከብሩት የኖሩትን “የህል መከር” በዓል እግረኛው ሊሸረውና “በሰዎች መከር” ሊተካው አቅዷል። ከሃምሳ ሦስት ቀናት በፊት

የፋሲካን በዓል በክርስቶስ ሞት እንደሻረውና እንደተካው። ከሃምሳ ቀናትም በፊት የበኩራትን በዓል በክርስቶስ ትንሳኤ እንደሻረውና እንደተካው ማለት ነው።<sup>4</sup> ይሁን እንጂ ይኸ የብሉይ ኪዳንና የጥላዎቹ በአዲስ ኪዳንና በአካሉ መሻርና መተካት በዚያ ጊዜ በኢየሩሳሌም ለተሰበሰቡት በብዙ ሺዎች ለሚቆጠሩ የአይሁድ እምነት ተከታዮች ቀርቶ ለኢየሱስ ተከታዮች ለራሳቸውም ቢሆን ገና አልተገለጠላቸውም ነበር።

ኢየሱስ ተለይቷቸው ወደ ሰማይ ካረገ በኋላ እናቱን ማርያምንና ወንድሞቹን ጨምሮ በቁጥር አንድ መቶ ሐያ የሚያህሉ ተከታዮቹ በአንድ ልብ ሆነው በጸሎት ይተጋሉ (1: 12-15)። ለአስር ቀናት በዚህ ዓይነት ከቆዩ በኋላ በጸንጠቆስጤ በዓል የመጀመሪያ ቀን ሁሉም በመንፈስ ቅዱስ ይጠመቃሉ። መንፈስ ቅዱስም እንደ ሰማቸው በማያውቋቸው ቋንቋዎች ይናገራሉ (2: 1-4)። ይጸልዩበት ከነበረው ቤት ወጥተው በቤተ መቅደሱ አደባባይ ላይ ይሰበሰባሉ። ይህን እንግዳ ክስተት ለመመልከት በብዙ ሺዎች የሚቆጠሩ በዓልተኞች ይከቧቸዋል። ተናጋሪዎች ሁሉም የገሊላ ሰዎች ሲሆኑ ይናገሩባቸው የነበሩት ቋንቋዎች ግን አራማይክ ወይም ግሪክ አልነበሩም። የበዓልተኞቹ የየትውልድ አገራቸው ቋንቋዎች ነበሩ። የሁሉም መልዕክት ግን ተመሳሳይ ነበረ፡- “የእግዚአብሔርን ታላቅ ሥራ በልሳናቸችን ሲናገሩ እንሰማቸዋለን” (2: 11)።

ያ ቀን የቤተ ክርስቲያን የልደት ቀን ነው። ሐዋርያው ጴጥሮስ ለተገረሙት፣ ግራ ለተጋቡትና ለሚያፌዙት በዓልተኞች የክርስቶስን ሞትና ትንሳኤ ሰበከላቸው (2: 14-36)። በዚያም ስብከት ሦስት ሺህ የሚያህሉ ሰዎች አምነው ተጠመቁ። በሐዋርያትም እጅ ብዙ ድንቅና ምልክት ይደረግ ነበር (2: 43)። ጌታም የሚድኑትን ዕለት ዕለት በላያቸው ይጨምር ነበር (2: 47)። ብዙም ሳይቆዩ የወንዶች ቁጥር አምስት ሺህ ያህል ሆነ (4: 4)። ይህም ማለት እንደ አይሁድ ሥርዓት ዕድሜያቸው ከሐያ አመት በታች የሆነ ልጆችና ሴቶች ሳይቆጠሩ ማለት ነው።

ያመኑትም ሕዝብ አንድ ልብና አንዲት ነፍስ ነበራቸው (4: 32)። የሚያምኑትም ከፊት ይልቅ ለጌታ ይጨመሩለት ነበር። ወንዶችና ሴቶችም ብዙ ነበሩ (5: 14)። በኢየሩሳሌም ዙርያ ካሉ ከተሞች በደዌና በርኩሳን መናፍስት የሚሰቃዩትን እየያዙ በመምጣት ብዙ ሰዎች ይሰበሰቡ ነበር። ሁሉም ይፈውሱ ነበር (5: 17)። የእግዚአብሔርም ቃል እየሰፋ ሄደ። በኢየሩሳሌም የደቀ መዛሙርት ቁጥር እጅግ እየበዛ ሄደ። ከካህናትም ብዙዎች አመኑ (6: 7)።

በቤተ ክርስቲያን ታሪክ የመጀመሪያው ሰማዕት የሆነው እስጢፋኖስ በተገደለበት ዕለት በኢየሩሳሌም በነበረችው ቤተ ክርስቲያን ላይ ታላቅ

ሰደት ተነሳ። ደቀ መዛሙርትም ወደ ተለያዩ አገሮች ተበታተኑ። ነገር ግን ያ ሰደት በእሳት ላይ ቢንዚን እንደ ማርከፍከፍ ሆነ። ምክንያቱም የተበተኑት በየሄዱበት ቃሉን እየሰበኩ ዞሩ (8: 1-4)። ሪቫይሻሉም ወደ ሰማርያ (8: 5-17)፣ ወደ ይሁዳ (9: 31-43)፣ የሦሪያ ጠቅላይ ግዛት ዋና ከተማ ወደ ሆነቸው ወደ አንጾኪያ (11: 19-26)፣ ተዛመተ። አንጾኪያም ለዓለም ዓቀፍ የሚሰጥን እንትሲቃሲ መቀስቀሻና ማዕከል ሆነች (13: 1-3)።

ሪቫይሻሉም ከዚያ በኋላ ወደ ጠቅላይ ግዛት ወደምትገኘው ወደ ሌላይቱ አንጾኪያ (13: 14-52)፣ ወደ ገላትያ ጠቅላይ ግዛት (14: 1-18)<sup>5</sup> ወደ ተስሎንቄ (17: 1-9)፣ ወደ ቤርያ (17: 10-13)፣ ወደ ቆሮንቶስ (18: 1-11)፣ ወደ ኢፌሶን (19: 1-41) ገሠገሠ። ያ ሪቫይሻል እንደ ሰደድ እሳት ይቀጣጠልና ይገሠግስ የነበረው ቢያንስ በሦስት ግንባሮች የሚፋለሙትን ብርቱ ተቃውሞዎች እያሸነፈ ነበር። በመጀመሪያ በብዙ የእስያና የአውሮፓ አገሮች ከሚኖሩ አክራሪ አይሁዳውያን ሃይማኖታዊ ተቃውሞ ነበረበት። ሁለተኛም ወንጌል በየደረሰባቸው አገሮች ከሚኖሩት አረማውያን ማህበራዊ ተቃውሞ ነበረበት። በመጨረሻም ከኃያሉ የሮማ መንግሥት ፖለቲካዊ ተቃውሞ ነበረበት። ፖለቲካዊው ተቃውሞ የኋላ የኋላ እንዲያውም የመንግሥት ፖሊሲ እስከ መሆን ድርሶ ነበር። በእነዚህም ተቃውሞዎች ሳቢያ በሚልዮኖች የሚቆጠሩ ክርስቲያኖች በመስዋዕትነት እንደ ሞቱ ይታወቃል። ይሁን እንጂ ያ ሪቫይሻል ተቃውሞውን ሁሉ እየተጋፈጠና እያሸነፈ የሮማ መንግሥት ለዚህኛቱ ሁሉ የአምልኮ ነፃነት እስከ አወጀበት እስከ 313 ድረስ ያለ ማቋረጥ ቀጥሏል።

አሁንም ይበቃናል። በቤተ ክርስቲያን ታሪክ የመጀመሪያውን ሪቫይሻል ነው ያየነው። የዚህኛውም ሪቫይሻል ባህርያት በሁሉ ጎናቸው ከዚህ በተሻለ ስፋትና ጥልቀት መጠናት አለባቸው። ይኸኛው ሪቫይሻል በጨለማው ዓለም ላይ እንደ ብርቱ መብረት ነበር የበረቀው። በቁጥር አንድ መቶ ሃያ ገደማ በሚሆኑ የኢየሱስ ተከታዮች ጀመረ። የተስፋውን ቃል በማመንና በመታዘዝ፣ በአንድ ልብና በጸሎት ይጠባበቁ በነበሩ ሰዎች ጀመረ። አስቀድሞ በእግዚአብሔር በተወሰነ ቀን ጀመረ። የኢየሱስን ደቀ መዛሙርት በመንፈስ ቅዱስ በማጥመቅና በልሳኖች በማናገር ጀመረ። ቀጥሎም የኢየሱስ ደቀ መዛሙርት ባይሆኑም እንኳን የብሉይ ኪዳን አማኞች ወደ ክርስቶስ በጸሎት ወደሚተጉ አይሁድ ተሻገረ። እነዚህም አይሁድ ነዋሪነታቸው በእስራኤል አገር ብቻ ሳይሆን በሌሎች ብዙ አገሮች “ጭምር” ነበር። ከዚያም በአጭር ጊዜ ውስጥ ወደ አረማውያን ተሸጋገረ።

ሪቫይሻሉ የነካቸው ሁሉ ከቀደመ ኃጢአታቸው ንስሐ ይገባሉ። በኢየሱስ ያምናሉ። በውሃና በመንፈስ ቅዱስ ይጠመቃሉ። በልሳኖች

ይናገራሉ። ሕይወታቸው ይለወጣል። የምስክርነታቸው ወይም የሰብከታቸው ዋና ጉዳይ - የክርስቶስ ሞትና ትንሳኤ ክር። ሰብከታቸው በምልክቶች፣ በድንቆችና በተለምዶት ይታገላል። በዚህም ዓይነት ኢየሩሳሌም በትምህርታቸው ተሞላች (5:28)። ዓለምን ያወኩ ተባሉ (17:6)። ብዙ አስማተኞች ብዙ ዋጋ የሚያወጡላቸውን የመጠንቆያ መጻሕፍት አቃጠሉ (19:19)። ዓለሙ ሁሉ እንደሚያመልካት እንደ ኤፌሶንዋ አርጤምስ<sup>8</sup> ያሉ ጣዖታት ተሻሩ (19:27)። በመንፈስና በእውነት በሆነ አምልኮት እግዚአብሔር ተተኩ።

## ክስተት ሦስት

ዊልስ የናይትድ ኪንግደም በሚባለው አገር ውስጥ ከሚገኙት አራት ግዛቶች አንዱ ነው። ሌሎቹ ሦስቱ ኢንግላንድ፣ ስኮትላንድ እና ስሜን አየርላንድ ናቸው። ዊልስ የቆዳ ስፋቷ 20,800 ካሬ ኪሎ ሜትር ነው። በቆዳ ስፋት ኢትዮጵያ ሃምሳ ሦስት ጊዜ ታጥፋታለች። የሕዝብዋም ብዛት በሐያኛው ምዕተ ዓመት ማብቂያ ላይ ወደ ሦስት ሚሊዮን ነው። ዊልስ የራሱን ቋንቋ ያላት ቢሆንም በእንግሊዝኛ ቋንቋ እየተዋጠ ሂዶ በአሁኑ ጊዜ ሐያ ከመቶ የማይበልጠው ሕዝብዋ ብቻ ነው የራሱን ቋንቋ የሚናገረው።

ዊልስ “የሪቫይሻሎች ምድር” በመባል ትታወቃለች። በብዙዎች ግምት ከሪቫይሻሎች ሁሉ በ1904 የተቀሰቀሰው ሪቫይሻል በዊልስ ብቻ ሳይሆን በቤተ ክርስቲያንም ታሪክ ውስጥ ከተከሰቱት ሁሉ ታላቁ ነው። ያ ሪቫይሻል እስከ ዛሬም ድረስ በብዙዎች ገና እየተጠናና እየተጻፈበትም ነው ያለው። ሪቫይሻሉ ከመቀስቀሱ ቀደም ብሎ በነበሩት ወራት ከአርባ ሺህ የማያንሱና የማይተዋወቁ ሰዎች በያሉበት ሆነው እግዚአብሔር ሪቫይሻል እንዲልክላቸው ይጻፋል ክር። ሪቫይሻሉ በተቀሰቀሰ በመጀመሪያው አመት ከአንድ መቶ ሺህ በላይ ሰዎች ከዓለም ወደ ቤተ ክርስቲያን ፈልሰዋል። ከዊልስ ከተሞች ነዋሪዎች መካከል ከሦስት አንዱ በሪቫይሻሉ ስብሰባዎች ላይ ተካፋይ ይሆን ክር።

የዊልስ ሪቫይሻል ብዙ እንግዳ ባህርያት አሏት። በየከተማው ስለሚደረጉት ስብሰባዎች በሀዘብ መገናኛዎች ማስታወቂያ አይነገርም። በስብሰባዎች ላይ ገንዘብ አይሰበሰብም። የተደራጀ የመዘምራን ቡድን፣ የመዝሙር መጻሕፍት፣ የሙዚቃ መሣሪያ፣ የፕሮግራም ወይም የአምልኮ መሪ፣ የታወቁ ሰባኪዎች የሉትም። ሰዎቹም ሆኑ ዕቃዎቹ ጠፍተው ሳይሆን አላስፈለጉም። ዝማሬ ግን አገረ - ያውም በሰሙት ሁሉ ዕውቀትና ድንት የተባለ ዝማሬ። አምልኮ ግን አገረ - ያውም

በቃላት ሊገለጽ የማይቻል፣ ምድራዊ የማይመስል፣ በመንፈስ የሆነ አምልኮ። የመንፈስ ቅዱስ መገናኛና ሁኔታዎችን ሁሉ መቆጣጠር ግን አገረ - ያውም በሥፍራው ለአገሩት ሁሉ በሚታይና በሚታወቅ መልኩ። አንድ የሉንዶን ደይሊ ጋዜጣ ዝናዋ ዘጋቢ “... ጸሎቱና ዝማሬው አስደናቂዎች ናቸው። ከሁለቱም የበለጠ የሚያስደንቁት ግን በየመሐከሉ የሚፈጠሩት ድምፅ የማይሰማባቸው የፍፁም ፀጥታ ጊዜያት ናቸው...” ሲል ጽፏል።

በአጭር ጊዜ ውስጥ አንድን አካባቢ ፈጽሞ በመለወጥ የዊልስ ሪቫይሻል በመጽሐፍ ቅዱስም ውስጥ ሆነ ወይም በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ተመሳሳይ አልተገኘለትም ይባላል። ሰዎች የትም አገር ሆነው በቃል ወይም በደብዳቤ፣ በጋዜጣ ወይም በመጽሐፍ ስለ ዊልስ ሪቫይሻል በሚያዝኑበትና በሚሰሙበት በዚያ በሕይወታቸውና በዙሪያቸው ሌላ ሪቫይሻል ይካሄዳል። በሆንድ፣ በኮሪያ፣ በሩሲያ፣ በቻይና፣ በጃፓን፣ በላቲን አሜሪካ፣ በደቡብ አፍሪቃ እንደዚያ ሆኗል። በ1906 በሉስ አንጀልስ ከተማ የፈነዳውና እስከ ዛሬም ድረስ በዓለም ዙሪያ በመቶ ሚሊዮኖች ለሚቆጠሩ ሰዎች መጻገና መለወጥ ምክንያት እየሆነ ያለው የአዙሳ ጎዳናው ሪቫይሻል ከዊልስ ሪቫይሻል ጋር በቀጥታ የተሳሰረ ነው።

ሪክ ጆይክ “The World Aflame” በሚል ስያሜ ስለ ዊልስ ሪቫይሻል በጻፈው መጽሐፍ ውስጥ የአስራ አንደኛው ምዕራፍ ርዕስ “አንድ አገር ዳግመኛ ሊወለድ ይችላል?” ሲል ይጠይቃል። በዚያ ምዕራፍ ውስጥ ሪክ ጆይክ እንዲህ ይላል።

... ማህበረሰብን በመለወጥ ረገድ በዊልስ የሆነውን የሚተካከል ሌላ ምሳሌ በታሪክ አልተመዘገበም። ከባድ ወንጀሎች ከቆጥጥር ውጭ እየወመሩ በሄዱባቸውና በሥርዓተ አልበኝነት አፋፍ ላይ በነበሩ አንዳንድ ከተሞች ውስጥ በሪቫይሻሉ ወትት አንድም ወንጀል ነክ ድርጊት አልተመዘገበም። በሌሎች ከተሞች ደግሞ በአደባባይ ሰከር እንደ መታየት ያሉ አንድ ሁለት ቀላል ወንጀሎች ብቻ ናቸው የተመዘገቡት። ብዙ ወህኒ ቤቶችና ጊዜያዊ ግረፊያ ቤቶች ሙሉ በሙሉ ባዶ ሆነው ክር።

ከሪቫይሻሉ አስቀድሞ ዊልስ በሰካርና በቁጥር ወረርሽኝ ተለክቶ ክር። በሪቫይሻሉ ወትት ግን መጠጥ ቤቶች ወደ ተዘገተዋል ወይም ደግሞ ወደ መንፈሳዊ ስብከት ማህከጃ አፋራሽነት ተለውጠዋል። ለፍተው ያገኙትን ገንዘብ በመጠጥና በቁጥር ያበኩ የነበሩ ሠራተኞች ደመወዛቸውን ወደ ቤታቸው ይዘው መግባት ጀምረዋል። ከመንፈስ ቅዱስ ወቅላ የተነሳ ሰዎች ያለ አግባብ የወሰዱትን ንብረት ለባለቤቶቹ ይመልሳሉ። በዚያች

የሚቆጠሩ አዳዲስ አማኞች ተበድረው ያስቀሩትን የቆየ ዕዳ ይከፍላሉ። እነዚህ ሁለት ድርጊቶች ብቻ በማህበረሰቡ እኩኖሚ ላይ የማይናቅና አዎንታዊ አስተዋፅዖ አድርገዋል።

ዝኝና ተወዳጅ የዝርዝር የወልስ የሙዚቃ በዓላት በሪቫይሻሉ ወቅት ማክበር አልተቻለም። ምክንያቱም እንደ “ባንኪዎች” እና “እስክንድርቶች” ያሉት ታዋቂ ዘፋኞቻቸው በሪቫይሻሉ ላይ ዘማሪያን ስለሆኑ ነው። የቲያትር ቤቶችና ስታዲየሞች ተመልካች በማጣት ተዘግተዋል። የፖለቲካ ስብሰባዎች ወይ ተሰርዘዋል፤ ወይም እስከነ አካቲው እርግፍ ተደርገው ተትተዋል። ብዙዎች የሕዝብ ተመራጮች፣ ከሉንዶን የመጡትም እንኳን ሳይቀሩ፣ ወደ ሪቫይሻሉ ስብሰባ በመሄዳቸው በምክር ቤቱ ውስጥ ያሉት መቀመጫዎቻቸው ሳይ ሆነው ነበር። በንፁህ ሞያና ምርት ላይ የተመሠረተ የንግድ ድርጅቶች ገበያቸው ሲደራ፣ መጥፎና ጎጂ የሆኑት ግን ገበያ በማጣት ተዘግተዋል። አንድ ማህበረሰብ እንደዚህ ባለ አጭር ጊዜ ውስጥ እንደዚህ በጥልቀት የተለወጠበት መንፈሳዊ ሪቫይሻል በታሪክ ውስጥ ምናልባት ከዚህ በፊት አልነበረም።

አንዱ ከሌላው በብዙ መቶ አመታት ስለሚራራቁ ሦስት ሪቫይሻሎች ነው የተመለከተው። የመጀመሪያዎቹ ሁለቱ ከመጽሐፍ ቅዱስ አንዱ ከብሉይ አንዱ ከአዲስ ሲሆኑ - ሦስተኛው ከቤተ ክርስቲያን ታሪክ ነው። አሁን የሪክ ጆይኦርን ጥያቄ ለመመለስ እንችላለን። አዎን፣ ለአንዲት አገር፣ እንደ አንድ ግለሰብ፣ ዳግመኛ መወለድ ይቻላል። እንዳየናቸው እንደ ሦስቱ ያለ ሪቫይሻል ከተቀሰቀሰበት። ይህ ሊሆን እንደማይችል ነገር ተደርጎ በፍፁም መታሰብ የለበትም። በመጨረሻው ዘመን እስራኤል እንደ ዊልስ በአንድና በሁለት አመት ሳይሆን በአንድ ቀን ዳግመኛ ልትወለድ እንዳለች ተጽፎ የለምን? (ኢሳ 66:8) ያም ሊሆን ያለው በእስራኤል ታሪክ የመጨረሻ በሚሆነው ሪቫይሻል አይደለምን? (ዘካ 12:10-14)

### ለምን ይከሰታል?

ሪቫይሻል ብዙ ብዙ የተጻፈበት ርዕስ ነው። ስለ ምንነቱም ሆነ ስለ ለምንነቱ ብዙ ብዙ ተብሎታል። ስለ ለምንነቱ የተባሉት ሁሉ በሁለት ዓባይት ምክንያቶች ስር ሊፈረጁ ይችላሉ። ከእነዚህም የመጀመሪያው እግዚአብሔር እራሱ ነው። እግዚአብሔር ሰው ይወዳል። ለራሱ ፈጥሮታል። ለክብሩ ፈጥሮታል። በመልኩ በምሳሌው ፈጥሮታል። በኃጢአት በወደቀ፣ በኃፍረት በተሸማቀቀ፣ ከእግዚአብሔርም በተደበቀ ጊዜ “... ወዴት ነህ?” እያለ ሊፈልገው

ወጥቷል። የኃጢአቱን ዕዳ በገዛ ሕይወቱ ከፍሎታል። ከፍያውንም ለመፈጸም ይችላል ዘንድ እርሱ እራሱ ደም የሚፈሰሰውና መሞት የሚችል ሰው ሆኖለታል። ይህንንም በማድረግ ፍጥረታዊና ምድራዊ የሆነውን ሰው ከራሱ (ከእግዚአብሔር) ጋር በማስታረቅ መንፈሳዊና ሰማያዊ ሊሆን የሚችልበትን ነፃ ዕድል ሰጥቶታል። ክብሩንም ሁሉ አውርሶታል።

የቅዱሳቱ መጻሕፍት ዋና መልዕክት ይህ ነው። የመልዕክቱ ባለ አድራሻ ሰዎች ሁሉ ናቸው። ሆኖም ይህ መልዕክት ወደ ብዙዎች ገና በጭራሽ አልደረሰም። ከደረሰባቸውም መካከል ብዙዎች ገና በቅጡ አልሰሙትም። ከሰሙትም መካከል ብዙዎቹ አርጅቶባቸዋል። አያስደንቃቸውም፣ አያስፈነድቃቸውም። እንደ ማንም ይኖራሉ። እንደ ልማድ ያመልካሉ። ሥርዓቱ አለ፣ ሕይወቱ ግን አይታይም። የተመሳከረው መገኘት፣ የአምላኪው መርካት፣ የሉም። ድግምት ብቻ አለ። የሚያሰለች፣ የሚያፍን፣ ድግምት። ኡ! ኡ! የሚያሰኝ ድግግሞሽ። እንደዚህ እንዲቀጥል እግዚአብሔር አይፈቅድም። ባህርዩን ይቃረናል። ለሰው ያለውን ዘላለማዊ ዕቅድ ይፃረራል። ሰውን ያፈቀረበትን ቅዱስ ፍቅር ያረክሳል። ለሰው የከፈለውን ክቡር ዋጋ፣ ዋጋ ይሳጣል። ዓለሙ አሳዳሪ አልባ እንደሆነ፣ ባለቤት እንደ ሌለው ወይም ባለቤቱ እንደተወው ያስመስላል። እንደዚህ እንዲቀጥል እግዚአብሔር አይፈቅድም። ሪቫይሻል ይልካል።

ሁለተኛው ምክንያት ሰው ነው። ፍላጎቶች አሉት። መንፈሳዊና ቁሳዊ ፍላጎቶች። መሠረታዊና ቅንጦታዊ ፍላጎቶች። ሊያሟላቸው በቀንና በሌሊት ይማስናል። እነርሱ ግን እንዲሁ ያማልሉታል። አለዚያም ተሟልተው አይሟጠጡለትም። ቅንጦታዊው መሠረታዊ እየሆነበት ይሄዳል። ቁሳዊው ቋት አልሞላ ይለዋል። መልስ ከማይገኝላቸው ጥያቄዎች ጋር ይላተማል። ከማይፈታቸው ችግሮች ጋር ይፋተጋል። አያሌ አማልክት አሉት። አንዳቸውም ግን እልቡ አይደርሱለትም።

ከምህዋሩ ውጭ የሚንከራተት ምስኪን ምንትስ ይሆናል። ወደ ምህዋሩ መመለስ እንዴት ይችላል? መንገዱንስ ማን ያሳየዋል? ለመሆኑ የሚያውቀው ሰው ይኖራል? ወደ መሬት ያቀረትራል። ወደ ሰማይ ያንጋጥማል። እጆቹን ያወራጫል። “ያንተ ያለህ!” ይላል። ድምጹን አሰምቶ ወይም ሳያሰማ ይሞታል። “ያንተ ያለህ!” የሚለውን አውቆት ወይም ሳያውቀው ይጣራል። ግን ከልቡ ነው። ቁም ነገሩም ያ ነው። ከፈለጋችሁ መጸለዩ በሉት። እግዚአብሔር ይሰማዋል። ይሰማውናም ይመልስለታል። ሪቫይሻል ይልካል።

እስቲ የሚከተሉትን ጸሎቶች ተመልከቷቸው። “... በሕይወት ለመኖር የሚያበቃ ምን ብርታት አለኝ? ተስፋዬ የተቆረጠ ከሆነ በመኖር ምን እጠቀማለሁ? እኔ እንደ ድንጋይ ብርቱ አይደለሁም። ሰውነቴም እንደ ነሐስ ጠንካራ አይደለም። ራሴን የማድንከት ምንም ብርታት የለኝም። እርዳታ ለማግኘት የሚደበት ስፍራ የለኝም። ኢዮብ ነው (6: 11-13)።

“እግዚአብሔር ሆይ! አንተ አምላኬ ነህ! አንተን ለማግኘት በብርቱ እናቃለሁ። ሁለንተናዬ አንተን ይመኛል። ውሀ በማጣት ደርቆ እንደ ተሰጣጣጠ መሬት ነፍሴ አንተን ተጠማች።” ዳዊት ነው (መዝ 63:1)። “አዳኞችን የሆነ አምላክ ሆይ! ከተሰደድክበት መልሰህ አቋቁመን። በእኛም ላይ ያለህን ትሬታ አርቅልን። በእኛ ላይ የምትቆጣው ለዘላለም ነው? ለቁጣህ ገደብ የለውም?” የቆሬ ልጆች ናቸው (መዝ 84: 4-5)። “ሰማዮችን ቀድደህ ምንው ብትወርድ!” ኢሳይያስ ነው (64:1)። “አቤቱ እይ? በማን ላይ እንደዚህ እንዳደረግህ ተመልከት። በውኑ ሴቶች ፍሬአቸውን? ያቀማጡላቸውን ሕፃናት ይበላሉ? በውኑ ካህናና ክሊዩ በጌታ መቅደስ ውስጥ ይገደላሉ?” ኢርምያስ ነው (ሰቆ 2:20)።

እነዚህ ድግምቶች አይደሉም። በጸላዮቹ ልብ ውስጥ የሌሉ? እንዲያው ከአፋቸው ብቻ የተገለበሱ ባዶ ቃላት አይደሉም። በራሳቸው? በሌሎችና በሁኔታዎችም ተስፋ ከቆረጡ ሰዎች ልብ ውስጥ ነው ሰንጥቀው የወጡት። በእግዚአብሔር በራሱ በስተቀር በሌላ በምንም አልረካ ካለ ሰው ነፍስ ውስጥ ነው ነፍስ የዘሩት። ግልጽ ናቸው። ድፍረትን የተሞሉም ናቸው። ጸሎት ማለትም ይኸው ነው - የልብን ገልጦ በቀጥታ ለእግዚአብሔር መናገር። አምስቱም ጸሎቶች ተመልሰዋል። በግለሰባዊና በአገራዊ ሪቫይሻል ነው የተመለሱት።

## እንዴት ይከሰታል?

አንዳንድ ሰዎች ሪቫይሻል በድንገት ነው የሚከሰተው ይላሉ። የሚከሰትበት ቀኑ? ወሩና አመተ ምህረቱ በቅድሚያ አይታወቁም ለማለት ከሆነ ልክ ናቸው። ያለ ምንም ማስጠንቀቂያ ነው የሚከሰተው ለማለት ከሆነ ግን ልክ አይደሉም። ሪቫይሻል ዱብዳ አይደለም። መጽሐፍ ቅዱስም? ታሪክም ይህን አባባል ያስተባብላሉ።

ክሊዩ አሞፅ “ልዑል እግዚአብሔር ምሥጢሩን ለአገልጋዮቹ ለክሊያት አስቀድሞ ሳይገልጥ ምንም ነገር አያደርግም” ይላል (3:7)። ንጉሡ ዳዊት በእስራኤል ሁሉ ላይ በነገሠ ጊዜ በሠራዊቱ መካከል

“እስራኤልም የሚገባውን ያደርግ ዘንድ ዘመኑን የሚያውቁ ጥበበኞች ሰዎች... ” ነገሩ (1ኛ ዘና 12:32)። ዳዊት ለራሱ ዘመንና ለራሱ ትውልድ የሆነውን የእግዚአብሔርን አባብ ለይቶ ማወቅና ማገልገል የቻለው እንደነዚያ ባሉ ሰዎች እየታገዘ እንደነበረ መገመት አያዳግትም (የሐዋ 13:36)። ጌታ ኢየሱስም ዘመናት ተለይተው የሚታወቁበት የየራሳቸው ምልክት እንዳላቸው ተናግሮአል (ማቴ 16: 2-3)። መጥምቁ ዮሐንስ “የሚመጣው አንተ ነህን ወይስ ሌላ እንጠብቅ?” ሲል በላከበት ጊዜ “እኔ ነኝ” ወይም “አይደለሁም” የሚል ቀጥተኛ ምላሽ አልሰጠም። ስለዚህ ዘመን የተጻፈውን ምልክት ክብር ለዮሐንስ ያስታውሰው (ኢሳ 61:11 ማቴ 11:2-6)።

ስለዚህ ሪቫይሻል በድንገት አይከሰትም። ከመሆኑ አስቀድሞ ብዙ ሰዎች እንዲናፍቁት ይሆናሉ። አጥብቀው ይጸልያሉ። ብዙ ሰዎች ያረግዙታል። ይጠባበቁታል። ያምጡታልም። እግዚአብሔር ሪቫይሻል ሊልክ እንዳለ ብዙ ሰዎች በመንፈሳቸው ይረዳሉ። እግዚአብሔርም በቃሉና በመንፈሱ ይናገራቸዋል። የአካባቢአቸው በርኩሳት መጥለቅለቅ? የእግዚአብሔር ፍርሃት ከሰዎች መነጠቅ? የሞራል መውደቅ? ይህንኑ ያረጋግጡላቸዋል። “አቤቱ እግዚአብሔር ሆይ! ሰዎች ህግህን ስለ ሻሩት? አሁን እርምጃ ልትወስድ የሚገባህ ጊዜ ነው” ይሉታል (መዝ 119:126 ትርጉም የራሴ)። እርምጃው ሪቫይሻል? ወይም ፍርድ? ወይም ሁለቱም ሊሆኑ ይችላሉ።

ይልቅስ ሪቫይሻል ባልተጠበቀ ጊዜ ሳይሆን? ባልተጠበቀ ቦታ? ባልተጠበቀ ሁኔታ? ባልተጠበቁ ሰዎች አማካይነት ይከሰታል ብንል ትክክል እንሆናለን። በ1958 ዓ.ም. በኢትዮጵያ የፈንዳው ጳጠቆስጢአዊ ሪቫይሻል የተቀሰቀሰው በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ሳይሆን በቤተ ትምህርት ውስጥ ነበር። ቀድሞውኑ አማኞች በክፍና በሚታወቁ ሰዎች ሳይሆን ገና ከዓለም በመጡና በአብያተ ክርስቲያን አካባቢ በማይታወቁ ወጣቶች ነበር። ከዚያ በፊት በኢትዮጵያ ታይቶና ተሰምቶ በማይታወቀው አዲስ ቋንቋ አዳዲሶቹን አማኞች በማናገር ነበር። እነዚህ ሦስት ነገሮች - ያልተጠበቀ ቦታ? ያልተጠበቀ ሁኔታ? ያልተጠበቁ ሰዎች - በሪቫይሻሎች ሁሉ ውስጥ በተደጋጋሚ የሚከሰቱ ነገሮች ናቸው።

## መቼ ይከሰታል?

አንድ ነገር እጅግ ግልጽ ነው። ሪቫይሻል የዘወትር ጉዳይ አይደለም። የዚህን አባባል እውነትነት ለማረጋገጥ የእስራኤልንና የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ መመልከት ይበቃል። ለምሳሌ ከስሉሞን ልጅ ከርብአም ጀምሮ እስከ ባቢሎን ምርኮ ድረስ በክርስቶስ 345 ገደማ አመታት ውስጥ

በይሁዳ ሃያ ነገሥታት ነግሰዋል። ይሁን እንጂ በይሁዳ ትልቅም ይሁን ትንሽ የሚባል ሪቫይሻል የክረሙ ከእነዚህ በስምንቱ ዘመነ መንግሥት ብቻ ክር።

በሰሜኑ መንግሥት በእስራኤልም ከነገሠው ከመጀመሪያው ንጉሥ ከኢዮርብም ጀምሮ እስከ አሦር ምርኮ ድረስ ባሉት 209 ገደማ አመታት ውስጥ እንዲሁ ሐያ ነገሥታት ነገሠዋል። ሆኖም በአገሪቱ በኢልያስና በኤልሳባ ዘመን ከክረሙ በስተቀር ሊጠቀስ የሚገባ ሌላ ሪቫይሻል አልነበረም።

በቤተ ክርስቲያንም ታሪክ ውስጥ የዌልስ ሪቫይሻል፣ የኮርያ ሪቫይሻል፣ የኢንዶኔዥያ ሪቫይሻል፣ የላቲን አሜሪካ ሪቫይሻል፣ የደቡብ አፍሪቃ ሪቫይሻል፣ ወዘተ. በመባል የሚታወቁ፣ በስም፣ በቦታና በጊዜ የተለያዩ ሪቫይሻሎች መኖራቸው ሪቫይሻል የሠርክ ጉዳይ አለመሆኑን ነው የሚያረጋግጥን። ለምንድነው ሪቫይሻል የሠርክ ጉዳይ ያይደለው? ለምንድነው ከብዙ ጥበቃ፣ ከብዙ ትዕግሥት፣ ከብዙ ምልጃ በኋላ የሚከሰተው? ከተከሰተ በኋላ ለምንድነው ለረዥም ጊዜ የማይቀጥለው? ለምንድነው በአጭር ጊዜ ውስጥ ሁኔታዎች ቀድሞ ወደ ክርስቶስ የሚመለሱት?

እነዚህ አንድ ጥያቄ አይደሉም። ሁለትና ሦስት የተለያዩ ጥያቄዎች ናቸው። የዚህች መጽሐፍ ስምንተኛው ምዕራፍ “ሪቫይሻልና መሰናክሎች” የሚል ነው። በዚያ ምዕራፍ ውስጥ ሪቫይሻል እንዲጨነግ፣ ሪቫይሻል ለረዥም ጊዜ እንዳይቀጥል፣ ሁኔታዎች በአጭር ጊዜ ውስጥ ቀድሞ ወደ ክርስቶስ እንዲመለሱ አስተዋዕዮ የሚያደርጉትን ምክንያቶች እንመለከታለን። እስከዚያው ድረስ ግን በዚህኛው ንዑስ ርዕስነት ለተነሳው ጥያቄ ምላሽ የሚሆኑ አምስት ነጥቦችን ቀጥሎ እጠቅሳለሁ።

### የምድሪቱ ባህርይ

በኦሪት ዘጸግም 11፡ 10-12 ላይ እንደዚህ የሚል ሀሳብ አለ። “ትወርሳት ዘንድ የምትገባበት ምድር . . . እንደ ወጣህበት እንደ ግብፅ ምድር አይደለችም። ነገር ግን ትወርሱአት ዘንድ ተሻግራችሁ (የዮርዳኖስን ወንዝ መሆኑ ነው) የምትገቡበት ምድር ኮረብታና ሽለቆ ያለባት አገር ናት። በሰማይ ዝናብ ውሀ ትረካለች። አምላክህ እግዚአብሔር የሚጎበኛት አገር ናት. . .”

ስለ ከነዓን ምድር ነው የሚናገረው። ያችን ምድር ከግብፅ ምድር ጋር እያነጻጸረ ነው የሚናገረው። የከነዓን ምድር እንደ ግብፅ ምድር

አይደለችም። ግብፅ ሚዳማ ስትሆን ከነዓን ግን ኮረብታማና ሽለቆማ ናት። ግብፅ ውሀዋን የምታገኘው ከሩቅ አገር ተጉዞ ከሚመጣላት ከአባይ ወንዝ ሲሆን ከነዓን ግን በቀጥታ ከሰማይ ከሚመጣላት ከዝናብ ነው።

የከነዓን ምድር በእምነትና በመንፈስ ቅዱስ ኃይል ለምንኖረው የክርስትና ሕይወት በምሳሌነት ያገለግላል። ይህ ሕይወት እንደ ከነዓን ምድር ሁሉ ተራራዎችና ሽለቆዎች ያሉበት ሕይወት ነው። በሕይወታችን እነዚህ ሁለቱ የግድ ይፈራረቃሉ። ሽለቆ በሁለት ተራሮች መካከል ያለው ዝቅተኛ ስፍራ ነው። ሽለቆዎቹ ባይኖሩ ተራራዎቹን ልናውቃቸው አንችልም። የድርቅና የውሀ ጥም ልምምድ በሌሉበት የመጠጣት፣ የመራሰና የመርካት ልምምድ አይታወቁም። አመቱን በሙሉ ያለ ማቋረጥ ቢዘንብ ወይም አመቱን በሙሉ ያለ ማቋረጥ ድርቅ ቢሆን ሕይወት የሚያስለች ብቻ ሳይሆን፣ የማይቻልም ይሆናል። ዕድገት፣ አበባ፣ ፍሬ፣ የሚባሉ ነገሮች አይኖሩም። ስለዚህ ኮረብታውና ሽለቆው ሁለቱም በየጊዜአቸውና በየመጠናቸው ያስፈልጋሉ። ጊዜአቸውንና መጠናቸውን መወሰን ግን ለሰው አልተሰጠውም። ጊዜአቸውንና መጠናቸውን መወሰን ምድሪቱን በሁለቱም የሚጎበኛት የእግዚአብሔር ድርሻ ነው።

### ሌላ ትውልድ

በከነዓን ምድር የተከሰተው የመጀመሪያው ሪቫይሻል በኢያሱ ዘመን የክረሙ ነው። የኢያሱ ዘመን በሙሉ የሪቫይሻል ዘመን ክር ማለት ይቻላል። የእስራኤል ልጆች ለ550 አመታት ያህል በተስፋ ብቻ የሚያውቋትን፣ ወትትና ማር የምታፈስሰውን የከነዓን ምድር ያወረሳቸው ኢያሱ ነው (11፡23)። በምድሪቱ ውስጥ ከክሩት በቁጥር ሰላሳ አንድ ከሚሆኑ ነገሥታት ጋር ጦርነት ገጥመውና ሁሉንም ድል ነስተው ነው የወረሷት (12፡7-24)። ያ ዘመን በእውነት የብርቱ መንፈሳዊ መነቃቃት ዘመን ክር። ሆኖም ያለ ማቋረጥ እንደዚያ አልቀጠለም።

“ . . . ከዚህ ነገር በኋላ የእግዚአብሔር ባሪያ የሃዌ ልጅ ኢያሱ ዕ ድሚው መቶ አስር አመት ሲሆነው ሞተ. . . ኢያሱ ባለበት ዘመን ሁሉ፣ ከኢያሱም በኋላ በነበሩት ለእስራኤልም ያደረገውን የእግዚአብሔርን ሥራ ሁሉ ባወቁት በሽማግሌዎች ዘመን ሁሉ፣ እስራኤል እግዚአብሔርን አመለከተ”። (24፡ 29-31) ከዚያ በኋላስ ምን ሆነ? “ . . . እግዚአብሔርን፣ ለእስራኤልም ያደረገውን ሥራ ያላወቀ ሌላ ትውልድ ተነሳ” (መሳ 2፡10)

ይሽ ሌላ ትውልድ የማያውቀው ታሪኩን ሊሆን አይችልም። ሀይወቱን ነው የማያውቀው። ልምምዱን ነው የማያውቀው። እንደዚያ ካሉ ወላጆች መወለድ እግዚአብሔርን ለማወቅ የሚያደርገው አዎንታዊ አስተዋፅዖ እንደ ተጠበቀ ሆኖ? ሕይወቱንና ልምምዱን ግን ወላጆች ለልጆቻቸው ሊያስተላልፉት? ልጆቻቸው ከወላጆቻቸው ሊወርሱት አይችሉም። የሪቫይሻል ዕድሜ? በአንድ አካባቢ? ቢረዝም የአንድ ትውልድ ዕድሜ ብቻ ይሆን? በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ በአሥራ ዘጠኝኛው ምዕራፍ የተጠቀሰው የኤፌሶኑ ሪቫይሻል በጣም ኃይለኛ ሪቫይሻል ነበር። ጳውሎስን ለሦስት አመታት ሙሉ ወደ ሌላ ስፍራ እንዳይንቀሳቀስ የከለከለ? በዚያን ጊዜዋ የእስያ ጠቅላይ ግዛት የሚኖሩ አይሁዳውያንና አረማውያን ሁሉ የጌታን ቃል እንዲሰሙ ያስቻለ? ሪቫይሻል ነበር (ዮሐ 20:31)። ሆኖም ያ ግለት ከአርባ አመታት በላይ (የአንድ ትውልድ ዕድሜ?) እንዳልቀጠለ እናውቃለን (ራእ 2:1-7)።

### ቅድመ ሁኔታዎች ሲሟሉ

ለሪቫይሻል መከሠት ያለ ጥርጥር ሁለት ባለ ድርሻዎች አሉ፡- እግዚአብሔርና ሰው። “በተጠማ ላይ ውሀን? በደረቅም መሬት ላይ ፈሳሾችን አፈሳለሁ. . .” (ኢሳ 44:3)። “ማንም የተጠማ ቢኖር ወደ እኔ ይምጣና ይጠጣ. . .” (ዮሐ 7:37)። ፈሳሾችን የመላከቱ የተጠማንም የማጠጣት ችሎታ ያለው እግዚአብሔር ብቻ ሲሆን? የመጠጣትና የመርካት ችሎታ ያላቸው ግን የተጠሙ ብቻ ናቸው። እነዚህ ሁለቱ ተጣጥመው በማይገኙበት ሁኔታ ውስጥ ትርጉም ያለው የማጠጣትና የመጠጣት ተግባር ሊከናወኑ አይችሉም።

“እግዚአብሔር በሚገኝበት ጊዜ ፈልጉት. . .” (ኢሳ 55:6)። “ለምኑ ይሰጣችኋል? ፈልጉ ታገኛላችሁ? በር አንኳኩ ይከፈትላችኋል. . .” (ማቴ 7:7)። እግዚአብሔር የሚገኝበት የራሱ ጊዜ አለው። ሆኖም የሚያገኙት የሚፈልጉት ናቸው። ከላይ ያየናቸው ጥቅሶች ይህንን ነው የሚሉት። ሪቫይሻል ከመከሠቱ አስቀድሞ እነዚህ ቅድመ ሁኔታዎች መሟላት አለባቸው።

ይህ የቅድመ ሁኔታዎች መሟላት ወይም አለመሟላት ጉዳይ በውስጣችን የሚጭራቸው ጥያቄዎች ይኖራሉ። ለምሳሌ እግዚአብሔርን ማድረግ የሚፈልገውን ነገር ለማድረግ በሰው መጠማት ወይም አለ መጠማት? በሰው መፈለግ ወይም አለ መፈለግ እንዴት ሊወሰን ይችላል? የሚወሰን ከሆነስ ሉዓላዊ ፈቃድ ያለው ሉዓላዊ አምላክ ሊሆን እንዴት ይችላል? እነዚህንና እነዚህን የመሳሰሉ ጥያቄዎች

ባለፉት ዘመናት ሁሉ ብዙ ሲያነጋግሩ የኖሩ ናቸው። እኛም ዛሬ የማያዳግም ምላሽ አናገኛለቸውም።

በእርግጠኛነት የምንናገራቸው ሁለት እውነቶች ግን አሉ። በአንድ በኩል እግዚአብሔር ሉዓላዊ ፈቃድ ያለው ሉዓላዊ አምላክ ነው። ሉዓላዊ ፈቃዱንም የሚፈጽምበት የራሱ የጊዜ ሠሌዳ አለው። በሌላ በኩል ደግሞ እግዚአብሔር ሰውን አሻንጉሊት አድርጎ አልፈጠረውም። ነፃ ፈቃድ? የመምረጥ ችሎታ? ስለዚህም ኃላፊነትና ተጠያቂነት ያለበት አድርጎ ነው የፈጠረው።

### ከቁጣ አስቀድሞ

መጽሐፍ ቅዱስንና የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ ስንመለከት በአንድ ሕዝብ ወይም በአንድ አገር ላይ ቁጣና ጥፋት ከመምጣታቸው በፊት እግዚአብሔር ለዚያ ሕዝብ ወይም አገር ሪቫይሻል ይልካል። ለምሳሌ በዚህ ምዕራፍ መጀመሪያ ላይ ያየነው በንጉሡ በሕዝቅያስ ዘመን በይሁዳ የተከሰተው ሪቫይሻል ከንጉሡ ከምናሴ ዘመን ቀደም ብሎ ነው የተከሠተው። የምናሴ ዘመን በይሁዳ ከነገሡት ነገሥታት ሁሉ ዘመን በርዝመቱም በክፋቱም ተወዳዳሪ አልነበረውም። ታሪኩን በመጽሐፈ ነገሥት ካልፅ በሐያ አንደኛው ምዕራፍ ተጽፎ እናገኘዋለን። “ደግሞም ምናሴ በእግዚአብሔር ፊት ክፉ ይሠራ ዘንድ ይሁዳን ካሳተበት ኃጢአት ሌላ ከዳር እስከ ዳር ኢየሩሳሌምን እስኪሞላት ድረስ እጅግ ብዙ ንፁህ ደም አፈሰሰ” (21:16)

በዚህ በፈሰሰ “ንፁህ ደም” ውስጥ በሕዝቅያስ ዘመን በነበረው ሪቫይሻል ከጣዖታት አምልኮ በፍፁም ልባቸው ወደ እግዚአብሔር የተመለሱ የብዙ ካህናት? የብዙ ሌዋውያን? የብዙ ሌሎች ሰዎች ደም ይገኛል። ክቢዩ ኢሳይያስም በዚህ ጊዜ በመጋዝ ተሰንጥቆ እንደ ተገደለ ይተረካል። ከምናሴ ክፋት የተነሳ ነበር እግዚአብሔር ይሁዳን ለባቢሎናውያን አሳልፎ ለመስጠት የወሰነው፡- “ነገር ግን ምናሴ ስላስቆጣው ነገር ሁሉ እግዚአብሔር በይሁዳ ላይ ከነደደው ከታላቅ ቁጣው ትኩሳት አልተመለሰም። እግዚአብሔርም እስራኤልን እንዳራቅሁት ይሁዳን ከፊቱ አርቀዋለሁ። ይህችንም የመረጥኳትን ከተማ ኢየሩሳሌምንና ስሜ በዚያ ይሆናል ያልኩትን ቤት እጥላለሁ አለ” (23: 26-27) ሆኖም እግዚአብሔር በዚያ መከራ ሊሞቱ ያሉትን ብዙ ሰዎች ከአምላካቸው እንደ ተለዩ እንዳይሞቱ በዚያ ሪቫይሻል አማካይነት ወደ እራሱ መለሳቸው።

የባቢሎን መንግሥት ይሁዳን ማስጨነቅ ከመጀመሩ አስር አመታት ገደማ ቀደም ብሎ ይሁዳ ለሐያ አምስት አመታት ያህል በሌላ አስደናቂ ሪቫይቫል ውስጥ አልፋለች። የዚያ ሪቫይቫል ታሪክ በመጽሐፈ ዜና መዋዕል ካልዕ በሰላሳ አራተኛውና በሰላሳ አምስተኛው ምዕራፎች ተጽፎአል። ያ ሪቫይቫል እንደ ኢርምያስ፣ ዕንባቆም፣ ዳንኤል፣ አናንያ፣ አዛርያ፣ ሚሳኤል፣ ሕዝቅኤል ያሉ ወጣቶች ሕይወታቸው ፈጽሞ የተለወጠበትና በኋላም ታላላቅ የእግዚአብሔር ሰዎች ለመሆን፤ ለብዙዎችም ለመትረፍ የበቁበት ነው። ያ ሪቫይቫል ከመከሠቱ ሦስት መቶ አመታት ቀደም ብሎ ትንቢት ተነግሮለት ነበር (1ኛ ነገ 13: 1-2)።

በዚያ ሪቫይቫል ውስጥ ቁልፉን ሚና እንዲጫወት እግዚአብሔር ያስነሳው ሰው ንጉሡ ኢዮሲያስ ሲሆን፣ በንጉሡም ሕይወት ደግሞ ቁልፉን ሚና እንዲጫወት እግዚአብሔር የተጠቀመበት ሰው የንጉሡ የቅም አጎት ልጅ ክሊዩ ሰፎንያስ ነው። ከባቢሎን ምርኮ በፊት በይሁዳ ታሪክ ያ የመጨረሻው ሪቫይቫል ነበር።

ከታሪክ እንደምንረዳው ፈረንሳይን በደም አፍሳሽነቱ ተወዳዳሪ አልተገኘለትም ለተባለለት አብዮት (1789-1799) ምቹ ያደረጋት ሁኔታ በጊዜው በእንግሊዝም ነበር። ነገር ግን እንግሊዝ ከእንደዚያ ዓይነቱ አብዮት አምልጣለች። ለማምለጧ ዋናው ምክንያት በአሜሪካና በእንግሊዝ ትክክቶ የነበረውና “ታላቁ መንቃት” (The Great Awakening) እየተባለ የሚጠቀሰው ሪቫይቫል ነው። በዚያ ሪቫይቫል ውስጥ እግዚአብሔር በእጅጉ ከተጠቀመባቸው ሰዎች ውስጥ ስማቸው ለብዙዎቻችን እንግዳ ያይደለው ጆናታን ኤድዋርድስ (1703-1758)፣ ጆን ዊስሊይ (1703-1791)፣ እና ጆርጅ ሁዋይትፊልድ (1714-1770) ይገኙበታል።

የቦልቪቪክ አብዮት በ1917 ከመፈንዳቱና በአስርቶ ሚልዮኖች የሚቆጠሩ ሩስያውያን ከመጨፍጨፋቸው ሃምሳ አመታት ያህል ቀደም ሲል ጀምሮ በሩሲያ አርቶዶክስ ክርስቲያኖች መካከል አስገራሚ የሆነ ጳጠቆስጦአዊ ሪቫይቫል ነበረ። የዚያም ሪቫይቫል ሄሴስ ድንበር አቋርጦ የነበሩት አገር በነበረችው በአርሜንያም እንደ ነፈስ ይታወቃል። የኢትዮጵያም አብዮት 1974 ከመፈንዳቱና አንድ ትውልድ እንደ ቅጠል ከመርገፉ ዘጠኝ አመታት በፊት ጳጠቆስጦአዊ ሪቫይቫል ፈንድቷል። ያ ሪቫይቫል ገና እንደሚገባ አልተተረከለትም። ረዥም ዘመን በአስቆጠረው የአገራችን የክርስትና ታሪክ ውስጥ ያ ሪቫይቫል የአዲስና የአስደናቂ ምዕራፍ መቅድም ነበር። በዚህች መጽሐፍ አራተኛ ምዕራፍ ውስጥ አነሳጥለሁ። ወደፊት ግን፣ ጌታ ቢዘገይ፣ በብዙ መልኩ ሳይጸፍለት አይቀርም።

# አምልጥ፣ አለዚያ አምጥ

ለምንድነው እግዚአብሔር ከቁጣው አስቀድሞ ሪቫይቫል የሚልከው? ሪቫይቫሉ የተላከለት ሕዝብ በበቂ ቁጥር ሪቫይቫሉን ቢቀበለው ቁጣውን ለማስቀረት ነው። ለዚህ ጥሩ ምሳሌ የምትሆንን የነሃዊ ከተማ ናት። ክሊዩ ዮናስ በነሃዊ ከተማ ላይ አዘብዝቦ ስለ ነበረው የእግዚአብሔር ፍርድ በተነበየ ጊዜ፣ ከንጉሡ አንስቶ እስከ ተራራው ሰው ድረስ ትንቢቱን አመኑ። በእስራኤልም ዘንድ እንኳን ታይቶና ተሰምቶ በማይታወቅ ሁኔታ።

ሰዎችና እንስሶች፣ ላሞችና በጎች፣ አንዳች አይቅመሱ፣ አይሰማሩም፣ ውሀንም አይጠጡ፣ ሰዎችና እንስሶችም በማቅ ይከደኑ፣ ወደ እግዚአብሔርም በብርቱ ይጩሁ፣ ሰዎችም ሁሉ ከክፉ መንገዳቸውና በእጃቸው ካለው ግፍ ይመለሱ። እኛ እንዳንጠፋ እግዚአብሔር ተመልሶ ይጸጸት እንደሆነ፣ ከጽኑ ቁጣውም ይመለስ እንደሆነ ማን ያውቃል? (ዮና 3:7-9)

የሚል አዋጅ አስነገሩ። እውነትም እግዚአብሔር ተጸጸተ። ከቁጣውም ተመለሰ። ከተማዋና ነዋሪዎቿም ከጥፋት ተረፉ።

ወይም በሕዝቅያስ ዘመን በይሁዳ እንደ ሆነው፣ በኋላም በሩሲያ እንደ ታየው፣ ሰዎች ከጊዜአዊውም እንኳን ባይሆን ከዘላለማዊው ጥፋት እንዲድኑ ነው። ጊዜአዊውንም መከራና መስዋዕትነት በእምነት፣ ከእምነትም በሚመነጭ ትዕግስትና ደስታ እንዲቀበሉት ነው። ጊዜአዊውን መከራና መስዋዕትነት በትዕግሥትና በደስታ ለመቀበል የተነቃቃ መንፈሳዊ ሕይወት ያስፈልጋል። ሐዋርያቱ በተገረፉ ጊዜ “ስለ ስሙ ይናቁ ዘንድ የተገባቸው ሆነው ስለ ተቆጠሩ ከሸንገው ፊት ደስ እያላቸው ወጡ” (ዮሐ 5:41) እስጢፋኖስ በድንጋይ ሲወገር “ጌታ ሆይ፣ ይህንን ኃጢአት አትቁጠርባቸው” እያለ ስለ ወጋሪዎቹ ይማልድ ነበር (ዮሐ 7:60)። እነዚህ ሰዎች በዚያ ጊዜ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ የመጀመሪያ በሆነው ሪቫይቫል ውስጥ ነበሩ።

አለዚያም ደግሞ በኢዮሲያስ ዘመንና በኋላም በኢትዮጵያ እንደ ታየው ሰዎች ሪቫይቫሉን በመቀበል ከቁጣው እንዲሰወሩ ነው። በኢዮሲያስ ዘመን በተከሰተው ሪቫይቫል እግዚአብሔር ሊያደርግ የፈለገው ይህን እንደ ነበረ በግልጽ ተጽፎልናል።

... እናንተ እፍረት የሌላችሁ ሕዝብ ሆይ! ትዕዛዝ ሳይወጣ፣ ቀኑም እንደ ገለባ ሳያልፍ፣ የእግዚአብሔርም ቁጣ ትኩሳት ሳይመጣባችሁ፣ የእግዚአብሔርም ቁጣ ሳይደርስባችሁ...

እግዚአብሔርን ፈልጉ፣ ጽድቅንም ፈልጉ፣ ትህትናንም ፈልጉ፣ ምናልባት በእግዚአብሔር ቁጣ ቀን ትሰወሩ ይሆናል (ሰፍ 2: 1-3)።

ስለዚህ እግዚአብሔር ወደ አንድ ሕዝብ ሪቫይሻል የሚልከው የፍርድ አማራጭ አድርጎ ነው ማለት ነው። ጥፋቱ ጊዜአዊም ቢሆን ወይም ዘላለማዊ፣ ያለ አማራጭ አይሆንም ማለት ነው። በኃጢአት ምክንያት፣ እንዲሁም ለዚያ ሕዝብ ባለው የገዛ ዕቅዱ የተነሳ፣ እግዚአብሔር በአንድ ሕዝብ ታሪክ ውስጥ ብዙ ጊዜ በምህረትና በፍርድ ጣልቃ ይገባል። የምህረቱ መገለጫ ብዙ ጊዜ ከፍርዱ አስቀድሞ የሚልከው ሪቫይሻል ነው። ሪቫይሻሉን የሚቀበሉት ከቁጣው ያመልጣሉ። የማያመልጡት ከቅጣቱ የተነሳ ያምጣሉ።

### ከቁጣ ቀጥሎ

እግዚአብሔር ወደ አንድ ሕዝብ ሪቫይሻል የሚልከው ከቁጣው አስቀድሞ ብቻ አይደለም። ከቁጣው ቀጥሎም ጭምር ነው እንጂ። ለዚህም ብዙ ማስረጃዎች አሉ። በዘመነ መሳፍንት፣ ከባቢሎን ምርኮ በኋላ በዕዝራና በህምያ ዘመን፣ ከኮርያ ጦርነት በኋላ በደቡብ ኮርያ፣ የታዩት ሪቫይሻሎች በዚህ ረገድ በምሳሌነት ሊጠቀሱ ይችላሉ።

ለምንድነው እግዚአብሔር ከቁጣው በኋላ ሪቫይሻል የሚልከው? ሰው ሁሉ በምድር ላይ ሲኖር ይብዛም ይነስም ደስ ብሉት ስቆ ያውቃል፤ ነገር ግን መጽሐፍ ቅዱስ የምድርን ኑሮ ሥርዓት ለመግለጥ የሚጠቀምበት ቋንቋ “ደስታ” ወይም “ሳቅ” ሳይሆን “ኅዘን” እና “ዕንባ” ነው። በልደት የሚጀምረው የሰው ምድራዊ ሕይወት ሁልጊዜ በሞት ስለሚመደም ሊሆን ይችላል። “. . . እንባዎችንም ሁሉ ከዓይኖቻቸው ያብሳል፤ ሞትም ከእንግዲህ ወዲህ አይሆንም? ኃዘንም ቢሆን? ወይም ጩኸት? ወይም ሥቃይ? ከእንግዲህ ወዲህ አይሆንም። የቀደመው ሥርዓት አልፎአልና” (ራእይ 21:4) የምድር ኑሮ ባህርይ ይህንን ነው የሚመስለው።

እኛ የሠላሙ ጊዜ የምንለው ይህንን የሚመስል ከሆነ፣ የእግዚአብሔር ቁጣ ሲጨመርበት ምን ሊመስል ነው? የእግዚአብሔር ቁጣ ጊዜ የረሀብ፣ የበሽታ፣ የጦርነት፣ የስደት፣ ሠላም የማጣት፣ የብቸኝነት፣ የፍርሃት፣ የድንጋጤ፣ ጊዜ ነው። በእግዚአብሔር ቁጣ ጊዜ ዕውቀት፣ ገንዘብ፣ ሥልጣን፣ ውበት፣ ዘመድ፣ ዝና፣ ጤና፣ ጉልበት፣ ሰውን ሊረዱት አይችሉም። ሰው እራሱን መርዳት የማይችል፣ ምስኪንና ደካማ ፍጡር እንደሆነ ይገባዋል። ከሌሎች እንደሚበልጥ፣

ከሌሎች እንደሚሻል፣ ሲመሰለው የነበረው ሁሉ እውነት እንዳልነበረ ያስተውላል። ሩጫው፣ እሽቅድምድሙ፣ ፋክክሩና ውድድሩ ሁሉ ከንቱ እንደነበሩ ይገነዘባል። የዚህ ግንዛቤ ደረጃ ከሰው ወደ ሰው ይለያያል። ቢሆንም የቅጣትን ያህል የሰውን ትዕቢት የሚሰብር፣ የሰውን ትምክህት የሚያደቅ፣ የሰውን መንፈስ የሚይቁስ፣ የሰውን ልብ ትሑት የሚያደርግ ሌላ ልምምድ የለም።

ሰው እንደዚህ ወዳለ ደረጃ ሲወርድ ለእግዚአብሔር ይመቸዋል። እርሱ ደግሞ “. . . የተዋረዱትን ሰዎች መንፈስ ሕያው አደርግ ዘንድ፣ የተቀጠቀጠውንም ልብ ሕያው አደርግ ዘንድ፣ የተቀጠቀጠና የተዋረደ መንፈስ ካለው ጋር በከፍታና በተቀደሰ ስፍራ እቀመጣለሁ” ብሏል (ኢሳ 57:15)። በአጠቃላይ ሰዎች በተለይም ደግሞ በእግዚአብሔር ቤት ውስጥ ያሉ ሰዎች በፈቃዳቸው እራሳቸውን እንደዚህ ማዋረድ የሚሆንላቸው ቢሆን ኖሮ፣ ምናልባት ቅጣቱ ዘንድ አይደረስም ክበር ይሆናል። ነገር ግን ከሚቀጥለው ጥቅስ እንደምንረዳው ለሰው፣ በእግዚአብሔርም ቤት ላለ ሰው፣ እንኳን በሠላሙ ጊዜ፣ በቅጣቱም ጊዜ ቢሆን እራሱን ማዋረድ በቀላሉ እንደሚሆንለት አይመስልም።

ዝናብ እንዳይዘንብ ሰማያቱን ብዘጋ፣ ወይም ምድሪቱን ይበላ ዘንድ አንበጣን ባዝዘው፣ ወይም በሕዝብ ላይ ቸነፈር ብሰድድ፣ በሰሜ የተጠሩት ሕዝቦች ሰውነታቸውን አዋርደው ቢጸልዩ፣ ፊቱንም ቢፈልጉ፣ ከክፉ መንገዳቸውም ቢመለሱ፣ በሰማይ ሆኖ እሰማለሁ፣ ኃጢአታቸውንም ይቅር እላለሁ፣ ምድራቸውንም እፈውሳለሁ (2ኛ ዜና 7:13-14)።

### ኢትዮጵያ መስፈርቱን ታሟላለች?

የዚህች መጽሐፍ ዓላማ እንዲያው በደፈናው ስለ ሪቫይሻል ማውራት አይደለም። የዚህች መጽሐፍ ዓላማ በተለይ በኢትዮጵያ በቅርቡ ሊከሰት ስላለ ታላቅና ምናልባትም በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ የመጨረሻው ስለሚሆን ሪቫይሻል ማውራት ነው።

ይህንን ጸሐፊ ጨምሮ ብዙ ሰዎች እንደዚህ ያምናሉ። ማለቱ ታላቅ ሪቫይሻል በቅርቡ በኢትዮጵያ ሊነሳ እንደሆነ ያምናሉ። እንደዚህ የሚያምኑትም እንደሚባለው እንዲያው ከመሬት ተነስተው ወይም ከኪሳቸው አውጥተው አይደለም። ኢትዮጵያ በእግዚአብሔር የተገባላትን የማያጠራጥር የተስፋ ቃል ይዘው ነው። ታዲያ የተስፋው ቃል መቼ ይፈጸማል? ሪቫይሻል ለምንና መቼ እንደሚከሰት

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ያየናቸውን መስፈርቶች ሁሉ ለመሆኑ ኢትዮጵያ ጋሚላለች?

እነዚህ አስተዋይ አንባቢ ሊጠይቃቸው የሚገቡ ጥያቄዎች ናቸው። በዚህ በመጀመሪያው ምዕራፍ ውስጥ የተዘረዘሩት ሁኔታዎች ሁሉ ዛሬ በኢትዮጵያ አሉ። የዛሬ 30 አመት ከነበሩት ይልቅ የዛሬ 20 አመት፣ የዛሬ 20 አመት ከነበሩት ይልቅ የዛሬ 10 አመት፣ የዛሬ 10 አመት ከነበሩትም ይልቅ ዛሬ በጣም አሉ። በእግዚአብሔር በኩል ከዛሬው በበለጠ እስከ ምን ድረስ እንዲኖሩ እንደሚፈለግ ግን አናውቅም።

በዚህ መጀመሪያ ምዕራፍ ውስጥ ያሳነሳናቸው ሌሎች ሁኔታዎችም አሉ። አንዳንዶቹ የእግዚአብሔርን ፕሮግራም ሌሎቹ ደግሞ የኛን ድርሻ የሚመለከቱ ናቸው። ከሚቀጥሉት ምዕራፎች በአንዳንዶቹ ውስጥ በሰፋት እናነሳቸዋለን። እነዚህን ሁሉ ካየን በኋላ ለጥያቄዎቻችን ምላሽ ለመስጠት የተሻለ መረጃ ይኖረናል። የሚቀጥለው ምዕራፍ በኢትዮጵያውያን ማንነት ላይ ያተኩራል።

## አንድ

### የግርጌ ማስታወሻዎች

1. በሙሴ ህግ የተደነገጉት መስዋዕቶች አምስት ሲሆኑ እክሱም የኃጢአት፣ የበደል፣ የሚቃጠል፣ የደህንነትና የእህል መስዋዕት ይባላሉ። ይዘታቸው፣ በማን፣ ለምን፣ መቼና እንዴት እንደሚቀርቡ በዘላቂው ያን ምዕራፍ 1-7 ተብራርቷል።
2. የዚህ የነሐስ እባብ ታሪክ በዘኁልቁ 21፡ 7-9 ላይ ይገኛል። ይህም የነሐስ እባብ የክርስቶስ ምሳሌ ወይም ጥላ ነበር (ዮሐ 3፡ 14-15)
3. “ሰላላ አመት ላይ ሳይሆን አይቀርም” ያልኩት ጎርጎሳዊው የዘመን አቆጣጠር የጌታን ልደት በአራት አመታት ወደእኛ አቅርቦታል የሚል አሳማኝ ስሌት በሊቃውንቱ ዘንድ ሰላላ ነው። ጌታ በአመተ ዓለም 4 ነው የተወለደው ለማለት ነው።
4. በብሉይ ኪዳን በየአመቱ የሚከበሩ ሰባት የእግዚአብሔር በዓላት ነበሩ። እነዚህም ፋሲካ፣ ቂጣ፣ በኩራት፣ መከር (ጳንጠቆስጦ)፣ መልከት፣ ሰርዮት፣ መከተቻ (ዳስ) በመባል ይታወቃሉ (ዘሌ 23፡ 4-44)።
5. ሮማውያን የመንግሥታቸውን ግዛት በጠቅላይ ግዛቶች (provinces) ከፋፍለውት ነበር።
6. እንደ G. Frederick Owen ከርም ከተማ አምስት ኪ.ሜ. ርቀት ላይ በሚገኘውና ካታኮምብ በሚባለው የክርስ ምድር ስፍራ ብቻ በስድሳ ካታኮምቦች የስድስት ሚልዮን ሰዎች መቃብር በቁፋሮ (Archeology) ተገኝቷል። ከእነዚህም 54 የክርስቲያኖች ሲሆን 6 የአይሁዳውያን ነው። OWEN, G. Frederick, "Archeology and the Bible" Fleming H. Revell Co., 1961 . ከ“The Thompson Chain - Reference Bible” Archeological Supplement የተወሰደ።
7. አረማውያን ማለት በዘር አይሁዳውያን ያይደሉ ማለት ነው። አዲስ ኪዳን “ግሪኮች” እያለም ይጠራቸዋል። ክርስቲያን ያይደሉ ሰዎች “ዓለማውያን” እንጂ አረማውያን ወይም አህዛብ አይባሉም። “አህዛብ” የ“ሕዝብ” ብዙ ነው።
8. ግሪኮቹ አርጤምስ የሚሏትን ጣኦት ሮማውያኑ ዳያና ይሉአታል። ቤተ መቅደሷ በዚያ ዘመን በዓለም ከነበሩት ሰባት አስደናቂ ነገሮች አንዱ ነበር።
9. Rick Joyner, "World Aflame", Whitaker House, 1993

# ሁለት

## ኢትዮጵያ

እየተነጋገርን ያለነው በፊታችን፣ በጣም በቅርቡ፣ ሊከሰት ስላለ ታላቅና ምናልባትም የመጨረሻ ሪቫይቫል ነው። የዚህ ሪቫይቫል መከሰቱ ስፍራ ኢትዮጵያ ይባላል። ይህ የስፍራ ስም በጣም ጥንታዊ ስም ነው። እየተግባባን እንድንነጋገር በንግግራችን ውስጥ የምንጠቀምባቸውን ቁልፍ ቃላት መተርጎም ያስፈልገናል። የሪቫይቫልን ምንነት በመጀመሪያው ምዕራፍ ተመልክተናል። በዚህ በሁለተኛው ምዕራፍ አስቀድመን የኢትዮጵያውያንን ማንነት እንመለከታለን። ይህንንም ለማድረግ ከቅዱሳትና ከታሪክ መጻሕፍት ብዙ ሳይሆን በቂ ማስረጃዎችን እንጠቅሳለን። በመቀጠልም ኢትዮጵያውያን በእግዚአብሔር ስለተገባላቸው የሪቫይቫል ተስፋ እንነጋገራለን።

## ኢትዮጵያውያን እና መኖሪያቸው

ኢትዮጵያውያንንና መኖሪያቸውን በተመለከተ መጽሐፍ ቅዱስ በማያሻማ ቋንቋ ከሚሰጣቸው መግለጫዎች አንዱ በትንቢተ ኢሳይያስ ውስጥ የሚገኘው ነው፡-

በኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ የመርከቦች ክንፍ ሲጋጭ ለሚሰማባት አገር ወዮላት! ከዚያች አገር አንባሳደሮች ከሸንበቆ በተሠራ ጀልባ በአባይ ወንዝ ላይ እየተንሳፈቱ ይመጣሉ። እናንተ ፈጣን የሆናችሁ መልዕክተኞች ሂዱ! ቁመታቸው የረዘመና ቆዳቸው የለሰለሰ፣ ኃያላንና ድል አድራጊዎች ወደ ሆኑ፣ በዓለም ሁሉ የመፈራት ግርማ ወዳላቸው፣ በወንዞች የተከፋፈለ ምድር ወዳላቸው ሕዝብ ገስግሳችሁ ድረሱ! (18: 1-2)

ይህ ጥቅስ ስለ ኢትዮጵያውያን መኖሪያ ስለ ቁመናቸውና ስለ ጀግንነታቸው ነው የሚናገረው። ስለ ቁመናቸውና ስለ ጀግንነታቸው

የተባለውን እንተወውና ስለ መኖሪያቸው የተባለውን እንደ፡፡ ከኢትዮጵያ ወንዞች “ማይ” (beyond) የሚለውን አንዳንዶች ከኢትዮጵያ ወንዞች “ግራና ቀኝ” (along) እያሉም ይተረጉሙታል፡፡ ይኸ “ማይ” ወይም “ግራና ቀኝ” ርዝመቱና ስፋቱ እስከ የት ድረስ ይዘልቅ ይሆን? የተገለጸ ነገር የለም፡፡ ቢሆንም ቢያንስ እስከ ጥቁር አባይ፣ እስከ አትባራና እስከ ገባር ወንዞቻቸው ምንጮች ድረስ እንደሚዘልቅ በእርግጠኛነት መናገሩ እንችላለን፡፡ ይህም ማለት ሰሜን ምሥራቅ ሱዳንን፣ የዛሬዎቹ የኢትዮጵያ ምዕራባዊ ክፍሎች ያጠቃልላል ማለት ነው፡፡ “በወንዞች የተከፋፈለ ምድር” የሚለውም አገላለጽ ለዛሬዎቹ ኢትዮጵያ ኢትዮጵያ ደጋማ ክፍሎች ተሰማሚ ነው፡፡ ያ አካባቢ ወንዞች የሽንሸኑትን የቆራረጡትን ያጎደጎዱት ነውና፡፡

ነገር ግን “የኢትዮጵያ ወንዞች” የተባሉት ነጭ አባይንና መጋቢ ወንዞቹ ላለማካተታቸው ማረጋገጫ የለንም፡፡ ስለ ሆነም ከኢትዮጵያ ወንዞች ማለት ወይም ግራና ቀኝ ማለት እስከ ነጭ አባይና እስከ ገባር ወንዞቹ ሁሉ ምንጮች ድረስ ሊዘልቅ እንደሚችል ብናስብ አንሳሳትም፡፡ ይህም የአባይ ተፋሰስ አገሮች በሙሉ ያጠቃልላል ማለት ነው፡፡ የእነዚህም አገሮች ቁጥር ግብፅን ሳይጨምር ዛሬ ወደ ዘጠኝ ደርሶአል <sup>2</sup> “ግብፅን ሳይጨምር” ለምን እንደተባለ የሚቀጥለው የሕዝቅኤል ትግል ግልጽ ያደርጋልና፡፡

... እኔ በአንተና የእኔ ነው በምትለው በአባይ ወንዝ ላይ በቁጥተክሽቻለሁ፡፡ በሰሜን ከሚገደል ከተማ አንስቼ በደቡብ እስከ አስዋን ከተማ ድረስ፣ እንዲያውም እስከ ኢትዮጵያ ጠረፍ ድረስ፣ ግብፅን በሙሉ ምድረ በዳ አድርጌ ባዶዋን አስቀራታለሁ (29: 10)፡፡

ግብፅ ከአባይ ተፋሰስ አገሮች መካከል አንደኛው ብትሆንም እንኳን ኢትዮጵያ የሚለው ስያሜ አያካትታትም፡፡ ሚግዶልና አስዋን በግብፅ ሰሜናዊና ደቡባዊ ዳርቻዎች የሚገኙ ከተሞች ናቸው፡፡ በእስራኤል “ከዳን እስከ ቢርላሴህ፣” በኢትዮጵያም “ከራስ ካባር እስከ ሞያሌ” ይባላል እንደ ክረው ማለት ነው፡፡ “እስከ ኢትዮጵያ ጠረፍ” የሚለው ግን ኢትዮጵያ በስተ ደቡብ የግብፅ አጎራባች አገር እንደ ክረች ያመለክታል፡፡

ከላይ ካየናቸው ሁለት ጥቅሶች የምንረዳው ኢትዮጵያ ከግብፅ በስተ ደቡብ ለሚገኝ አገር የተሰጠ መጠሪያ መሆኑን ነው፡፡ የዚያም አገር ሰሜናዊ ዳርቻ ብቻ እንጂ ሌሎቹ ሦስቱ ዳርቻዎች አልተጠቀሱልንም፡፡ እነዚህን ያልተጠቀሱልንን ዳርቻዎች ለይቶ በማሳየት ረገድ የታሪክ ባለ ሞያዎች እገዛ ያደርጉልናል፡፡

ተክለ ጳድቅ መኩሪያ “የኢትዮጵያ ታሪክ” በተሰኘው አንደኛው መጽሐፋቸው የመጀመሪያውን ምዕራፍ “የኢትዮጵያ ልዩ ልዩ የገደብ ስም” የሚል ርዕስ ሰጥተውታል፡፡ በዚያም ምዕራፍ ውስጥ፦

ከክርስቶስ ልደት በፊት በሦስት ሺህና በአንድ ሺህ አመት መካከል ግብፆች በሐውልቶቻቸውና በብራና ጽሑፋቸው ላይ እንደ ተውት በሰፊው ኢትዮጵያን ብዙ ጊዜ የኩሽ አገር፣ አንዳንድ ጊዜ የደቡብ ምድር . . . አንዳንድ ጊዜ የፑንት አገር እያሉ ይጠሩት ነበር . . . የቀረው ደግሞ እንደ ዛሬው አጠራራችን ኢትዮጵያ ሲል ይገኛል፡፡

ይላሉ፡፡ “የቀረው ደግሞ” በሚሏቸውም መካከል ከግሪኮቹ ውስጥ የታወቁትንና ከክርስቶስ ልደት በፊት በዘጠነኛውና በአምስተኛው ምዕተ አመት ላይ የነበሩትን ሆሜርንና ሔሮዶቶስን በምሳሌነት ይጠቅሳሉ፡፡<sup>3</sup> ባህሩ ዘውዴ

ኢትዮጵያ የሚለው ስያሜ መሠረቱ ግሪክ ሲሆን ከክርስቶስ ልደት በፊት በውል ከታወቀችው ከግብፅ በስተ ደቡብ የሚገኘው የአፍሪቃ ክፍልና ደቡብ ምዕራብ እስያ የሚጠሩበት አጠቃላይ ስም ነበር፡፡ ይሁንና ከክርስቶስ ልደት በኋላ አገጣጡ ጠብብ እያለ አሁን ኢትዮጵያ የምትገኝበት አካባቢ መጠሪያ ለመሆን በቃ<sup>4</sup>

ይሉናል፡፡ ስለ ኢትዮጵያውያኑ መኖርያ መጽሐፍ ቅዱስ በሚለውና የታሪክ ምሑራኑ በሚሉት መካከል ጉልህ ልዩነት አለመኖሩን ልብ ይሏል፡፡

## ኢትዮጵያውያን እና መልካቸው

የኢትዮጵያውያኑን የቆዳ ቀለም በተመለከተ ብዙ ሰዎች የሚያውቁት “ኢትዮጵያዊ በፀሐይ የከሰለ መልኩን ነገርም ዝንጉርጉርነቱን መለመጥ አይችልም” የሚለው የጢዩ የኢርምያስ መልዕክት ይገኛል (13: 23)፡፡ ላዲሶ ጌ ድሌሶ እንደሚሉት ደግሞ፦

በጥንትና በመካከለኛ ዘመናት የዓለም ታሪክ ኩሽ፣ ኢትዮጵያ፣ ኑብያ፣ ናፓታ፣ ሚሮፑ፣ መኩሪያ፣ አልዋ፣ እና ፋንጅ ወይም ናስር ተብለው በብዙ ሰዎች የሚታወቁ ሕዝቦችና አገሮች . . . በአባይ ሸለቆ ከሰሜን ከአስዋን አጠገቢ . . . አንስቶ በደቡብና በምሥራቅ እስከ አክሱማውያን ኢትዮጵያ ጠረፍ ድረስ ባለው ምድር በየጊዜው በፈረቃ የተነሱ ልዩ ልዩ አጎራባች የአፍሪቃ አገሮችና መንግሥታት ናቸው፡፡ ከእነዚህ ኩሽ፣ ኑብያ፣ እና ናፓታ ለጠቀሱት ሕዝቦችና አገሮች የጥንታዊ ግብፃውያንና ሲማውያን ልዩ ልዩ ስሞች ናቸው፡፡ ግሪኮች ግን የተጠቀሱትን ጨምሮ ከግብፅ ቢታዩ የሚገኙ የጥቁር አፍሪቃ ሕዝቦችንና አገሮችን በሙሉ ኢትዮጵያ እና ኢትዮጵያውያን በማለት በወል ይጠሩ እንደነበረ ይታወቃል፡፡<sup>5</sup>

The Sign and the Seal በተባለው መጽሐፋቸው ውስጥ ግራሐም ሐንከክ ፕሮፌሰር ኤድዋርድ አላንዶርፍን በመጥቀስ ኢትዮጵያ በግሪኩ “የተቃጠለ ፊት” ማለት ሲሆን በዚያን ጊዜ ከአስዋን በስተ ደቡብ ለሚኖሩ ጥቁር ሕዝቦች ሁሉ የተሰጠ መጠሪያ ነው ይሉናል።<sup>6</sup> “በዚያን ጊዜ” የሚሉት ጊዜ ከክርስቶስ ልደት በፊት አምስት መቶ አመት አካባቢ የነበረውን ጊዜ ነው።

ከላይ ካየናቸው ማስረጃዎች በመነሳት “ኢትዮጵያ” የሚለው ስያሜ የተሰጠው ከግብፅ በስተ ደቡብ ለሚገኝ የዛሬዋን ማለትም ጠባብዋን ኢትዮጵያ ለሚቀርፍ የዛሬዋ ኢትዮጵያ ግን ለሚያልፍ የጥቁር ሕዝቦች አገር ሁሉ ነው ብለን መደምደም እንችላለን። ባለፉት ሦስት ሺህ አመታት ውስጥ በዚህ አካባቢ ሕዝቦች ከቦታ ወደ ቦታ ፈልሰዋል። እርስ በርሳቸው ተደበላልቀዋል። መጠሪያቸው ተለዋውጧል። አዳዲስ ሉዓላዊ መንግሥታት ተፈጥረዋል። አስቀድመው የጸረውንም ቢሆኑ ወይ ጠብበዋል፣ ወይም ጠፍተዋል።

ሪቫይቫል ሊልክላት እግዚአብሔር ተስፋ የገባለት ኢትዮጵያ “ሰፊዋ ኢትዮጵያ” ናት። በዚህ መፅሐፍ ውስጥ ከዚህ በፊት ስለ ሆነውና ገና ወደፊት ሊሆን ስላለው ሪቫይቫል የተወሳው ሁሉ ግን በአመዛኙ ስለ “ጠባብዋ ኢትዮጵያ” ነው።

## ኢትዮጵያውያን ተረግመዋልን?

ግሪኮቹ “ኢትዮጵያ” የሚሏቸው ዕብራውያኑ “ኩሽ” የሚሏቸውን ሕዝቦች ነው። የዕብራይስጡ ብሉይ ኪዳን “ኩሽ” እያለ የሚጠራቸውን ሕዝቦች ከክርስቶስ ልደት በፊት ሁለት መቶ አመት አካባቢ “ሰባ ሊቃናት” በሚባሉት የተተረጎመው የግሪኩ ብሉይ ኪዳን “ኢትዮጵያ” ብሏቸዋል። ይህም ስያሜ ከግብፅ በስተቀር የአባይን ተፋሰስ አገሮች፣ የሚያካትት ሊሆን እንደሚችል አይተናል። አንዳንዶችም እንደሚሉት ምናልባት ለአፍሪቃ ጥቁር ህዝቦች ሁሉ የተሰጠ የወል ስያሜ ይሆን ይሆናል።

አሁን እያየነው ባለው ይዘቱ “ኢትዮጵያ” የሚለው ቃል በኪንግ ጄምስ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ውስጥ አርባ አንድ ጊዜ ተጠቅሷል።<sup>7</sup> ከእነዚህ ጥቅሶች ሰላሳ ዘጠኙ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ ሲሆኑ ሁለቱ የሚገኙት ደግሞ በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ውስጥ ነው።

ኢትዮጵያውያንንና አንዳንድ ክርስቲያኖችንም ጨምሮ ብዙ ሰዎች ስለ ኢትዮጵያውያን ቆዳ መጥቆር፣ ስለ ጿላ ቀርነታቸው፣ ስለ ፖለቲካዊና ስለ ኢኮኖሚያዊ ድቀታቸው ሲያስቡ እነዚህ ሕዝቦች በእርግጥ የተረገመው የኖህ ልጅ ልጆች ናቸው ይላሉ። የመጽሐፍ ቅዱስ ዋና መልዕክት ስለ ሆነው

ስለ ሰው ሁሉ ኃጢአተኝነት፣ ስለ እግዚአብሔር ፍቅር፣ ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ የቤዛነት ሥራ፣ ሰው ሁሉ በዚህ የቤዛነት ሥራ አምኖ እንዲጸድቅ ስለ ተሰጠው ነፃ ዕድል የተጻፈውን ለመቀበል ያልተዘጋጁም ሁሉ መጽሐፍ ቅዱስ ከኖህ ልጆች መካከል ስለ አንደኛው መረገም የሚናገረውን ግን እናምናለን ይላሉ።

አዎ፣ ያ ታሪክ እውነተኛ ታሪክ ነው። ይሁን እንጂ ያ ታሪክ የተጻፈው በመሠረቱ ስለ ተረገመው ሰው ለመናገር አይደለም። ለአንድ ሰው ያንን ታሪክ ማመንም ሆነ አለማመን የሚያስገኝለት ዘላቂ ጥቅምም ሆነ ዘላቂ ጉዳት የለም። ያ ታሪክ የተጻፈው በዋነኛነት ስለ ሰው ኃጢአተኝነት፣ ስለ እግዚአብሔር ፍርድ፣ ኖህ እግዚአብሔርን ስለ መፍራቱ፣ እግዚአብሔርን ስለ ማመኑና መርከብ ስለ መሥራቱ፣ በዚህም ድርጊቱ በእምነት የሚገኘውን የእግዚአብሔርን ጽድቅ ስለ መውረሱ ለመናገር ነው (ዕብ 11:7)። ያ ታሪክ የተጻፈው አንድን ሰው ለዘላቂታ የሚጠቅመው ወይም የሚነዳው የኖህን ፈለግ መከተሉ ወይም አለ መከተሉ መሆኑን ለማስተማር ነው (ዕብ 12: 1-2)።

ሁለተኛም እንደ መጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ የእግዚአብሔርን ፍቅር ያልተቀበለ ሰው ሁሉ ከእግዚአብሔር ፍርድ በታች ነው (ዮሐ 3: 16-18)። ከእግዚአብሔር ፍርድ በታች ያለ ሰው ሁሉ ደግሞ የተረገመ ሰው ነው። ይህም እርግጥን ያለው በጥቁርታ ላይ ብቻ ሳይሆን በነጻነትና በቢሜዎችም ሁሉ ላይ፣ በጸላ ቀርቼ ላይ ብቻ ሳይሆን በፊት ቀደምቱም ሁሉ ላይ፣ በፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ድቀት ውስጥ ባሉት ላይ ብቻ ሳይሆን በፖለቲካዊና በኢኮኖሚያዊ ምጥቀት ውስጥ ባሉትም ሁሉ ላይ ጭምር ነው።

በመጨረሻም የተረገመው ኩሽ አይደለም። የተረገመው የአባቱን ራቂትነት ያየው ካምም እንኳን አይደለም (ዘፍ 9: 20-27)። የተረገመው አራተኛውና የመጨረሻው የካም ልጅ ከነዓን ነው (ዘፍ 10:6)። ከነዓን ለኩሽ ወንድሙ ነው እንጂ አባቱ አይደለም። ባለ መሆኑም እርግጥን ወደ ጎን ወደ ታላቅ ወንድሙ የሚተላለፍበት ምንም ዓይነት መስመር የለም። ካም ባጠፋ ልጁ ከነዓን ለምን ይረገማል? የሚል ጥያቄ የሚያነሱ አገላለጾች ይኖራሉ። ያ ጥያቄ መልስ የለለውም እንኳን ባይሆን የዚህ መጽሐፍ ጉዳይ ግን አይደለም።

## እውነተኛው አምላክ የሚታወቀው አስቀድሞ በማሳወቅ ነው

አሁን የኢትዮጵያውያንን ማንነት በመጠኑ ተመልክተናል። ሪቫይቫል ሊልክላቸው እግዚአብሔር ለኢትዮጵያውያን የማያጠራጥር ተስፋ

ገብቶላቸዋል ብለን ነው የተነሳነው። እግዚአብሔር ለኢትዮጵያ ወይም ለኢትዮጵያ እንዲህ ወይም እንዲያ ብሏል ከመጣላችን በፊት ግን ለመሆን እግዚአብሔር ይናገራል ወይ? በጎሰ ሆነ ክቶ ይናገራል ወይ? ከተናገረ ድሮ ብቻ ሳይሆን ዛሬም ይናገራል ወይ? ለሚሉት ጥያቄዎች ምላሳ ማግኘት አለብን።

እንደ መጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ እውነተኛው አምላክ ከሐሰተኛ አማልክት ከሚለደባቸው ነጥቦች ዋነኛው እውነተኛው አምላክ ወደ ፊት የሚሆኑትን ነገሮች የሚያውቅ ብቻ ሳይሆን ከመሆናቸው አስቀድሞ ለሰዎች የሚያሳውቅ ጭምር መሆኑ ነው። ነገሮቹን የሚያደርጋቸው እርሱ እራሱም ቢሆን ወይም ሰይጣን ወይም ሰው? የሚሆኑትን ነገሮች ሁሉ እርሱ አስቀድሞ ያውቃቸዋል። ከመሆናቸውም አስቀድሞ ለሰዎች ያሳውቃቸዋል።

የእስራኤል ንጉሥ የሆነ እግዚአብሔር እንዲህ ይላል፣ እናንተ የአህዛብ አማልክት፣ ክሳቸሁን መሥርቱ፣ በሚገባም ተሟገቱ፣ በሚፈጸምበት ጊዜ እንድናውቀው ወደፊት የሚሆነውን ሁሉ እስኪገናኝ (ኢሳ 41: 21-23)።

ሙግቱ ከሐሰተኞች አማልክት ጋር ነው። የሚሞግታቸው እውነተኛው አምላክ ነው። አማልክት መሆናችሁን አሳውቁን ነው የሚላቸው። የምታሳውቁንም ወደፊት የሚሆነውን ነገር ከመሆኑ አስቀድሞ በመናገር ነው ነው የሚላቸው።

እግዚአብሔር እንዲህ ይላል፣ ዓይን እያላቸው የታወሩ፣ ጆሮ እያላቸው የደነቆሩ ሕዝቤን ወደ ፍርድ አደባባይ ጥሩ፣ መንግሥታትን ሁሉ ወደ ፍርድ አስገቡ፤ ለመሆኑ ከእነርሱ አማልክት ወደፊት የሚሆነውን ነገር አስቀድመው መናገር የሚችሉ የትኞቹ ናቸው? እነዚህ አማልክት ትክክል እንደ ሆኑና የሚናገሩት ቃል እውነተኛ መሆኑን ለማረጋገጥ እስኪ ምስክርዎቻቸውን ያቅርቡ (ኢሳ 43: 8-9)።

ይኸኛው ሙግት ደግሞ ሐሰተኞቹን አማልክት አምላካቸው ካደረጉ ሰዎች ጋር ነው። ተሟጋቹ አሁንም እግዚአብሔር ነው። የሙግቱ ጭብጥ በአጭሩ አማልክቶቻችሁ ወደ ፊት የሚሆነውን ነገር ማወቅ አይችሉም የሚል ነው። አውቀው ቢሆን ኖሮ ያሳውቁአችሁ እርሱ የሚል ነው። ካላሳወቁችሁ እራሳቸው ስላሳወቁት ብቻ ነው የሚል ነው። በግልባጭ እውነተኛው አምላክ “አሁን እየሆኑ ያሉትንም ሆነ ወደ ፊት ሊሆኑ ያሉትን ነገሮች ሁሉ ከመሆናቸው አስቀድሞ አውቃቸው እርሱ፣ ለእናንተም አሳውቁአችሁ እርሱ” ነው የሚላቸው።

ታዲያ እኔን የሚመስል ማነው? ካለ እስኪ ይናገር። ከመጀመሪያው አንስቶ እስከ ዘመን መጨረሻ ድረስ ወደፊት የሚሆነውን ሊናገር የሚችል ካለ እስኪ ቀርቦ ያስረዳ። (ኢሳ 44:7)

እውነተኛው አምላክ የሚመስለኝ የለም ነው የሚለው። የሚመስለው የሌለውም ከመጀመሪያው አንስቶ እስከ ዘመኑ ፍፃሜ ድረስ ሊሆን ያለውን ነገር አስቀድሞ ያሳወቀ ከእርሱ በስተቀር ሌላ ማንም ስለ ሌለ ነው።

ማሳወቅ ማለት ኢንፎርሜሽን መስጠት ማለት ነው። ገና ወደፊት፣ ከአጭር ወይም ከረዥም ጊዜ በኋላ፣ ሊመጣ ስላለ ነገር እግዚአብሔር አስቀድሞ የሚነግረን በመሠረቱ ኢንፎርሜሽን ሊሰጠን ስለሚፈልግ ብቻ አይደለም። ሊመጣ ያለው ነገር የሚነጻጸን ከሆነ ከዚያ እንድንተርፍ፣ የሚጠቅመን ከሆነ ደግሞ ያንን እንድናተርፍ ሊመክረን ነው። ከሚነጻጸን መትረፈያውን፣ የሚጠቅመንንም ማትረፈያውን መንገድ ሊያመለክተን ነው። ባገኘነው ኢንፎርሜሽን ተጠቅመን ትክክለኛውን ምርጫ ወይም ውሳኔ ባናደርግ በቅድሚያ ኢንፎርሜሽን ማግኘታችን በራሱ የሚሰጠን ምንም ዓይነት መንፈሳዊ ጥቅም የለም።

## ማሳወቂያ መንገዶች

ከጥንት ጀምሮ እግዚአብሔር በቀጥታ የሚናገርባቸው ሁለት መንገዶች አሉ። አንደኛውና ዋነኛው ቅዱስ ቃሉ ነው። ቅዱስ ቃሉ ማለት ሰላሳ ዘጠኙን የብሉይ ኪዳንና ሐያ ሰባቱን የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት የያዘው መጽሐፍ ቅዱስ ማለት ነው። እግዚአብሔር በዚህ በቅዱስ ቃሉ አማካይነት ባለፉት ዘመናት እንደ ተናገረ ሁሉ ዛሬም ይናገራል። ለዛሬም ይናገራል። ስለ ዛሬም ይናገራል። ቅዱስ ቃሉ “ሕያው” የሆነ ቃል ነው (ዕብ፣ 4:12)።

እግዚአብሔር በቀጥታ የሚናገርበት ሁለተኛው መንገድ ቅዱስ መንፈሱ ነው። “ቅዱስ ቃሉ” እና “ቅዱስ መንፈሱ” የሚለውን አባባል እዚህ ቦታ የተጠቀምኩበት በተጻፈውና ባልተጻፈው የእግዚአብሔር ቃል መካከል ለመለየት እንዲያመችኝ ስል ብቻ ነው። እንጂ “ቅዱስ ቃሉ” የ“ቅዱስ መንፈሱ” ቃል ነው። እንደዚህ ዓይነቱን አባባል ጳውሎስም አንድ ጊዜ ተጠቅሞቢታል።

“ነገር ግን ወንድሞች ሆይ ስለ ጌታችን ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ መምጣትና ወደ እርሱ ስለ መሰጠባቸውን በመንፈስ፣ ወይም ቢቃል፣ ወይም ከእኛ እንደሚመጣ በመልዕክት የጌታ ቀን ደርሶአል

ብላችሁ፣ ከአእምሮአችሁ ቶሎ እንዳትናወጡ እንዳትደነግጡም እንለምናችኋለን” (2ኛ ተሰ 2: 1-2)።

“በመንፈስ” የሚለውን ሌሎች ትርጉሞች “በትንቢት” ይሉታል። “በቃል” የሚለው ግንባር ለግንባር በሆነ መንገድ በንግግር የሚያስተላልፈውን ሲሆን “በመልዕክት” የሚለው ደግሞ ሌላ ቦታ ሆኖ በጽሑፍ የሚያስተላልፍላቸውን ነው።

ያልተጻፈው ቃል በትንቢት፣ በልሳንና በትርጉም፣ በሕልምና በራእይ፣ ወይም ደግሞ በቀጥታ በድምጽ፣ ወደ እኛ ሊመጣ ይችላል። ያንን ዛሬ የእግዚአብሔር ቃል ቀኖና (Canon) በተጠናቀቀበት ጊዜ የምንኖር እኛ “ከቅዱስ ቃሉ” ጋር በምንም ዓይነት በእኩል ደረጃ አንወስደውም። በቅዱስ መንፈሱ ወደ እኛ የሚመጣው የእግዚአብሔር ነገር አስተምህሮአዊ ይዘቱ በቅዱስ ቃሉ ይመረመራል። አስተምህሮን ፍለጋ ይምንጸደው ሁል ጊዜ ወደ ቅዱስ ቃሉ እንጂ ምን ጊዜም ወደ ቅዱስ መንፈሱ አይደለም።

በ“ቅዱስ መንፈሱ” ነው ተብሎ ወደ እኛ የሚመጣው ነገር ሁሉ ከቅዱስ ቃሉ ጋር የሚቃረን ሆኖ ከተገኘ ይጣላል። የሚጣለውም እግዚአብሔር ስላልተናገረው ነው። እግዚአብሔር እንዳልተናገረው የሚታወቀውም እግዚአብሔር በማናቸውም መንገድ ቢናገር እራሱን በራሱ ስለማይቃረን ነው። እግዚአብሔር እርስ በርሳቸው የሚቃረኑ ነገሮችን የሚናገር ቢሆን የትኛው ነገሩ ይታመናል? ሰውስ ቢሆን ቃሉን የሚለቀውጥ ከሆነ ማን ያምነዋል? ስለዚህም በቅዱስ መንፈሱ ወደ እኛ የሚመጣው የእግዚአብሔር ነገር የቱንም ያህል በታወቀና በታመነ አገልጋይ በኩል ቢመጣ በስድሳ ስድስቱ ቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ ከተጻፈልን ቃል እንደ አንዱ ሆኖ አይቆጠርም።

ይህም ሁሉ ይባል እንጂ እግዚአብሔር ዛሬም ቢሆን በቅዱስ ቃሉ ብቻ ሳይሆን በቅዱስ መንፈሱም ጭምር ይናገራል። ጌታ ኢየሱስ ስለ መንፈስ ቅዱስ አገልግሎት ሲናገር “እርሱ ወደ ፊት የሚሆኑትን ነገሮች ይነግራችኋል” ብሎናል (ዮሐ 16: 13)። መቸም ጌታ እንደዚህ ሲል ለእያንዳንዱ ሰው በእያንዳንዱ ቀን የሚሆኑትን ነገሮች ሁሉ መንፈስ ቅዱስ በቅድሚያ ይናገራል ለማለት እንዳልሆነ ግልጽ ነው። እንደዚህም ከሆነ እንዴት አድርገን በእምነት እንኖራለን? ነገር ግን ልናውቃቸው የሚሰጠንን ነገሮች ከመሆናቸው አስቀድሞ ይነግረናል ማለት ነው።

አንዳንድ ሰዎች ሐዋርያት የአዲስ ኪዳንን መጻሕፍት በሙሉ እንዲጽፏቸው በነዳቸው ጊዜ መንፈስ ቅዱስ ይህንን አገልግሎቱን አጠናቋል ይላሉ። እንደዚህ ለማለት ግን በእውነት አንችልም። ወደ ፊት ሊሆኑ ያሉት ነገሮች በሙሉ በአዲስ ኪዳን ውስጥ ተጽፈውልናል? ከአንድ ሺህ ዘጠኝ መቶ አመታት በፊት እግዚአብሔር የተናገረበትና

አስተምህሮን በሚመለከት ረገድ እንዲያውም ተናግሮ የጨረሰበት ቅዱስ ቃሉ ሕያውና ዛሬም ዋነኛው መናገሪያው መሆኑ እውነት ነው። ይሁን እንጂ እግዚአብሔር መናገር የሚፈልገውን ሁሉ ያን ጊዜ ተናግሮ እንደ ጨረሰና ከዚያ ወዲህ ዝም እንዳለ ብናስብ ትክክል አንሆንም።

ዲሴምበር 2 ቀን 1849 ታላቁን ሚኒየርዊ ሐድሰን ቲዶሊርን “ወደ ቻይና ሂድልኝ” ያለው ማን ነበረ? በዚያን ጊዜ ቅዱስ ቃሉ ተጽፎ ከተጠናቀቀ አንድ ሺህ ሰባት መቶ ሃምሳ አመታት አልፈውት ነበር። ሐድሰን ቲዶሊር ስለዚያች ቀን ልምምዱ ሲያስታውስ “ድምፅ የተናገረኝን ያህል ግልጽ ነበር” ይላል። እግዚአብሔር ነበር የተናገረው። የተናገረውም በቅዱስ ቃሉ ሳይሆን በቅዱስ መንፈሱ ነበር። ስለዚህ “ግልጽ” ጥሪ ሳይሆን ኖሮ ለሐድሰን ቲዶሊር በመጀመሪያ ያንን ተልዕኮ መቀበል ቀጥሎም ለዚያ ተልዕኮ ታማኝ መሆን የማይሞከር ጉዳይ ነው የነበረው። የሐድሰን የሕይወት ታሪክና እርሱ የመሠረተው የቻይና ኢንላንድ ሚሰዮን ታሪክ ያ ጥሪ ያለ ጥርጥር ከእግዚአብሔር እንደ ነበረ ምስክሮች ናቸው። ይህ እንግዲህ ስለ አንድ ሰው ነው።

አርመናዊ አብነት

አዎ! እግዚአብሔር ከመጽሐፍ ቅዱስ በኋላና ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጭ መናገር አላቋረጠም። አንድ ሌላ ማስረጃ ልጩምር። ይኸኛው አንድ ግለሰብን ሳይሆን አንድ ሕዝብን የሚመለከት ነው። ዘመኑ 1855 ነው። ቦታው ካራ ካላ የተባለ መንደር ሲሆን መንደሩም የሚገኘው በአርሜንያ አገር በአራራት ተራራ ግርጌ ነው። ከ1850 ጀምሮ ጥቂት ሩስያውያን ካራ ካላን መኖሪያቸው አድርገዋታል። ሩስያውያኑ ወደ ካራ ካላ የመጡት በአገራቸው የፈነዳውን ሪቫይቫል ይዘው ወይም ተከትለው ነው።

ከእነዚህ ሩስያውያን መካከል የጌራዝሞቪች ክሎብኒክን ቤተሰብ ይገኛል። የጌራዝሞቪች ቤተሰብ ኢፊም የተባለ ልጅ አለው። ይህ ልጅ ከሕፃንነቱ ጀምሮ የተለየ የጸሎት ጸጋ ይታይበታል። ለብዙ ሰአታት ያለ ማቋረጥ ይጻልያል። ለቀናት ያለ ማቋረጥ ይዎማል። በ1855 ኢፊም ገና የአስራ አንድ አመት ታዳጊ እያለ እግዚአብሔር ለየት ወዳለ የምና የጸሎት ልምምድ ውስጥ ያስገባዋል። በተከታታይ ለሰባት ቀንና ሌሊት በምና በጸሎት ይቆያል።

በዚህ ጊዜ ኢፊም አንድ እጅግ አስገራሚ የሆነ መልዕክት ከእግዚአብሔር ይቀበላል። መልዕክቱ የመጣለት በራእይ ሆኖ በጽሑፍና በጂኦግራፊያዊ ካርታ ነበር። ኢፊም ማንበብና መጻፍ አይችልም። ሆኖም ወረቀትና ብፅኦ እንዲሰጠው ጠይቆ በራእይ የሚያውን ጽሁፍና ካርታ በጥንቃቄ

መገልበጥ ጀመረ። ይህንንም ማድረግ ሰባት ቀን ወሰደበት። በጨረሰው ጊዜ ይህ የተገለበጠው ጽሑፍና ካርታ ማንበብ ለሚችሉ ሰዎች ተሰጠ። በታየም ጊዜ ይህ ያልተማረ ልጅ በሩስያ ቋንቋና እጅግ ውብ በሆነ የእጽ ጽሑፍ ማስጠንቀቂያዎችንና መመሪያዎችን እንደ ጻፈ ታወቀ።

ማስጠንቀቂያው ወደ ፊት በካራ ካላ መንደር እና በአገሩ ሁሉ እጅግ የሚያስፈራ የመከራ ጊዜ ይመጣል። በዚያም የሚኖሩ ወንዶች፣ ሴቶችና ልጆች ሁሉ ይገደላሉ የሚል ነው። መመሪያው ደግሞ ከዚህ ከሚመጣው መከራ ለማምለጥ ምን መድረግ እንዳለበት የሚናገር ነው። የመከራው ጊዜ ከመድረሱ በፊት በዚያ የሚኖሩ ሁሉ አገራቸውን ጥለው ማሸ ይገባቸዋል። የሚሸሹትም ከባህር ማዶ ወደሚገኝ አገራቸው ነው። ይህም ባህርና ክርሱም በስተ ማዶ የሚገኘው አገር በካርታው ላይ ተሰሉላቸዋል። የተሳለውም ባህር በቅርባቸው የሚገኘው ጥቁር ባህር ወይም የካስፒያ ባህር ወይም የሚዲትራንያን ባህር አልነበረም። በጣም ርቆ የሚገኘው የአትላንቲክ ውቅያኖስ ነበር። ያንን ባህር በተሻገሩ ጊዜ ወደ ሚሸሹበት አገር ምሥራቃዊ ዳርቻ ይደርሳሉ። በዚያ መቀመጥ ግን የለባቸውም። ወደዚያ አገር ምዕራባዊ ዳርቻ እስከሚደርሱ ድረስ ጉዞአቸውን መቀጠል አለባቸው።

ኤፌም በካራ ካላና በአካባቢዋ “በላቲናው ክሊይ” በመባል ታወቀ። አንዳንዶች መልዕክቱን ተቀበሉት። ብዙዎች ግን የተለያዩ ምክንያት በመስጠት ሳይቀበሉት ቀሩ። አንዳንዶቹ እግዚአብሔር ከሐዋርያት ዘመን ወዲህ እንዲህ በግልጽና በዝርዝር መናገር አቋርጧል አሉ። አንዳንዶችም ልጁ ለብዙ ቀናት እህል ስላልቀመሰ የሌለ ነገር ማየትና የሌለም ድምፅ መስማት ጀምሮአል አሉ። ሌሎች ደግሞ ኤፌም ያልተማረ ነው ቢባልም እንኳን በድብቅ እራሱን መጻፍና ማንበብ አስተምሮ ሊሆን ይችላል አሉ። እና በዚህ ሁኔታ ነገሩ ለአንድ ሰዎች ጉድ ጉድ ተባለና ከዚያ በኋላ ተረሳ።

ሃምሳ አመታት አለፉ። ሐያኛው ምዕተ አመት ባተ። ኤፌምም የሰድሳ አመት ጎልማሳ ሆነ። በዚያ ጊዜም ከሃምሳ አመታት በፊት ስለ ተናገረው ትንቢት ሕዝቡን እንደገና አስታወሳቸው። ትንቢቱ የሚፈጸምበት ጊዜ መቅረቡን አረዳቸው። ሰው ሁሉ ወደ አሜሪካ (ዩናይትድ ስቴትስ) እንዲሸሽ አሳሰበ። ለመሸሽ ፈቃደኛ የማይሆኑ እንደሚጠፉ አስገንዝበ። ብዙ ጳጌዎችና ሕዝቦችም ክርስቲያኖች በተነገራቸው መመሪያ መሠረት እርምጃ ወሰዱ። ከእነዚህም መካከል የኤፌም ቤተሰብ ይገኛሉ። ብዙዎች ግን እንደዚህ ያለ ትንቢት ከእግዚአብሔር ሊሆን ይችላል ብለው መቀበል አቃታቸው። ካቃታቸውም መካከል ብዙዎች ክርስቲያኖች ነበሩ።

ትንቢቱ ግን ከዚያ በኋላ ብዙም ሳይቆይ ተፈፀመ። በ1914 ቱርኮች ከጠቅላላው አርመናውያን ከሦስት ሁለቱን ከቢታቸው አስወጥተው ወደ ምድረ በዳ ነዲቸው። በጉዞው ላይ ከአንድ ሚሊዮን በላይ አርመናውያን አለቁ። በ1915 ደግሞ ስምንት መቶ ሺህ አርመናውያን ታረዱ። እንግሊዛዊው ዲፕሎማት ሎርድ ጄምስ ብራይስ ለወቅቱ የእንግሊዝ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ለሰር ኢድዋርድ ግሪይ ባቀረቡት ሪፖርት በ1914 አራት ከሩብ ሚሊዮን የነበረው የአርመኖች ቁጥር ከአራት አመት በኋላ ሁለት ሚሊዮን እንደማይሞላ ነበር የገለጹት።<sup>9</sup> ጆንና ኤልሳቤጥ ሸሪል ሒትለር ከስድስት ሚሊዮን በላይ አይሁዳውያንን የፈጀበትን ዘዴና ድፍረት የተማረው ከቱርኮች ነበር ይላሉ። “ቱርክ አርመኖችን በፈጀቻቸው ጊዜ የተቀረጠ ዓለም ጣልቃ አልገባም፣ አሁንም አይገባም” ብሎ ነበር ይሉናል።<sup>10</sup>

ይህንን እውነተኛ ታሪክ በመሐል ያስገባሁት እግዚአብሔር የሚናገር አምላክ መሆኑን ለማሳየት ነው። ጥንት ብቻ ሳይሆን ዛሬም። በቅዱስ ቃሉ ብቻ ሳይሆን በቅዱስ መንፈሱም ጭምር። ስለ ዛሬ ብቻ ሳይሆን ስለ ነገም። እግዚአብሔር በቅዱስ መንፈሱ ስለ ኢትዮጵያ የተናገረውን ከማንሳታችን በፊት ግን በቅዱስ ቃሉ ያለውን ማየት አለብን።

## ቅዱስ ቃሉ እና ኢትዮጵያ

እግዚአብሔር በቅዱስ ቃሉ ስለ ኢትዮጵያ የተናገረውን ስንል ረቫይቫል እንደሚልክላት የተናገረውን ማለታችን ነው። ሦስት ጥቅሞችን ብቻ ለማየት እንሞክራለን። በመጀመሪያ የምናየው ቀደም ሲል ያየነውን በትንቢተ ኢሳይያስ መጽሐፍ ውስጥ ያለውን ነው። ስለ ኢትዮጵያውያን መኖሪያ ስንኃጋገር ከዚህ ምዕራፍ ውስጥ የመጀመሪያዎቹን ሁለት ቁጥሮች ጠቅሰን እንደነበረ ይታወሳል።

የሠራዊት ጌታ እግዚአብሔር በዓለም ሁሉ የመፈራት ግርማ ካላቸው፣ ቆዳቸው ለሰላሳ፣ ቁመታቸውም ረዥም፣ ኃያላንና ብርቱዎች ከሆኑት፣ በወንዞች የተከፋፈለች ምድር ካላቸው ከእነዚያ ህዝብ መባ የሚቀበልበት ጊዜ ይመጣል። እነርሱም የሠራዊት ጌታ ወደሚመለከበት ወደ ጽዮን ኮረብታ ይመጣሉ (ኢሳ 18:7)።

ይህ ትንቢት የተናገረው ከክርስቶስ ልደት በፊት ሰባት መቶ አመት አካባቢ ላይ ነው። በኢሳይያስ የትንቢት መጽሐፍ ውስጥ ካስራ ሦስተኛው እስከ ሐያ ሦስተኛው ድረስ ያሉት አስራ አንድ ምዕራፍ በተለያዩ አገሮች ላይ የተነገሩ ትንቢቶች ናቸው። ትንቢቶቹ በሙሉ የፍርድ ትንቢቶች ናቸው። በአስራ አራተኛው ምዕራፍ ላይ ስለ እስራኤል፣ በአስራ

ዘጠኝኛው ምዕራፍ ውስጥ ስለ ግብፅ እና ስለ አሶር፣ በአስራ ስምንተኛው ምዕራፍ ስለ ኢትዮጵያ ከተባለው ከላይ ካየነው ትንቢት በስተቀር።

ስለ ኢትዮጵያ የተነገረው ይህ ትንቢት የተፈፀመ ነው ወይስ ገና ወደፊት ሊፈፀም ያለ? እግዚአብሔር ከኢትዮጵያ ሕዝቦች መባ የተቀበለበት ጊዜ በታሪካቸው ውስጥ ክብር ወይ? እነዚህ ሕዝቦች እግዚአብሔርን ለማምለስ ወደ ጽዮን ኮረብታ ማለትም ወደ ኢየሩሳሌም የሄዱበት ጊዜ በታሪካቸው ውስጥ አለ ወይ? ለእነዚህ ጥያቄዎች ትክክለኛ መልስ ማግኘት ቀላል አይሆንም። አብረው መታየት ያለባቸው ሌሎች ነገሮችም ይኖራሉ።

ለምሳሌ መባ ምንድነው? የትንቢቶች አፈፃፀም የሚከተለውስ ስርዓት ምን ይመስላል? ከክርስቶስ ልደት ብዙ መቶ አመታት ቀደም ብለው አይሁዳውያን በኢትዮጵያ ይኖሩ እንደ ክብር ይታወቃል። ሃይማኖታቸውንም በዙሪያቸው ለነበሩ ሌሎች ሕዝቦች እንዳስተማሩ ተከታዮችንም እንዳፈሩ ይታወቃል። ከአይሁዳውያንም ሆነ ሃይማኖታቸውን ከተቀበሉት ሌሎች ሕዝቦች መካከል እግዚአብሔር ለማምለክ ወደ ኢየሩሳሌም የሚሄዱ ሰዎች እንደ ክርም እናውቃለን። ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ ለዚህ ጥሩ ምሳሌ ይሆናል (የሐዋ 8: 27-39)። እርሱን የሚመስሉ ሌሎች ብዙ እንደ ክርም መገመትም፣ ከታሪክ መረዳትም ይቻላል።

ሆኖም ትንቢቶች ብዙ ጊዜ ከፊልና ሙሉ ፍፃሜ አላቸው። አሁን እያየነው ያለነው ትንቢት ተፈፅሞ ቢሆን እንኳን የተፈፀመው በከፊል ብሏል። ይቻላል። እንደዚህ ከሆነ ሙሉው ፍፃሜ ገና ወደ ፊት ነው ያለው ማለት ነው። ትንቢቶች አንዳንዴ አካላዊ (ፊዚካል) እንደ መንፈሳዊ ፍፃሜም አላቸው። ስለ ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ የተጠቀሰው ዓይነት ፍፃሜ አካላዊ ፍፃሜ ነው። በሁለት የአዲስ ኪዳን ምሳሌዎች ይህን አባባል ላብራራ።

... አንቺ ሴት፣ ለእግዚአብሔር አብ በዚህ ተራራ ላይ፣ ወይም በኢየሩሳሌም ስለ መሰገድ የማትጨነቅበት ጊዜ እንደሚመስል እመኚኝ... ነገር ግን በእውነት የሚሰግዱ ለእግዚአብሔር አብ በመንፈስና በእውነት የሚሰግዱበት ጊዜ ይመጣል። እንዲያውም አሁን መጥቷል። እግዚአብሔር አብም የሚፈልገው እንደዚህ የሚሰግዱለትን ነው። እግዚአብሔር መንፈስ ነው፤ በእውነት የሚሰግዱለትም በመንፈስ ሊሰግዱለት ይገባቸዋል (ዮሐ 4: 21-24)።

ከላይ ያየነው ጥቅስ የሚለው በአጭሩ አምልኮ እውነተኛ አምልኮ እንዲሆን በመንፈስ እንዲሆን እንጂ ከተለየ ቦታ ጋር እንዲያያዝ አያስፈልገውም ነው። ስለዚህም “እነርሱም የሠራዊት ጌታ ወደሚመለከበት ወደ ጽዮን

ኮረብታ ይመጣሉ” የሚለው ትንቢት አካላዊም መንፈሳዊም ፍፃሜ ሊኖረው ይችላል ማለት ነው። ኢትዮጵያዊው ጃንደረባና መስሎቹ ትንቢቱን ፈጽመውት ቢሆን እንኳን በአካላዊ ረገድ ብቻ ነው የፈጸሙት ማለት ነው።

እናንተ እንደ አባቶቻችሁ በእጅ ወደሚዳሰሰው ወይም ወደሚቃጠለው ወደ ሲና ተራራ አልደረሳችሁም... እናንተ ግን ወደ ጽዮን ተራራ ቀርባችኋል፤ እርሷ የሕያው እግዚአብሔር ከተማ የሆነችው ሰማያዊት ኢየሩሳሌም ናት (ዕብ 12: 18-24)።

ይኸ በክርስቶስ ስላመኑ ዕብራውያን ነው የተጻፈው። በእነዚህ ዕብራውያን ክርስቲያኖችና በአባቶቻቸው ማለትም እንደ ብሉይ ኪዳን ሥርዓት እግዚአብሔርን ባመለከት መካከል ጉልህ ልዩነት አለ። እነዚያ የደረሱት ወይም የቀረቡት ወደ ሲና ተራራ (ሀገ ኦሪትን የተቀበሉበት ቦታ) ነው። አሁንም እነዚያ የደረሱት ወደ ምድራዊቷ የጽዮን ተራራ (የአምልኮ ማዕከል የሆነው ቤተ መቅደስ የተሠራበት ቦታ) ነው። እነዚህም ግን የደረሱት ወደ ሰማያዊት ኢየሩሳሌም ነው። እነዚህ እግዚአብሔርን በእውነትና በመንፈስ በያሉበት በየትም ቦታ ሆነው ያመልኩታል።

ስለዚህ ኢሳይያስ “የሠራዊት ጌታ እግዚአብሔር... ከእነዚያ ሕዝብ መባ የሚቀበልበት ጊዜ ይመጣል፤ እነርሱም የሠራዊት ጌታ ወደሚመለከበት ወደ ጽዮን ኮረብታ ይመጣሉ” ሲል እነዚያ ሕዝብ በያሉበት ቦታ ሆነው በክርስቶስ የሚያምኑበት፣ እግዚአብሔርንም የሚያመልኩበት ጊዜ ይመጣል ማለቱ ሊሆን ይችላል።

ወደ ሁለተኛው ጥቅስ እንገባ። ሁለተኛው ጥቅስ የሚገኘው በትንቢተ ሰፎንያስ ውስጥ ነው።

በዚያን ጊዜ የሕዝቦችን ሀሳብ እለውጣለሁ፤ ይኸውም ወደ ሐሰተኞች አማልክት ሳይሆን ወደ እኔ በንፁህ ሕሊና እንዲጸልዩ አደርጋለሁ። ሁሉም በአንድነት እኔን ያገለግላሉ። በስደት ተብታትነው የሚኖሩት ወገኖቹ በሩት ካላቸው ከኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ መባ ይዘውልኝ ይመጣሉ። በእኔ ላይ ስለ ፈጸማችሁት በደል በዚያን ጊዜ አታፍሩበትም። ምክንያቱም ትዕዛዎችንና ትምክህተኞችን ከመካከላችሁ አስወግዳለሁ። ከእንግዲህ ወዲህ በተቀደሰው ተራራዬ ላይ አታምፁብኝም (3: 9-11)።

ጊዜን በተመለከተ ይኸኛው ትንቢት መቼ እንደሚፈፀም ከመጀመሪያው ይልቅ ግልጽ ነው። እግዚአብሔር የሕዝቦችን ሀሳብ በሚለውጥበት ጊዜ

ነው። እስራኤል በአምላክዋ ላይ ማመጽዋ በሚያበቃበት ጊዜ ነው። ያም ጊዜ እስራኤል መሲህዋን የምትቀበልበትና የምትድንበት ጊዜ እንደሚሆን ይታወቃል። ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ በምድር ላይ ለአንድ ሺ አመታት በሚነግሥበት ጊዜ ነው።

በዚያን ጊዜ ሊፈፀም ያለን ትንቢት ወስዶ ከዚያ ወዲህ ላለ ጊዜ መጥቀስ ያስከዳል ወይ? ተገቢስ ነው ወይ? የጸሐፊው መልስ ሊያስከድም ላያስከድም ይችላል የሚል ነው። አንደኛ እግዚአብሔር የሕዝቦችን ሀሳብ ስለሚለውጥበት ጊዜ በሚናገርበት በዚህ ትንቢት ውስጥ ኢትዮጵያ በሰም መጠቀስ በራሱ የሚያስገርም ነው። የሌሎችንም እንኳን ባይሆን የኢትዮጵያውያንን ትኩረት ሊስብ ይገባል።

ሁለተኛ የተፈፀሙና ታሪክ የሆኑ አንዳንድ ትንቢቶችን ስንመለከት የተፈፀሙት ብዙ ሰዎች ባልጠበቁት መንገድ ሆኖ እናገኘዋለን። የዚህኛው ትንቢት አፈፃፀም እንደዚያ ሆኖ ቢገኝላቸው ማለትም ጌታ አንድ ሺህ አመታት ከሚነግሥበት ጊዜ ቀደም ብሎ ቢፈፀምላቸው በመጨረሻም አንዳንድ ትንቢቶች ከፊልና ሙሉ ፍፃሜ አላቸው ተባለናል። በአንድ ሺው መንግሥት ጊዜ የሚሆነው የዚህ ትንቢት ሙሉው ፍፃሜ ቢሆን ከዚያ በፊት ግን ከፊል ፍፃሜ ቢኖረውስ?

### ኢትዮጵያ እጆቿን ፈጥና ወደ እግዚአብሔር ትዘረጋለች

ስለ ኢትዮጵያ እንደሚናገር በብዙ ኢትዮጵያውያን ዘንድ የሚታወቀው ይህ ሦስተኛው ጥቅሳችን ነው (መዝ 68:31)። ሆኖም ብዙዎች ይወቁት እንጂ በግዕዝና በአማርኛም ይጥቀሱት እንጂ የሚያውቁት ከአውሮፓ መዝሙሩ ነጥለው ብቻውን ነው። የዚህን ጥቅስ ትክክለኛ ትርጉም ለመረዳት ግን ስድሳ ስምንተኛውን የዳዊትን መዝሙር በሙሉ በጥንቃቄ መመልከት ያስፈልጋል።

መዝሙሩ ስለ አንድ ድል አድራጊ ሠራዊት ነው የሚተርከው። የሠራዊቱን ሰልፍ ከፊት ሆኖ በአዝማችነት የሚመራው እግዚአብሔር እራሱ ነው (1-3)። ጠላቶቹም ሁሉ እየተሸነፉ ከፊቱ ይሸሻሉ። የሰልፈኞቹ ማንነትም ተጠቅሶአል (4-6)። እግዚአብሔር አባት የሆናቸው ፅንሰ ማውታት ጠባቂ የሆናቸው መበሉቶች መጠጊያ የሆናቸው መጠጊያ ቢሶች ነፃ ያወጣቸው እስረኞች ናቸው።

የሰልፉ መነሻ የሲና ተራራ ነው (7-10)። ሰልፈኛው ከዚያ ይላካ የእግዚአብሔር በመካከሉ መገኘት ምላሴ በሆነው ቢቃል ኪዳን ታቦት

እየተመራ የምድረ በዳውን ጉዞ ይያያዘዋል። ከዚያም ወደ ከነዓን ይደርሱና በዚያ የሚያገኙባቸውን ነገሥታት ሁሉ ተዋግቶ ይቢታትናቸዋል (11-14)። በመጨረሻም እግዚአብሔር ለዘላለም መኖሪያው እንድትሆን ወደ መረጣት ወደ ጽዮን ተራራ ይመጣል (15-18)።

ዳዊት ይህንን መዝሙር ከጻፈ ከአንድ ሺህ አመታት በኋላ የተነሳው ሐዋርያው ጳውሎስ የዚህ መዝሙር አስራ ስምንተኛ ቁጥር ስለ ጌታ ሞትና ትንሳኤ ስለ ዕርገቱና እንዲሁም ሥጦታን ለቤተ ክርስቲያን ስለ መስጠቱ የሚናገር ትንቢታዊ መዝሙር መሆኑን ያመለክተናል (ኤፌ 4: 8-11)። በዚህም አንድምታው ሰልፉ ወደ ጽዮን ተራራ በደረሰ ጊዜ ከመጨረሻው መድረሻው ገና እንዳልደረሰ የመጨረሻ መድረሻውም ምድራዊትዋ ሳትሆን ሰማያዊትዋ ኢየሩሳሌም መሆንዋን እንረዳለን። እግዚአብሔር ሰልፉን የጀመረው ከእስራኤል ጋር ቢሆንም የሚጨርሰው ግን ከቤተ ክርስቲያን ጋር እንደሚሆን እንገነዘባለን።

በሚቀጥሉት ቁጥሮች (19-23) ዘማሪው የእግዚአብሔርን የማዳንና የመታደግ ሥራ ይነግረንና ከዚያም በመቀጠል በመንፈስ የሚያስተውለውን የሰልፉን አጨራረስ ያሳየናል (24-27)። ስለ ሰልፉ አጨራረስ ዘማሪው ልብ እንድንልለት የሚፈልገው ነገር አለው። በምድረ በዳ ሲጓዙ የእስራኤል አሰላለፍ ደንብ ነበረው። ደንቡ በኦሪት ዘሁልቁ 10: 11-28 ላይ ይገኛል።

እያየነው ባለነው የዳዊት መዝሙር ይኸ የአሠላለፍ ደንብ ፈጽሞ ተጥሶአል። ዘማሪው እንደሚያስተውለው ከንጉሡ ቀጥሎ ያሉት መዘምራን ሲሆኑ ከእነርሱ በመቀጠል ሰልፉን የሚመራው የብንያም ነገድ ነው። ይህም ዘማሪውን ያስደንቀዋል። መደነቁ ስለ ብንያም ነገድ ሲናገር “ከሁሉ ታናሽ” በማለቱ ይታወቃል። ግን ሌላም የሚያስደንቅ ነገር አለ። ዘማሪው በመንፈስ ሆኖ በትክክል እንዳስተዋለው እግዚአብሔር ሰልፉን የሚጨርሰው ከእስራኤል ጋር ሳይሆን ከቤተ ክርስቲያን ጋር ከሆነ የብንያም ነገድ ከየት መጥቶ ሊታየው ቻለ? የብንያም ነገድ ከመዘምራት ቀጥሎ ሰልፉን ሲመራ ተለይቶ ከታየ የተቀሩት አስራ አንድ ነገዶች ባይጠቀሱም እንኳን ተለይተው እንደሚታዩ ብንገምት አንሳሳትም።

የብንያም ነገድ ማንን ይወክል ይሆን? አስራ ሁለቱ የእስራኤል - ዘሥጋ ነገዶች በቤተ ክርስቲያን ማለትም በእስራኤል - ዘመንፈስ ውስጥ የሚወክሏቸው ሕዝቦች ይኖሩ ይሆን? (ሮሜ 2: 28-29) ብንያም የያዕቆብ የመጨረሻ ልጅ ስለሆነ ወንጌል በመጨረሻ የሚደርሳቸውን ሕዝቦች ይወክል ይሆን? ወይም ብንያም እናቱን ለሞት በዳረጋት ብርቱ ምጥ ስለ ተወለደ በጽኑ መከራ ውስጥ በጌታ እያመኑ ዳግም የሚወለዱ ሕዝቦችን ይወክል ይሆን? ወይም ደግሞ “ኋለኞች ፊተኞች ይሆናሉ” የሚል ጽሑፍ ስላለ በብዙ ነገር ኋለኞች የሆኑትን ጥቁር አፍሪቃውያንን ይወክል ይሆን?

የሰልፋን ጅማሬ፣ ሂደትና ፍፃሜ በመንፈስ ሆኖ ካስተዋለ በኋላ ዘማሪው ትንቢታዊ የሆነ ጸሎት ይጻፋል (28-31)። ኃይልህን ግለጥ እና አምላኩን ይማጠናል። ከዚህ በፊት ፈርዖንንና ግብፅን በጽኑ በመገመገም እስራኤልን ባዳንዝበት ዓይነት አሁንም ታላላቆችንና ታናናሾችን መንግሥታት ገሥዋቸው ይለዋል። ከዚህ ትንቢታዊ ጸሎት በኋላ ነው “ኢትዮጵያም ፈጥና እጆቿን ወደ እግዚአብሔር ትዘረጋለች” የሚለው የሰልፋ ማብቂያ ዘመን የተግሣጽ ዘመን ነው ማለት ነው። እግዚአብሔር ፈርዖንንና ግብፅን የገዛዋቸው እስራኤልን ለማዳን ነበር። የዚህኛው ተግሣፅ ዓላማ ማንን ለማዳን ነው? ይኸ እጆችን ወደ እግዚአብሔር መዘርጋት የተባለ ነገር የተግሣፁ ውጤት መሆኑ ነው? የትንቢታዊ ጸሎት ትንቢታዊ ምላሽ መሆኑ ነው?

እጆችን መዘርጋት ማለትስ ምን ማለት ነው? እነዚህ መቸም የአገር እጆች ናቸው። የአገር እጆች ማለት የብዙዎች ሕዝቦች እጆች ማለት ነው የተገሠፁ ሕዝቦች እጆች መሆን አለባቸው። እነዚህ እጆች ወደ እግዚአብሔር ከመዘርጋታቸው በፊት ወደ ተለያዩ አቅጣጫ የተዘረጉ የተለያዩ ነገሮችን የጨበጡ እጆች ነበሩ። አሁን ግን የጨበጡት ሃይላቸውም። የጨበጡ እጆች አይዘረጉም። የሚዘረጉ ባዶ እጆች ናቸው የጨበጡት ሁሉ የተራገፈባቸው እጆች ናቸው የሚዘረጉ። እነዚህ እጆች የጨበጡትን ላለመልቀቅ፣ በለቀቁትም ፈንታ ሌላ ለመጨበጥ በብርሳይፍጨጨፍ አልቀሩም። ሆኖም ጥረታቸው ሁሉ ከንቱ ሆኖአል ትምክህታቸውና ትፅቢታቸው፤ መላቸውና ማስመሰላቸው ሁሉ ተሟጦአል። የሚድኑ ከሆነ አሁን ሊያድናቸው የሚችል እግዚአብሔር እራሱ ብቻ ነው። እጆች የተባሉት እጆች ብቻም አይደሉም አብርሃአቸው የባለ እጆቹ ሁለንተና አለ። በመረታትና እጅ በመስጠት ለእግዚአብሔር። በልመናና በምልጃ - ወደ እግዚአብሔር። ደህንነትን ሠላምንና ዕረፍትን በመሻት - ከእግዚአብሔር።

መዝሙሩ ከዚህ በኋላ በምስጋና ይደመደማል (32-35)። የዓለጌ መንግሥታት ሁሉ ለአምላክ ዘምሩ ይላል። ለእግዚአብሔር የምሥጋ መዝሙር አቅርቡ ይላል። ኃይሉን አውጁ ይላል። ለዓለም መንግሥታት ሁሉ የተገለጠ የኃይል ሥራ እግዚአብሔር ሠርቷል ማለት ነው መንግሥታት ሁሉ ለእግዚአብሔር እንዲዘምሩ የሚያደርጋቸው ሥራ እግዚአብሔር ሠርቷል ማለት ነው። ይህ ሥራ የኢትዮጵያ እጆቿን ወደ እግዚአብሔር መዘርጋት ይሆን? ከሆነ እንደዚህ ያለ ነገር በኢትዮጵያ ሕዝቦች ታሪክ ከዚህ በፊት ሆኖ ያውቃል? ያለጥርጥር አልሆነም የሚሆን ከሆነ የሚሆንበት ጊዜ ከፊታችን ነው። ያም ጊዜ ታይቶ የማይታወቅ ርሻይሻል ጊዜ ነው የሚሆነው። እንደዚህ መዝሙር ከሆነ ርሻይሻል የመጨረሻው ርሻይሻል ይመስላል።

## ሁለት

### የግርጌ ማስታወሻዎች

1. The Holy Bible, New International Version, 1984 By Ibs.
2. የአባይ ተፋሰስ አገሮች ይህ መጽሐፍ በሚጻፍበት ጊዜ እስር ሲሆኑ እነርሱም ግብፅ ሱዳን፣ ኢትዮጵያ፣ ኢርትራ፣ ኬንያ፣ ዩጋንዳ፣ ታንዛንያ፣ ሩዋንዳ፣ ቡሩንዲ እና ኮንጎ ዲሞክራቲክ ሪፑብሊክ ናቸው።
3. ተክለ ጻድቅ መኩሪያ “የኢትዮጵያ ታሪክ አንደኛ መጽሐፍ፣ ኑብያ፣ እክሱም፣ ዛጉየ” ትንሳኤ ዘጉባዔ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ፣ 1951 ዓ.ም
4. ባህሩ ዘውዴ “የኢትዮጵያ ታሪክ” አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ፣ አዲስ አበባ፣ 1989 ዓ.ም ገጽ 1
5. ላድሶ ጌ ድሌቤ “የኢትዮጵያ ረዥም የሕዝብና የመንግሥት ታሪክ” ንግድ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ፣ 1982 ዓ.ም ገጽ 34
6. Graham Hancock. "The Sign and the Seal" Mandarin 1992 pp 447
7. "The New Strong's Exhaustive Concordance of the Bible" Thomas Nelson Publishers 1995, 1996
8. Dr. and Mrs Howard Taylor. "Biography of James Hudson Taylor" Hodder And Stoughton 1973, pp 23
9. Whittaker, Colin C. "Great Revivals" Radiant Books, Gospel Publishing House Edition 1986, pp 126
10. Sherill, John and Elizabeth. "The Happiest People on Earth" Hodder and Stoughton 1975, pp 23

# ሦስት

## እግዚአብሔር በመንፈሱ ማሳወቅ የጀመረው መቼ ነው?

በሁለተኛው ምዕራፍ ከጥንት ጀምሮ እግዚአብሔር በቀጥታ ከሚናገርባቸው ሁለት መንገዶች ሁለተኛው ቅዱስ መንፈሱ እንደሆነ አይተናል። ታዲያ አሁን ይህን ጥያቄ ማንሳት ለምን ያስፈልጋል? እግዚአብሔር የሚናገር አምላክ ነው ካልን፣ ከሚናገርባቸውም መንገዶች አንደኛው ቅዱስ መንፈሱ ከሆነ፣ እንዴት እንዲህ ተብሎ ይጠየቃል? የጥያቄው አቀራረብ እግዚአብሔር በቅዱስ መንፈሱ ያልተናገረበት ጊዜ እንደ ክረ ያስመስላል።

አዎ፣ ክረ። እግዚአብሔር በቅዱስ መንፈሱ ያልተናገረበት ጊዜ ክረ። ያልክረው እግዚአብሔር በቅዱስ ቃሉ ያልተናገረበት ጊዜ ነው። ቅዱስ ቃሉ ሁል ጊዜ በቤተ ክርስቲያን እጅ ክርና። ሁል ጊዜ ስል በቤተ ክርስቲያን ዘመን ሁሉ ማለቱ እንደሆነ፣ የቤተ ክርስቲያን ዘመንም ስል የአዲስ ኪዳን መጻህፍት ተጽፈው ካለቁበት ማለትም ከመጀመሪያው ምዕት አመት መጨረሻ ወዲህ ያለውን ጊዜ ማለቱ መሆኑ ግልፅ ይመስለኛል። ቅዱስ ቃሉ ሁል ጊዜ በእጁ የክረ እንኳን ቢሆንም ቤተ ክርስቲያን ግን በእጅዋ የክረውን የእግዚአብሔርን ቅዱስ ቃል ያልሰማችበት ጊዜ ደግሞ በእርግጥ ክረ።

ያ ጊዜ በታሪክ “የመካከለኛው ዘመን” በመባል የሚታወቀው ጊዜ ነው። የመካከለኛው ዘመን (500-1500) ለቤተ ክርስቲያን “የጨለማ ዘመን” ነው የክረው። የጨለማ ዘመን የሆነውም ኃጢአተኛው ሰው ወደ ቅዱሱ እግዚአብሔር የሚቀርብበት፣ የኃጢአቱን ሥርየት የሚያገኝበትና ከአምላኩ ጋር የሚታረቅበት የደህንነት መንገድ ከሰዎች የተሰወረበት ዘመን ስለ ክረ ነው።

በዚያ ዘመን ቤተ ክርስቲያን የአምላክዋን ቅዱስ ቃል ትታ፣ ከአምላክዋም ቅዱስ ቃል ተለይታ ክር። አምላክዋም እርስዋን በቅዱስ

መንፈሱ መናገሩን ትቶ፣ የቅዱስ መንፈሱም ድምፅ ከቤተ ክርስቲያኑ ተለይቶ አርፈዋል። በእጅግ ባለው ብርሃን ለማትመላለስ ቤተ ክርስቲያን ሌላ ተጨማሪ ብርሃን ሊበራላት አስፈላጊ አልነበረም። ቤተ ክርስቲያን ወደ ቅዱስ ቃሉ ከተመለሰች አምስት መቶ አመታት አልደፈነችም። እግዚአብሔርም ቤተ ክርስቲያኑን በቅዱስ መንፈሱ ወደ መናገር ከተመለሰ ሁለት መቶ አመታት አልደፈነችም። በዚህ በሦስተኛው ምዕራፍ ውስጥ ይኸ ሁለተኛው የእግዚአብሔር መናገሪያ መንገድ ወደ ቤተ ክርስቲያን የተመለሰበትን ሂደት እንከታተላለን።

### ታሪክ ውጥንቅጥ ነው ወይስ ወጥ?

የኸ የታሪክ ማስተማሪያ እንዲሆን ታቅዶ የተዘጋጀ መጽሐፍ ባይሆንም እንኳን ልብ ወለድ ድርሰት ደግሞ አይደለም። የሚያወራው ሁሉ ስለ ሆኑና ገናም ሊሆኑ ስላሉ ነገሮች ነው። የሆኑት ነገሮች ታሪክ ሆነዋል። ገና ሊሆኑ ያሉት ደግሞ በትንቢት ደረጃ ነው ያሉት። እነርሱም ሲሆኑ የሚፈፀሙት ዞሮ ዞሮ በጊዜና በቦታ ማለትም በታሪክ ውስጥ ነው። ስለ ሆነም ከታሪክ ማምለጥም ሆነ ማፈንገጥ አይቻልም። ግን ታሪክ እርስ በርሱ ዘመድ ነው ወይስ ባዕድ? ብጥስጥስ ወይስ ቅጥልጥል? ውጥንቅጥ ነው ወይስ አንድ ወጥ?

የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ የሚጽፉ ሰዎች የሚጽፉትን ታሪክ ሲያንስ በሦስት ሲበዛ በአራት ዘመናት ከፋፍለው ያቀርባሉ። ዘመናቱም ጥንታዊው ዘመን፣ መካከለኛው ዘመን፣ ዘመነ ተሐድሦና ዘመነኛው ዘመን የሚሏቸው ናቸው። ባለ ሦስቶቹ ዘመነ ተሐድሦን ጨፍልቀው ከዘመነኛው ዘመን ጋር በአንድ ላይ ያቀርቡታል። እያንዳንዱን ዘመን እውን ወደ መሆኑ የሚያመጡት በአብዛኛው ቀድሞ በነበረው ዘመን ውስጥ የተከናወኑ ወይም ሳይከናወኑ የቀሩ ነገሮች ናቸው። ዘመናቱ እውን እንደ ሆኑ የመዝለቃቸው ነገር የሚወሰነው ግን በራሳቸው በዘመናቱ ዘመን በሚከናወኑ ወይም ሳይከናወኑ በሚቀሩ ነገሮች ነው።

በመሆኑም ቤተ ክርስቲያን ከጨለማው ዘመን እንድትወጣ አስተዋጽኦ ካደረጉት ክስተቶች አብዛኞቹ የተከሰቱት በዚያው በጨለማው ዘመን ውስጥ አርፈዋል። የተከሰቱትም በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ብቻ ሳይሆን ከቤተ ክርስቲያን ውጭም አርፈዋል። አንዳንድ ምሳሌዎች ቢጠቀሱ ይህን አባባል የበለጠ ግልጽ ያደርጉታል። የሐንስ ጉተንዘርግ የተባለ ጀርመናዊ በ1440ዎቹ አመታት ውስጥ የማተሚያ መኪና ፈለሰ። የተሐድሦው እንቅስቃሴ ከንፍ አውጥቶ እንዲበር፣ ከቶውንም እንዳይደረስበት የሆነው የአዳሾቹን ጽሑፎች ከዚያ በፊት ባልታየ ብዛትና ፍጥነት ማተምና ማሰራጨት በመቻሉ አርፈዋል።

ከጨለማው ዘመን ክፉቶች ዋነኛው ሰዎች የእግዚአብሔርን ቃል በማግባቸው ቋንቋ እንዳያነሱ መከላከል አርፈዋል። የቤተ ክርስቲያን ተሐድሦ ዋነኛ ባህርይ ግን መጽሐፍ ቅዱስ ወደ ብዙ ቋንቋዎች እንዲተረጎምና በተራው ሰው ሁሉ እጅ እንዲገባ ማስቻሉ ነው።

ማርቲን ሉተር በ1521 አዲስ ኪዳንን ወደ ጀርመን ቋንቋ መለሰ። ከአስር አመታት በኋላ ደግሞ ብሉይ ኪዳንን አስከተለ። ያ ምዕት አመት ከመጠናቀቁ አስቀድሞ የዳች፣ የጣሊያን፣ የፈረንሳይ፣ የስፓኒሽ፣ የስዊድሽ፣ የዳኒሽ፣ ትርጉሞች ተጠናቀቁ።

በጂኦግራፊ ረገድ የመካከለኛው ዘመን አዳዲስ አህጉራት የተገኙበት አርፈዋል። ማርኮ ፖሎ (1264-1324) ቻይናን፣ ሑንጌ ዜናቬትተር (1394-1460) ሰሜን ምዕራብ አፍሪቃን፣ ባርቶሎሜዎ ዲያዝ (1488) የአፍሪቃን ደቡባዊ ጫፍ፣ ክሪስቶፈር ኮሎምቦስ (1492) አሜሪካንን፣ ቫስኮ ዴጋማ (1497) ሕንድን፣ ለአውሮፓ አስተዋወቁ። የእነዚህ አህጉራት መታወቅ በአውሮፓ የግዛትንና የንግድን እንቅስቃሴ አድማስ ያሰፋውን ያህል፣ በቤተ ክርስቲያንም የታላቁን ተልዕኮ አድማስ አስፍቷል። “ወደ ዓለም ሁሉ ሂዱ” የሚለው ትዕዛዝ ከተሰጠ ከአንድ ሺህ አመት በላይ የሆነው ቢሆንም፣ “ዓለም ሁሉ” የተባለው ግን እንደሆነና የት እንደሆነ ሊታወቅ የጀመረው በዚህ ጊዜ ነው።

የመካከለኛው ዘመን ማብቂያ በአውሮፓ ብሔራዊ መንግሥታት እያቆጠቁትና እየተጠናከሩ የሄዱበት ዘመን አርፈዋል። በመካከለኛው ዘመን ፖለቲካና ሃይማኖት የማይነጣጠሉ፣ ርምን ማዕከል ያደረጉና ሁሉን አቀፍ አሩ። እንደዚያ መሆኑ ሲቆረቆረቸው የነበሩት እነዚህ ብሔራዊ መንግሥታትና ሕዝቦቻቸው የተሐድሦው እንቅስቃሴ በፈነዳ ጊዜ ለመንፈሳዊ እውነትነቱ ብለው ብቻ ሳይሆን ለፖለቲካ ጠቀሚታውም ጭምር ሲሉ ደግፈውታል።

በኢኮኖሚያዊና በማህበራዊ ረገድ ያ ዘመን የመካከለኛው መደብ ማለትም የንዑስ ከበርቱው መደብ የተፈጠረበት፣ ከተሟነትም የተጀመረበት አርፈዋል። የተሐድሦውን እንቅስቃሴ በማራመድ የታወቁት ሰዎች የወጡት ከዚህ መደብ ውስጥ ነው። እነዚህ ከላይ የጠቃቀሰናቸው ከቤተ ክርስቲያን ውጭ ከተከሰቱትና ሁኔታዎችን ለተሐድሦው እንቅስቃሴ መፈንዳት ካመቻቹት ነገሮች መካከል አንዳንዶቹ ናቸው። በቤተ ክርስቲያንም ውስጥ የተከሰቱት ሁኔታዎችን ለተሐድሦው እንቅስቃሴ መፈንዳት ያመቻቹ እንደዚሁ ብዙ አዎንታዊና አሉታዊ ክስተቶች አሉ።

የእነዚያ ሁሉ ውጤት የሆነው የቤተ ክርስቲያን ተሐድሦ ሲፈነዳ የመካከለኛውም ዘመን አበቃ። ዓለምም ቤተ ክርስቲያንም በአንድ ላይ

ወደ ዘመኛው ዘመን ወይም ወደ ዘመነ ተሐድሦ ተሸጋገሩ። የዓለም ታሪክ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ላይ፣ የቤተ ክርስቲያንም ታሪክ በዓለም ታሪክ ላይ ያላቸውን ተጽዕኖ ብቻ ሳይሆን፣ አንዱ በሌላኛው ውስጥ ያላቸውንም ድርሻ ከዚህ ማየት እንችላለን። ከአንዱ አንድ ሐረግ ለመምዘዝ ሲፈለግ፣ እንዲመዘዝ የተፈለገው ሐረግ በጅ ብሉ ብቻውን አይመዘዝም። ከዚህኛውም ከዚያኛውም ወገን ከተጠላለፋቸው ብዙ ሐረጎች ጋር እየተሳሳበ አብሮ ነው የሚመዘዘው። ታሪክ ብጥስጥስ ሳይሆን ቅጥልጥል፣ ውጥንቅጥም ሳይሆን ወጥ ነው።

## ተራማጁ ተሐድሦ

እግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያኑን የማደስ እርምጃ መውሰድ የጀመረበትን ጊዜና ድርጊት ለይቶ መናገር ምናልባት የማይቻል ሳይሆን አይቀርም። አዎ! የፕሮቴስታንት ተሐድሦ የፈነዳው ኦክቶበር 31 ቀን 1517 ማርቲን ሉተር የተባለ ጀርመናዊ መነኩሴ ሺተንበርግ ከተማ ውስጥ በሚገኘው የካስል ቤተ ክርስቲያን መዝጊያ ላይ በለጠፈው ጽሑፍ አባርሶ። ያ ጽሑፍና ያንን ጽሑፍ የመለጠፉ ድርጊት ግን ብዙ ማገዶ እንደሚቀጣጠልባት አንዲት ትንሽ የክብሪት እንጨት ብቻ የሚቆጠር ነው የብረው። ማገደው ለብዙ መቶ አመታት ሲከማችና ሲዘጋጅ አባር የቆየው። ፍንዳታው በእነዚያ ብዙ መቶ አመታት በቤተ ክርስቲያን ውስጥና ከቤተ ክርስቲያን ውጭ የሆኑ ነገሮች መስተጋብር ውጤት ነው።

የተሐድሦው እንቅስቃሴ ከፈነዳ አሁን አምስት መቶ አመታት ሊሞላው ነው። ይሁን እንጂ በተራሮች መካከል እንደ ተጮኽ ጩኸት፣ እስከ ዛሬ ድረስ ማስተጋባቱን አላቋረጠም። በረጋ ውሀ ላይ የተጣለ ጠጠር እንደሚፈጥራቸው የነውጥ ክቦች ከውስጥ ወደ ውጭ እየሰፋ መሄዱን አላቆመም። ለዚህ ነው “ተራማጁ ተሐድሦ” ብዬ የጠራሁት። ጎታች ወይም አድህርታዊ ያልሆነ ለማለት አይደለም። የማያቋርጥ፣ እያደገና እየሰፋም የሚሄድ ለማለት ነው።

የተሐድሦው እንቅስቃሴ ዋና መርሆች “መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ”፣ “ጸጋ ብቻ” እና “እምነት ብቻ” የሚሉ አባር። የክርስትና እምነትንና የክርስትና አኗኗርን በተመለከተ የመጨረሻው ባለ ሥልጣን መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ነው፤ ኃጢአተኛውም ሰው ቅዱስ ከሆነው ከእግዚአብሔር ጋር ሊታረቅና ሊድን የሚችለው በእግዚአብሔር ጸጋ እና በኢየሱስ በማመን ብቻ ነው ለማለት ነው። የተሐድሦው እንቅስቃሴ የካቶሊክን ቤተ ክርስቲያንና መላውንም አውሮፓ እንዴት አድርጎ እስከ መሠረታቸው ድረስ እንዳነቃነቃቸው አምስት መቶ አመታት ርቀን ለምንገኝ ለእኛ በቅጡ ላይገባን ይችላል።

አስራ ስድስተኛውና አስራ ሰባተኛው ምዕት አመታት ፕሮቴስታንቶች ከሕልውናቸው ጋር በተያያዙ ችግሮች የተወጠሩባቸው፤ አስተምህሮአቸው እየጠራና እየጠለለ የሄደባቸው፣ ከጥቂቶች በስተቀር በብዙዎቹ የአውሮፓ አገሮች ስር የሰደዱባቸው፣ የተደራጁባቸውና የተጠናከሩባቸው አመታት አባር። በአስራ ስምንተኛውና በአስራ ዘጠኝኛው ምዕት አመታት ውስጥ ጎልተው ከሚጋዩት ክስተቶች መካከል ዋነኞቹ ረሻይሻል፣ እንዲሁም የሚስዮናዊነትና የቅድስና ንቅናቄዎች ናቸው። ሐያኛው ምዕት አመት የጳጳሳዊነትና የካሪዝማዊው ንቅናቄዎች ምዕት አመት አባር ማለት ይቻላል።

## ትውልዳዊ ተጠያቂነት

ቤተ ክርስቲያን ሁለት ሺህ አመታት ሊሞላ ከሚንደረደረው ዕድሜዋ ውስጥ ከግማሽ ያላነሰውን በጨለማ ውስጥ እንዳሳለፈች አንስተናል። ያ እንደዚያ የሆነበት አያሌ ውስጣዊና ውጫዊ ምክንያቶች አባር። እነዚያን ምክንያቶች ማንሳት የዚህች መጽሐፍ ዓላማ አይደለም። አይሁን እንጂ ከአንድ ሺህ አመታት የጨለማ ውስጥ ቆይታዋ በኋላ እግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያኑን እንዴት ማደስ እንደ ጀመረ (reformation)፣ የመጀመሪያውን ማለትም አረጂናሉን፣ መልካም እንዴት እየመለሰላት እንዳለ (restoration) ማንሳት ቢያንስ ስለ ሁለት ምክንያቶች የግድ ይሆናል።

አንደኛ ቤተ ክርስቲያን ዛሬ በአስተምህሮም ሆነ በልምምድ የደረሰችበት የዕድገት ደረጃ በግብታዊነትና በተናጠል የተከናወኑ ድርጊቶች ውጤት አይደለም። ቀደም ሲል እንዳየነው እርስ በርሱ የተሰናሰለ ታሪካዊ ሂደት አለው። በጊዜው በሂደቱ ውስጥ ለአገራትም እንኳን ባይሆን ሂደቱን የኋሊት መለስ ብለን ለመመልከት ዕድል ላገኘነው ለእኛ ያ ሂደት ሥርዓትም፣ ቅደም ተከተልም፣ ዓላማም ይስተዋልበታል።

ሁለተኛ እኛ ዛሬ ባለንበት ሁኔታ እንድንሆን ለብዙ ዘመናት በብዙ ሰዎች የተደከመውን ድካም፣ የተከፈለውንም መስዋዕትነት እንድናውቅ ያደርገናል። ለምሳሌ መጽሐፍ ቅዱስ እንዴት በቋንቋችንና በእጃችን ሊኖረን ቻለ? የመጽሐፍ ቅዱስ መሠረታዊ አስተምህሮስ እንዴት እንደዚህ ሥርዓት ባለው ሁኔታ ተቀርቦ ሊተላለፍልን በቃ? ይህን ሂደት ምን ያህል ጊዜ ፈጀ? ምንስ ያህል መስዋዕትነት አስከፈለ? ጳጳሳዊነት ወይም ካሪዝማዊ ክርስቲያን ልንሆን የቻልነው ከዚህ ሁሉ የዘመናት ዝግጅት በኋላና በአናቱም ላይ ስለ መጣን ነው። ከአንድ መቶ አመታት በፊት ተወልደን ቢሆን ኖሮ ጳጳሳዊነት ወይም ካሪዝማዊ የሚለው ቅጥያችን ቀርቶ ምናልባት እስከነ አካቴው ክርስቲያንም አንሆንም አባር ይሆናል።

እነዚህ ከላይ ያየናቸው ሁለት ምክንያቶች ኃላፊነታችንን ባለ አራት ፈርጅ ያደርጉታል። በመጀመሪያ ለእግዚአብሔር ኃላፊነት አለብን - የተደረገልንን ይህንን ሁሉ ነገር የማስተዋልና ስለ ተደረገልንም ስለዚህ ሁሉ ነገር የማመስገን ኃላፊነት። ሁለተኛ ለቀደሙት ትውልዶች (አባቶች) ኃላፊነት አለብን - ውለታቸውን ያለመርሳት ኃላፊነት። በብዙ መስዋዕትነት ያስተላለፉልንን እውነት የመጠበቅና የማስተላለፍ ኃላፊነት። ሦስተኛም ለዝግብ ትውልዳችን ኃላፊነት አለብን - ለእርሱ (ለትውልዳችን) የሆነውን የእግዚአብሔርን አሳብ ለይተን የማወቅና ያንንም የማገልገል ኃላፊነት። በመጨረሻም ለሚመጡት ትውልዶች ኃላፊነት አለብን - የተረከብነውን ጠብቀን፣ በተረከብነውም ላይ የእኛን ድርሻ ጨምረንበት የማስረከብ ኃላፊነት።

ጀማሪዎች ሳንሆን ተረካቢዎች መሆናችንን ሁላችንም መገንዘብ አለብን። በረዥሙ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ሰንሰለት ውስጥ ነው ያለው። በሰንሰለቱ ውስጥ በታሪክ ብቻ የምናውቃቸው ብዙ ቅጥልጥሎች ከፊታችን አሉ። ጌታ ከዘገየ ከኋላችንም እንደዚሁ በታሪክ ብቻ የሚያውቁን ጥቂት ቅጥልጥሎች ይኖራሉ። በሁለቱ መካከል ነው ያለው። ለእግዚአብሔርና ለሁለቱም ነው ተጠያቂነት ያለብን።

## ጸራቅሊጦስ አንድ፣ ጳጳስጳስጤ አያሌ

የጌታን አገልግሎት ከእርሱ በፊት ከነበሩት አገልጋዮች ሁሉ አገልግሎት በዓይነትም ሆነ በይዘት ፈጽሞ የተለየ የሚያደርገው አዲስ ኪዳን የመንፈስ ቅዱስ “ጥምቀት” (ዮሐ 1፡5)፣ የመንፈስ ቅዱስ “ሙላት” (2፡4)፣ የመንፈስ ቅዱስ “መፍሰስ” (2፡33)፣ የመንፈስ ቅዱስ “መውረድ/መምጣት” (10፡44) እያለ የሚጠራው ነገር ነው። መጥምቁ ዮሐንስ ስለ ጌታ አገልግሎት ሲመሰክር፡-

እነሆ እኔ ለንስሐ በውሀ አጠምቃችኋለሁ፤ ነገር ግን ከእኔ በኋላ የሚመጣው በመንፈስ ቅዱስና በእሳት ያጠምቃችኋል።

ይላል (ማቴ 3፡11)። ጌታም ከደቀ መዛሙርቱ ተለይቶ ወደ ሰማይ ከማረጉ በፊት፡-

ዮሐንስ በወሀ አጠመቀ፤ እናንተ ግን ከጥቂት ቀን በኋላ በመንፈስ ቅዱስ ትጠመቃላችሁ።

አላቸው (ዮሐ 1፡5)። በመንፈስ ቅዱስም የተጠመቁበት ያ ቀን የቤተ ክርስቲያን የልደት ቀን ሆነ።

በመጀመሪያ የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት የክርስቶስ የቤዛነት ሥራ ውጤት ነው።

ከበዓሉም በታላቁ በኋለኛው ቀን ኢየሱስ ቆሞ፡- ማንም የተጠማ ቢኖር ወደ እኔ ይምጣና ይጠጣ። በእኔ የሚያምን

መጽሐፍ እንዳለ የሕይወት ውሀ ወንዝ ከሆዱ ይፈልቃል ብሎ ጮኹ። ይህን ግን በእርሱ የሚያምኑ ሊቀበሉት ስላላቸው ስለ መንፈስ ተናገረ፤ ኢየሱስ ገና ስላልከበረ መንፈስ ገና አልወረደም ክርና። (ዮሐ 7፡ 37-39)።

“የሚከብርበት ጊዜ ስላልደረሰ” ማለት ጌታ ወደ ምድር የመጣበትን ተልዕኮውን ፈጽሞ በአባቱ ቀኝ ገና ስላልተቀመጠ ማለት ነው። በጳጳስጳስጤ ዕለት ሐዋርያው ጴጥሮስ በብዙ ሺህ ለሚቆጠሩ አድማጮቹ ያላቸው ይህንኑ ክር፡-

... ይህን ኢየሱስን እግዚአብሔር ከሙታን አስነሳው። እኛም ሁላችን ለዚህ ነገር ምሥክሮች ነን። ስለዚህ እርሱ በእግዚአብሔር ቀኝ በመቀመጡና ከአብ የተሰጠውን ተስፋ መንፈስ ቅዱስን በመቀበሉ ይህን የምታቶትንና የምትሰሙትን አፈሰሰው (ዮሐ 2፡ 32-33)።

ሁለተኛም የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት የአዲስ ኪዳን ሕይወትና አገልግሎት ከብሉይ ኪዳን ሕይወትና አገልግሎት የሚለይበት ልዩ ባህርይ ነው። “... ይህን የምታቶትንና የምትሰሙትን አፈሰሰው” ማለት በመንፈስ ቅዱስ በዚያ መልክ፣ በዚያም ልክ፣ ከዚያ በፊት ከእግዚአብሔር ሕዝብ “ጋር” እና በእግዚአብሔር ሕዝብ “ውስጥ” አልነበረም ማለት ነው (ዮሐ 14፡17)።

ከመንፈስ ቅዱስ ሥጦታዎች መካከል በብሉይ ኪዳን ዘመን የማይታወቁት፣ በቀጥታ የመንፈስ ቅዱስን ጥምቀት ተከትለው የመጡት በልሳን መናገርና በልሳን የተነገረውን መተርጎም ብቻ ናቸው። ሆኖም የመንፈስ ቅዱስ መፍሰስ ማለት የሌሎችም ሥጦታዎቹ ሁሉ አብረውት መፍሰስ ማለት መሆኑ አያጠያይቅም። ስለዚህ በብሉይ ኪዳን ዘመን አልፎ አልፎ፣ በአንዳንድ ሰዎች ላይ፣ መንፈስ ቅዱስ በሚወርድበት ጊዜ ብቻ እየታዩ በሌላ ጊዜ ግን “የክት” ሆነው የሚቆዩት ሥጦታዎቹ ሁሉ በአዲስ ኪዳን ዘመን ዘወትር፣ በአማኞች ሁሉ ላይ፣ የሚታዩ “የሰርክ” ሆኑ። የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ዓይነተኛ መለያ ይህ እንደ ነበረ በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ውስጥ በግልጽ እናያለን።

በኋላ ግን ቀናት እየተጨመሩ፣ አመታትም እየተቆጠሩ ሲሄዱ፣ ይኸ “የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት” የተባለ ነገር፣ እርሱንም ተከትሎ የመጣው “የመንፈስ ቅዱስ ሥጦታዎች” የተባለ ነገር እየተመናመነና እየከሰመ ሄደ። ጨርሶ ጠፍቶ ነበር ለማለት ምናልባት ቢያስቸግርም፣ በመካከለኛዎ ዘመን ቤተ ክርስቲያን ዕለታዊ ሕይወትና አገልግሎት ውስጥ መታየቱ ግን ፈጽሞ ተቋረጠ። ቤተ ክርስቲያንና “የቅዱስ መንፈሱ” ድምፅ ተለያዩ። ይህም ሁኔታ አንዱ መንፈስ ቅዱስ

(አራትሊጦስ) በሌላ ጊዜ፣ በሌላ ቦታ፣ በሌላ ጽንጠቆስጤ ወደ ቤተ ክርስቲያኑ የመመለሱን ጉዳይ አይቀረ አደረገው።

### ጽንጠቆስጤአዊው ሪቫይቫል

ይህ ርዕስ “ዳግማዊው ጽንጠቆስጤአዊ ሪቫይቫል” ቢባል ምናልባት በጣም አግባብ ይሆናል። ቀዳማዊው በምዕራፍ አንድ ውስጥ ያየነው ነው። ጽንጠቆስጤአዊው ልምምድ ከአንድ ሺህ አምስት መቶ አመታት ገደማ በኋላ ወደ ቤተ ክርስቲያን የተመለሰበት ተደርጎ በታሪክ የሚጠቀሰው ቀን ጳንጥሪ 01 ቀን 1901 ነው። ቦታው በአሜሪካን አገር ቶፒካ (ካንሳስ) ውስጥ የሚገኝ “ቤተሰብ” የሚባል የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ቤት ነው። ያ ቀን የሐያኛው ምዕት አመት የመጀመሪያ ቀን መሆኑ በራሱ ትኩረት ይስባል። እግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያኑን የማደስና የመጀመሪያ መልካን የመመለስ ሥራ ከጀመረ በዚያን ጊዜ ሦስት መቶ ሰማንያ ሦስት አመታት አስቆጥሮአል። የማደሱና የመመለሱ ሥራ ግን ተራ በተራ፣ ደረጃ በደረጃ፣ የመንዝረትን አላቋረጠም ነበር።

የጽንጠቆስጤ ልምምድ ከዚያም በፊት አልፎ አልፎ በአንዳንድ ቦታዎች መታየት ጀምሮ ነበር። ለምሳሌ በአስራ ዘጠኛው ምዕት አመት የመጨረሻ አጋማሽ ላይ በሩስያና በአርሜንያ ጽንጠቆስጤአዊ ሪቫይቫል እንደነበረ አንስተናል። የቶፒካውን ከእነዚያ የሚለየው ምንድነው? ምናልባት ጽንጠቆስጤአዊው ልምምድ ከጽንጠቆስጤአዊው አስተምህሮ ጋር ለመጀመሪያ ጊዜ በውል ተጣምሮ የተገኘበት ስለሆነ ይሆናል። ወይም ደግሞ ከዚያ በፊት የታዩት ብልጭ ብለው ድርግም ሊሉ የቶፒካው ግን በዕድሜ በመስጋጠቱ፣ ፀዳሉም በመስፋቱ ይሆናል። ምናልባት ለጽንጠቆስጤአዊው ሪቫይቫል የመንገድ ጠራጊነት አስተዋዕዖ ስላደረገ ይሆናል። ወይም ደግሞ ከሌሎቹ ይልቅ ሰፊ የመገናኛ ብዙኃን ሽፋን ለማግኘት በመታደሉ ይሆናል።

ያም ሆነ ይህ ታሪኩ እንደዚህ ነው። የቤተሰብ መጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ቤት መስራችና መምህር የሆነው ቻርለስ ፓርሐም ለተማሪዎቹ ታሪካዊ ሆኖ የቀረ አንድ የቤት ሥራ ይሰጣቸዋል። የቤት ሥራው ተማሪዎቹ የሐዋርያት ሥራን መጽሐፍ በጥንቃቄ እንዲመረምሩና በጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ሰዎች በመንፈስ ቅዱስ ለመጠመቃቸው ማረጋገጫው ምን እንደነበረ ግኝታቸውን እንዲያቀርቡ ነው። በቀጠሮው ቀን አርባ ተማሪዎች የየግል ምርምራቸውን ውጤት በየተራ አቀረቡ። የሁሉም መልስ ተመሳሳይ ነበር። የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት አዲስ ኪዳናዊ ማረጋገጫ በልሳን መናገር ነው የሚል።

ይህ ግኝት ለመምህሩ ለራሱም ሆነ ለተማሪዎቹ በሙሉ አዲስና አስደናቂ ነበር። በዚያው ዕለት ማታ አመታዊ (ምዕት አመታዊ ማለት ይሻላል) የአዳር ጸሎት ነበራቸው። ቻርለስ ፓርሐምን ጨምሮ ሰባ አምስት ሰዎች ነበሩ። ሁሉም በመደከምና በመጠባበቅ ተሞልተዋል። በዚህ ጊዜ ነው አግኝቶ አገዛዝን የምትባል አንዲት ተማሪ በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ውስጥ በተጻፈው ዓይነት እጅ ተጭኖ ቢጸለይላት በመንፈስ ቅዱስ እንደምትጠመቅና በልሳንም እንደምትናገር በማመን መምህርዋ ቻርለስ ፓርሐም እጁን በመጫን እንዲጸልይላት የጠየቀችው። ፓርሐምም እራሱ በመንፈስ ቅዱስ ስላልተጠመቀና በልሳንም ስለማይናገር ለእርሱም ሊጸልይላት እንደማይገባው አስረዳት። አግኝቶ ግን አሳብዋን ለመለወጥ ፈቃደኛ ሳትሆን ቀረች። ፓርሐምም ሲፈራና ሲቸር እጁን በእርሱም እራሱ ላይ ጭኖ መጸለይ ሲጀምር አግኝቶ ወዲያው በልሳን መናገር ትጀምራለች። አግኝቶ ለሦስት ቀናት ያህል በገዛ ቋንቋ መናገር አቅቷት ነበር ይባላል።

ከጥቂት ቀናት በኋላ ፓርሐም እራሱ የጽንጠቆስጤአዊው ልምምድ ተካፋይ ሆነ። ከዚያም ጊዜ ጀምሮ ፓርሐም የጽንጠቆስጤአዊው አስተምህሮና ልምምድ ሰባኪ ሆነ። ስብከቱ ብዙ ስደትና መከራ አስነስቶታል። ብዙ ሰዎች ይህንን ሰው “የዳግማዊው ጽንጠቆስጤ አባት” እያሉ ይጠሩታል። ከስፍራ ወደ ስፍራ እየተዘዋወረ ይሰብክ፣ ለመንፈስ ቅዱስ ጥምቀትና ለፈውስ እጁን እየጫነ ይጸልይ ነበር። በፓርሐም አገልግሎት በመቶ ሺዎች የሚቆጠሩ ሰዎች ወደ ጌታ እንደ መጡ፣ በመንፈስ ቅዱስም እንደ ተጠመቁና ብዙዎችም እንደ ተፈወሱ ይነገራል።

ሆኖም ጽንጠቆስጤአዊው ሪቫይቫል የፈነዳው ከዳግማዊው የጽንጠቆስጤ ልምምድ በኋላ አምስት አመታት ቆይቶ በኤፕሪል ወር 1906 ነው። ለዚህ ሪቫይቫል ፍንዳታ በእግዚአብሔር የተመረጠችው የሉስ አንጀለስ ከተማና “312 አዙሳ ጎዳና” የተባለው ባለ አንድ ፎቅ አርጌ ህንፃ ነው። ኤፕሪል 14 ቀን 1906 ጽንጠቆስጤአውያኑ ያንን ሕንፃ በስምንት ዶላር ወርሐዊ ኪራይ በተከራዩት ጊዜ ፎቁ መጋዘን ምድር ቤቱ ደግሞ የፈረሰች ጋጣ ነው የነበረው።

በአዙሳውና በዊልሱ ሪቫይቫል መካከል ትስስር እንደነበረ በመጀመሪያው ምዕራፍ ውስጥ ተጠቅሞአል። የዊልሱ ሪቫይቫል የዓይን ምስክር የነበረው ኤፍ. ቢ. ሚየር ከአዙሳው ሪቫይቫል ፍንዳታ አንድ አመት ቀደም ብሎ በሉስ አንጀለስ በነበረው የስብከት አገልግሎት ላይ ስለ ዊልስ ሪቫይቫል ለጉባኤው ተናግሮ ነበር። የሴፍ ስሜል የተባለ በሉስ አንጀለስ የነበረ የአንድ መጥምቃዊያን ቤተ ክርስቲያን መጋቢ የዊልሱን ሪቫይቫል በዓይን ለማየትና በረከቱን ተቀብሎ

ለመምጣት ለሦስት ሳምንታት ወደ ዌልስ ተመልሷል። ስለ ዌልሱ ሪቫይቫል የሚጻፉ መጻሕፍትና በራሪ ጽሑፎች በሉስ አንጀለኛ በጉጉት ይጸቡ ነበር። ከዚህም ሁሉ ጋር በዌልስ ስለ ካሊፎርኒያ ስለ ሉስ አንጀለኛ ይጸለይ ነበር።

በዌልሱ ሪቫይቫል መሪ በኢቫን ሮበርትስና በጥቂት የሉስ አንጀለኛ አብያተ ክርስቲያን መሪዎች መካከል የደብዳቤና የጸሎት ርዕሶች ልውውጥ ይደረግ ነበር። ከእነዚህም ጥቂት መሪዎች መካከል የአዙሳውን ሪቫይቫል ለመለኮስ ጌታ የተጠቀመበት ዊልያም ጄ ሴይሙር የተባለ አንድ ዓይና ጥቁር አሜሪካዊ ይገኛል። ሴይሙር በሐውስተን (ቲክሳስ) ቻርለስ ፓርሐም የከፈተው የሁለተኛው የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ቤት ተማሪ ነበረ።

ሴይሙር ለመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት አስተምህሮ እንግዳ ባይሆንም እርሱ እራሱ በመንፈስ ቅዱስ የተጠመቀው የአዙሳው ሪቫይቫል ከመፈንዳት አንድ ሳምንት ቀደም ብሎ ኤፕሪል 12 ቀን 1906 ነው። ኤፕሪል 18 ቀን እስደንጋጩ የሳን ፍራንሲስኮ የምድር መንቀጥቀጥ የሆነበት ሲሆን በማግሥቱ በሉስ አንጀለኛ መለስተኛ መንቀጥቀጥ ሆኖ ነበር። ይህም ብዙ ሰዎች እግዚአብሔር አዲስ ነገር እያደረገ እንደሆነ ወደሚሰማበት ወደ “312 አዙሳ” እንዲጎርፉ ምክንያት ሆነ። በዚያ ጌታ ብዙዎችን በመንፈሱ ተገናኝቶታል። ጳጳስ መቆሰላዊው ሪቫይቫ ፈነዳ።

የዚህ ሪቫይቫል ወሬ ወዲያው በዓለም ሁሉ ተሰማ። የእግዚአብሔር ጉብኝት ሲናፍቁ የነበሩ ብዙ ሰዎች ከተለያዩ የአሜሪካ ግዛቶች ከአውሮፓና ከሌሎችም የዓለም ክፍሎች ወደ ሉስ አንጀለኛ ገሠገሡ። በዚህም ዓይነት እንደ ቀዳማዊው ሁሉ ዳግማዊውም ጳጳስ መቆሰላዊው በዓለም ሁሉ ተሠራጩ።

ጳጳስ መቆሰላዊው ያኩ ከሌሎቹ ክርስቲያኖች የሚለዩት በመንፈስ ቅዱስ መጠመቅ ከመንፈስ ቅዱስ ከመወለድ የተለየና ከዚያም የሚቀጥል ምንድን ነው፤ ከመንፈስ ቅዱስ የተወለደው አማኝ በመንፈስ ቅዱስ መጠመቅ ያስፈልገዋል፤ የመጠመቁም አዲስ ኪዳናዊ ማሰረጃ በልሳ መናገር ነው ስለሚሉ ነው።

### ካሪዝማዊው ክርስትና

“ካሪዝማዊው ተሐድሦ” (Charismatic Renewal) በመባል የሚታወቀውን ንቅናቄ ነው “ካሪዝማዊው ክርስትና” ብዬ የጠራሁት። ይህ ስም የተሰጠው በነገር፤ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያን ዘንድ፤

ከእነርሱም አልፎ በካቶሊክ አብያተ ክርስቲያንና በመጠኑም ቢሆን በምሥራቅ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያን ውስጥ ለነፈሰው ጳጳስ መቆሰላዊው ነው። ይህ ነው መንፈስ የጀመረበት ጊዜ ተደርጎ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ የተመዘገበው ዘመን 1960 ሲሆን ቦታው ቫን ነይስ (ካሊፎርኒያ) ውስጥ የሚገኝ የቅዱስ ማርቆስ ኤጲስቆጶሳዊ ቤተ ክርስቲያን ነው።

የጳጳስ መቆሰላዊው ነው ሽውታ ወይም የጳጳስ መቆሰላዊው ዝናብ ውሽንፍር ከላይ የተጠቀሱትን ነገር አብያተ ክርስቲያን እስከዚያ ጊዜ ድረስ በፍጹም አልነካካቸውም ነበር ማለት አይደለም። ነካክቶአቸዋል። ከእነዚህ አብያተ ክርስቲያን የፈለሱ፣ ከጳጳስ መቆሰላዊው ነው ጋር የነፈሱ፣ ወደ ቀድሞ ቤተክቶቻቸውም ያልተመለሱ ብዙዎች ነበሩ። አገልግሎታቸው ድንበር ዘለል የሆነ፣ በነገር፤ አብያተ ክርስቲያን ዘንድ ሙሉ ተቀባይነትም እንኳን ባይሆን ሙሉ ታዋቂነት ያገኘ፣ ብዙ ጳጳስ መቆሰላዊያንም ነበሩ። ከእነዚህም ውስጥ በዓለም አብያተ ክርስቲያን ጉባዔ የሹመት ወንበር እስከመያዝ የደረሰውና “አቶ ጳጳስ መቆሰላዊ” (Mr. Pentecost) በሚል የቅጽል ስም የሚጠራው ደቡብ አፍሪቃዊው ዴቪድ ጂ. ዱፕሌሲ ይገኛል። እንደ እነ አራል ሮበርትስ፣ ጎርዶን ሊንድሲ፣ ዴሞስ ቫሪያን ያሉትም ለመጠቀስ የሚበቁ ናቸው።

የካሪዝማዊው ተሐድሦ ንቅናቄ አቀጣጣይ ተደርገው የሚጠቀሱት ሰው የቅዱስ ማርቆስ ኤጲስቆጶሳዊ ቤተ ክርስቲያን ሬክቶር (እረኛ፣ መጋቢ፣ ቀስ ገበዝ፣ ወዘተርፈ፣ እንደሚባለው ነው) የነበሩት አባ ዴኒስ ቤኒት ናቸው። እርሳቸው ኤፕሪል 03 ቀን 1960 ዕሑድ ዕለት ለአምልኮ በተሰበሰበው ጉባዔ ፊት ቆመው መንፈስ ቅዱስ እንደ ወረደባቸው፣ በልሳንም እንደተናገሩ መሰከሩ። ያ ቀን የካሪዝማዊው ክርስትና የልደት ቀን ሆኖ ተቆጠረ። ሰውየው በዚያው ዕለት በቤተ ክርስቲያኑ የነበራቸውን አገልግሎት በፈቃዳቸው እንዲለቁ ተጠየቁ። ተገደዱ ማለት የተሻለ አማርኛ ይሆናል። ልምምዳቸውን ግን በቤተ ክርስቲያናቸውና በሌሎችም ወንጌላዊያን አብያተ ክርስቲያን ውስጥ ያሉ ምዕመናን እየተጋሩት ሂዱ።

ካሪዝማዊው ክርስትና የወንጌላውያኑን ቅጥር ዘሉ ወደ ካቶሊኮቹ መንደር የዘለቀው በ1967 ነው። ከስምንት አመታት በኋላ በ1975 በቁጥር ከእስር ሺህ የማያንሱ ካቶሊክ ካሪዝማውያን በርም ከተማ የመጀመሪያ ዓለም አቀፍ ጉባዔያቸውን ባደረጉ ጊዜ የርማው ጳጳስ ጳውሎስ በጉባዔያቸው ላይ በመገኘት የማበረታቻ ንግግር አድርገውላቸዋል። ይህንን የምጠቅሰው ካቶሊኮቹ ካሪዝማውያን በስምንት አመታት ውስጥ የቱን ያህል እንዳደጉ እና እንደተደራጁ፤

በቤተ ክርስቲያናቸውም ዘንድ የቱን ያህል ታዋቂነትና ተቀባይነት እንዳገኙ ለማመልከት ነው።

ካሪዝማውያኑ ክርስቲያኖች የመንፈስ ቅዱስን ጥቅምትና የመንፈስ ቅዱስን ስጦታዎች በመቀበላቸውና በመለማመዳቸው ከጳጠቆስጢካውያኑ ጋር ይመሳሰላሉ። ነገር ግን ከመንፈስ ቅዱስ የተወለደው ሰው በመንፈስ ቅዱስ መጠመቅ አለበት፤ በመንፈስ ቅዱስ የተጠመቀውም ሰው በልሳን መናገር አለበት ባለማለታቸው ከጳጠቆስጢካዊውያኑ ይለያሉ። በተጨማሪም ካሪዝማውያኑ ክርስቲያኖች ጳጠቆስጢካውያኑ እንዳደረጉት አዳዲስ ዲኖሚኔሽኖች አልመሠረቱም። ቀድሞውኑ በየጸሐፊዎቻቸው ዲኖሚኔሽኖች ውስጥ ሆነው ነው ካሪዝማቸውን<sup>3</sup> የሚለማመዱትና የሚያገለግሉበት።

በሁለቱ መካከል ያለው ልዩነት ይኸ ከላይ የተጠቀሰው ብቻ ግ አይደለም። ጳጠቆስጢካውያኑ ሙሉ ለሙሉ መጥምቃውያኖች ናቸው። በካሪዝማውያኑ መካከል ግን ሕፃናትን የሚያጠምቁ ካቶሊኮች፣ እርቶዶክሶች፣ ሉቲራኖች፣ አንግሊካኖች፣ ወዘተር፣ አሉባቸው። ሙሉ ለሙሉ ማለት ባይቻልም ጳጠቆስጢካውያኑ እርሚንያውያን ናቸው። በካሪዝማውያኑ ሰፈር ግን ለደህንነት (ለኩነትም?) በእግዚአብሔር አስቀድሞ የተወሰኑ ሰዎች አሉ የሚሉ ካልቪኒስቶች ይገኛቸዋል። ለማርያም ምስል የሚያጥኑ፣ ለቅዱሳን ቅርጽ ሻማ የሚያበሩ፣ ቅይጦችም በካሪዝማውያኑ ክልል ይገኛሉ።

በአስራ ዘጠኝኛው ምዕት አመት መጨረሻ ላይ ማለትም ከአንድ መቶ አመታት በፊት በዓለም የጳጠቆስጢካዊያን ቁጥር 3,716,300 ብ እንደነበረ ይገመታል። በሐያኛው ምዕት አመት መጨረሻ ላይ ግ በዓለም ላይ፦

|             |                                                                                                  |
|-------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 268,149,500 | ጳጠቆስጢካውያን                                                                                        |
| 222,076,500 | ካሪዝማውያን                                                                                          |
| 65,000,000  | እራሳቸውን የሦስተኛው ሞገድ አባላት እያሉ የሚጠሩ ይገኛሉ። የእነዚህ የሦስቱ ደምር ከጠቅላላው ሕዝብ ክርስቲያን 29.10% ነው። ከካሪዝማውያኑ ማካከል፦ |
| 23,101,300  | ካቶሊኮች ሲሆኑ                                                                                        |
| 3,000,000   | እርቶዶክሶች ናቸው።                                                                                     |

እንደዚህ ያለ ዕድገት በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ታይቶ ከሆነ የታየው ምናልባት በመጀመሪያዎቹ ሦስት መቶ አመታት ውስጥ ብ ይሆናል<sup>5</sup>።

ዛሬ በዓለም ላይ አሉ በሚባሉት 237 አገሮች<sup>6</sup> ውስጥ ከሕዝቦቻቸው ወንጌል የሰሙት ሃምሳ ከመቶ በታች ናቸው የሚባሉት 88 ብ ናቸው። የተቀሩት 149 አገሮች ሕዝቦች ሃምሳ ከመቶ በላይ ወንጌል

ሰምተዋል ማለት ነው። ዛሬ በዓለም ላይ አሉ ከሚባሉት 11,874 ብሔር ብሔረሰቦች (ethno-linguistic peoples) ውስጥ ወንጌል የሰሙት ሃምሳ ከመቶ በታች ናቸው የሚባሉት 3,915 ብቻ ናቸው። በተቀሩት 7,959 ብሔር ብሔረሰቦች ውስጥ ያሉት ሕዝቦች ሃምሳ ከመቶ በላይ ወንጌል ሰምተዋል ማለት ነው። ዛሬ በዓለም ላይ አሉ ከሚባሉት 6,528 ቋንቋዎች ውስጥ ቃለ እግዚአብሔር የተጻፈባቸው 1,964 ብቻ ናቸው። ሆኖም እነዚህን ቋንቋዎች ከዓለም ጠቅላላ ሕዝብ 76% የሚሆነው ይናገራቸዋል<sup>7</sup>።

ስታቲስቲክ አጉልቶ የሚያሳየው በሐያኛው ምዕት አመት ውስጥ ቤተ ክርስቲያን በእጅጉ ወደ ጎን መሰፋትዋን ነው። ነገር ግን ስታቲስቲክ የመግለጥ ብቻ ሳይሆን የመሠወርም ችሎታ አለው። ሕዝቦቻቸው ሃምሳ ከመቶ በላይ ወንጌል ሰምተዋል በተባሉት አገሮች ውስጥ ወንጌል ያልሰሙት ሰዎች ቁጥር ምን ያህል ይሆናል? ስታቲስቲክ ይህንን ደብቆብናል። አሐዙ በመቶ እየተሰላ ስንሰማው ለጆርጃኦን ትንሽ ሊመስል ይችላል። በውስጡ ግን በብዙ መቶ ሚሊዮኖች፣ ምናልባትም በቢሊዮኖች የሚቆጠሩ ሰዎችን ይዟል። ወንጌልን ሰምተዋል፣ በሚገባቸውም ቋንቋ ተጽፎላቸዋል ወይም ይሰበክላቸዋል በሚባሉትም መካከል የወንጌልን ቃል አንድ ጊዜም እንኳን ያልሰሙ ብዙ አሉ። በሰሙትም መካከል የወንጌል መልዕክት ጭብጡ ገና በቅጡ ያልተጨበጠላቸው ሞልተዋል።

### ብዛት እና ጥራት

በሁለተኛው ምዕራፍ ውስጥ ሪቫይሻል “ለምን ይከሠታል?” ለሚለው ጥያቄ የሚሰነዘሩትን መልሶች ሁሉ “እግዚአብሔር” እና “ሰው” በሚሉ ሁለት ዓባይት ምክንያቶች ስር መፈረጃችን ይታወሳል። እነዚህ ሁለት ምክንያቶች የሚያስከትሉት ውጤት አለ። ያም ውጤት የቤተ ክርስቲያን (የእግዚአብሔር መንግሥት ሊባልም ይችላል) ዕድገት ነው። ይህ ዕድገት በመጀመሪያ አሐዛዊ ነው። ቤተ ክርስቲያን በቁጥር ትበዛለች። ወደ ጎን ትሰፋለች። በመቀጠልም ይህ ዕድገት ጥልቀታዊና ምጥቀታዊ ነው። ወደ ታች ወደ ክርስቶስ ስር መስደዱን፣ ወደ ላይም ወደ ክርስቶስ ቅርንጫፎቿ መርዘማቸውንና ፍሬ ማዘላቸውን ይመለከታል። የአስተምህሮዋን ትክክለኛነት፣ የሕይወትዋን ጤናማነት፣ የአገልግሎትዋን ስኬታማነት ይመለከታል። ብዛታዊው ዕድገት ሁልጊዜ ፊት ፊት ይገስግሳል። ጥራታዊው ዕድገት ሁልጊዜ የብዛታዊውን ኮቲ ይከተላል።

በመካከለኛው ዘመን የምዕራብዋ ቤተ ክርስቲያን ወደ ጎን በእጅጉ ሰፍታ፣ ምዕራብ አውሮፓንም ሁሉ ሞልታ ነበር። ብዛታዊ ዕድገት

ነበራት። ጥራታዊ ዕድገት ግን አልነበራትም። ለዚያች ቤተ ክርስቲያን ነው እግዚአብሔር የፕሮቴስታንቱን ተሐድሞ የላከላት። የደህንነትን ምሥጢር በመግለጥ ጥራት የጨመረላት። የፕሮቴስታንቱ ተሐድሞ የዚያችን ቤተ ክርስቲያን ስፋት እየተከተለ ባደረገው ግስጋሴ፣ የምዕራብዋም ቤተ ክርስቲያን ባደረገችው የግብር-ተሐድሞ እንቅስቃሴ፣ በአስራ ዘጠኝኛው ምዕት አመት መዝጊያ ላይ ቤተ ክርስቲያን እስከ ሩቅ ምስራቅ፣ እስከ አሜሪካና እስከ አፍሪቃ ድረስ ወደ ጎን ሰፍታ ነበር። በጥራትም ረገድ በአስራ ስድስተኛው ምዕት አመት መዝጊያ ላይ ከነበረው ይልቅ በእጅጉ የላቀ ዕድገት አሳይታ ነበር። ይሁን እንጂ አሁንም ቢሆን በጥራት ያሳየችው ዕድገት በብዛት ካሳየችው ጋር የሚመጣጠን አልነበረም።

ለዚያች ቤተ ክርስቲያን ነው እግዚአብሔር በጳጳሳዊነቱ ለራሷ ራሻይቫልና በካሪዝማዊው ተሐድሞ አማካይነት የበለጠ ጥልቀትና ምጥቀት የጨመረላት። እነዚህ ላይ ጳጳሳዊነቱን ራሻይቫልና ካሪዝማዊውን ተሐድሞ ብቻ ጠቀስን እንጂ ለነገሩ አስራ ስምንተኛውና ከዚያ ወዲህ ያሉት ምዕት አመታት ሁሉ እንዳሉ የራሻይቫሎችና የተሐድሞች ምዕት አመታት ነበሩ ለማለት ይቻላል። እግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያኑን በብዛትና በጥራት ከማሳደግ በስተቀር ከቶውንም ሌላ ሥራ የለለው በሚያስመስል ሁኔታ በእነዚህ ምዕት አመታት ውስጥ ራሻይቫሎችን ባለማቋረጥ በተለያዩ ቦታዎች አስነስቷል። በዚህም ድርጊቱ የቤተ ክርስቲያኑን ጥራት በየጊዜው ሊፈታተኑ የቃጡት እንደ አመክንዮ (ራሺናሊዝም)፣ ኢቮሎሺን፣ ኮሙኒኒዝም፣ ሂዩማኒዝም፣ ሐየር ክሪቲሲዝም፣ ሊበራሊዝም፣ ወዘተ ለመሳሰሉትን ተግዳሮቶች በጽኑ ተገዳድሮአቸዋል። ሥልጣኔ ሰማያዊ በጠቀሰበት በሐያኛው ምዕት አመት ወንጌል ከዚያ በፊት ባልታዩ ፍጥነት ዓለሙን በሙሉ ማጥለቅለቁ የማንኛቸው ተግዳሮት እንደ በረታ በጉልህ ይናገራል።

ጳጳሳዊነቱን ራሻይቫል እና ካሪዝማዊው ተሐድሞ ቤተ ክርስቲያንን በብዛት ያሳደጉዋትን ያህል በጥራትስ አሳድገዋታል ወይ ቤተ ክርስቲያን በሐያኛው ምዕት አመት ፍፃሜ ላይ በስፋት ያስመዘገበችው አስደናቂ ዕድገት በጥራት ካደረገችው ዕድገት ጋር እንዴት ይነፃፀራል? ያልተደረሰበት የጎን ስፋት በጣም እንደጠበበ ነው የተመለከተው። ያልተደረሰበት ጥልቀትና ምጥቀት ግን ያለ ጥርጥር በዚያው መጠን አልጠበበም። ያልተደረሰውን የጎን ስፋት ለመድረስ በተደረሰውም ውስጥ ሳይደረሱ የቀሩትን ክፍተቶች ለመድፈግ ከእንግዲህ እግዚአብሔር ምን ያደርግ ይሆን? ለዚህ አስከዋዊ ዕድገት ጥልቀትና ምጥቀት ለመጨመር፣ ይህንን ብዛት በጥራት ለመከፋከል ከእንግዲህ እግዚአብሔር ምን እርምጃ ይወስድ ይሆን? ቤተ ክርስቲያንን በፊቷ በተጋረጡት እንደ ማቴሪያሊዝም፣ እንደ ኢትኒሲቲ

(ዘረኛነት)፣ ወዘተ ራራ ባሉት ተግዳሮቶች ላይ ለማስዘለል ከእንግዲህ እግዚአብሔር ለቤተ ክርስቲያኑ ምን ይልክላት ይሆን? ያለ ጥርጥር ሌላ ሪሻይቫል ይልካል።

## ከአዙሳ እስከ አዋሳ

ጳጳሳዊነቱን ራሻይቫል ከካሊፎርኒያው አዙሳ ተነስቶ እስከ ኢትዮጵያው አዋሳ ለመድረስ ሃምሳ ሰባት አመታት ፈጅቶበታል። ወደ ብዙ የእስያና የአፍሪቃ አገሮች ከደረሰ ከብዙ አመታት በኋላ ነው ወደ ኢትዮጵያ የደረሰው ማለት ነው። አውሮፓን፣ አውስትራሊያንና ላቲን አሜሪካን ያልጠቀሰው አውሮፓና አውስትራሊያ በሥልጣኔአቸው፣ ላቲን አሜሪካም በቅርበት ምክንያት ስለ ሪሻይቫሉ ለማወቅ፣ የሪሻይቫሉንም እሳት ለመሞቅ፣ ምንም ያህል ጊዜ ስላልወሰደላቸው ነው።

ለምንድነው ያ ሪሻይቫል ወደ ኢትዮጵያ ለመድረስ የዚያን ያህል ረዥም ጊዜ የወሰደበት? ብዙ ምክንያቶችን መደርደር ይቻላል ይሆናል። በእኔ አስተያየት ግን ሊጠቀሱ የሚገባቸው ሁለት ዓባይነት ምክንያቶች አሉ። ከእነዚህም የመጀመሪያው የአዙሳው ሪሻይቫል የፈንዳበት ጊዜ የፕሮቴስታንት ተሐድሞ ወደ ኢትዮጵያ ለመግባት ገና በር እያንኳኳ የነበረበት ጊዜ መሆኑ ነው። የተሐድሞ ሃይት ተራማጅ ነው፤ ሥርዓትም፣ ቅደም ተከተልም፣ ዓላማም ይስተዋልበታል ብያለሁ። የፕሮቴስታንት ተሐድሞ ገና ከበር ውጭ ቆሞ ባለበት ሁኔታ ውስጥ በኢትዮጵያ ጳጳሳዊነቱን ራሻይቫል ሊከስት የሚችል አይመስለኝም።

ሊከስት የማይችለው የተመቻቸ ውስጣዊ ሁኔታ ፈጽሞ ስላልነበረ ነው። በፕሮቴስታንቱ ተሐድሞና በጳጳሳዊነቱ ራሻይቫል መካከል ለአራት መቶ ጥቂት ፈሪ አመታት አልፈዋል። በእነዚህም አመታት ውስጥ መሠረታዊ የሆነው የክርስትና ትምህርት ለአንድ ሺህ አመታት የተተበተበባቸውን ሰው ሠራሽ ትምህርቶችና ሥርዓቶች በጣጥሶ ወደ ብርሃን ወጥቷል። በዕድሜ እርዝመት የተቆለለበትን አብዋራ አራግፎ እውነተኛ መልኩን አግኝቷል። በኢትዮጵያ ግን እንደዚያ ያለ ሁኔታ ገና አልነበረም።

ጳጳሳዊነቱን ራሻይቫል ወደ ኢትዮጵያ ለመድረስ ያንን ያህል ጊዜ የወሰደበት ሁለተኛው ምክንያት በሃይማኖት ረገድ ኢትዮጵያውያን (የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ማለትም ይቻላል) በዓለም ዙሪያ እየሆነ ስላለው ነገር ምንም ዓይነት ኢንፎርሜሽን ያልነበራቸው መሆኑ ነው። ለምንድነው ኢንፎርሜሽን ያልነበራቸው? ሊያገኙ ስለማይችሉ ወይስ ሊያገኙ ስለማይፈልጉ ነበር? ሊያገኙ

አለመቻላቸው እውነት የነበረ ቢሆንም ሊያገኙ የአለመፈለጋቸውን ያህል እውነት አይደለም።

ለምንድነው ሊያገኙ የማይፈልጉት? የእነርሱ ብቻ እውነተኛ? የሌላው ሁሉ ሐሰተኛ ስለሚመስላቸው ነበር። እርቶዶክስ ክርስትና ብቻ ቀጥተኛ ሌላው ሁሉ የተጣመመ ስለሚመስላቸው ነበር። “እርቶዶክስ” ወይም ቀጥተኛ የሚለውን ስያሜ ለራሱ የሰጠቸው የምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን እንጂ እግዚአብሔር እንዳይደለ ብዙዎች ስለማያውቁ ነበር። ለምዕራባዊ ቤተ ክርስቲያን “ካቶሊክ” ወይም ዩኒቨርሳል የሚለውን ስያሜ የሰጡት ካቶሊኮቹ ራሳቸው መሆናቸውን ረስተውት እንደነበረ ማለት ነው።

ገብረ ሕይወት ባይከፋኝ በዚያ ዘመን በኢትዮጵያ ስለ ነበረው ሃይማኖታዊ አመለካከት ሲጽፉ እንደዚህ ይላሉ፡-

... ያገራችን ሰው የተዋህዶ ሃይማኖት ከሁሉ ሃይማኖት ይበልጣል ብሎ ያምናል። በልዩ ግን ምን ረባ? ማን አወቀው? ያገራችን ካህናት መንግሥት ጠበቃቸው ሁኖ ለ ሃይማኖት ሊገባ እንዳይፈቅድ አውቀው ሃይማኖታቸውን ለሕዝቡ ሊገልጹለት አሳብ የላቸውም። ስለዚህ ሕዝቡ እንኳ ተዋህዶ ማለት ምንድር እንደሆነ ሊለይ? የክርስቲያን ሃይማኖት አውራ መሠረት የወንጌልን ቃል አያውቅም። ስለዚህ አጉራ ቀረ። የሃይማኖት አርነት እስኪታወጅ ድረስም አንጉራ ይቀራል። ለዚህም ነገር ምስክር በሐማሲን እናገኛለን። በድር ዘመን በዚያች አገር መሐይምንስ ይቅርና ብዙ ቁሶች ሃይማኖታቸውን ሳያውቁ ይኖሩ ነበሩ። ጽርተኞችን ተብሎ ካቶሊኮች ከመጡ ወዲህ ግን ትልቁም ትኒሹም የወንጌልን ቃል አውቆ በትርጉሙ ይከራከራል። ካህናትም በላምባ ቢበዛባቸው ያስተምሩ ጀመር። በዚህ ምክኒያት የሃይማኖት አርነት ሲታወጅ ሃይማኖት ይታወቃል እንጂ አይጠፋም።

ደግሞም በእገራችን አንድ የድንቁርና ነገር አለ። ሃይማኖት ተዋህዶ ያልሆነ ሰው ሁሉ እንደ ርኩስ ይቆጠራል። ይህን እጅግ ያስቃል። አእምሮ የሌለው ሕዝብ ሁሉ የእግዚአብሔርን ቃል ሳያውቅ የእግዚአብሔር ጠበቃ ሊሆን ይወዳል። ሃይማኖት የልብ ነገር ነው። ስለዚህ ሰማያዊው ንጉሥ እንጂ የዚህ ዓለም ንጉሥ አይቆጣጠረው።

ገብረ ሕይወት “አእምሮ የሌለው ሕዝብ” ሲሉ በዘመናቸው አግር ዕውቀት የሌለው ለማለት እንጂ አንሳ የሌለው ለማለት እንዳይደሉ መቼም ግልጽ የመሰለኛል። በአስራ ሰባተኛው ምዕት አመት

የመጀመሪያ አጋማሽ ውስጥ የኢትዮጵያን በር ማንኳኳት የጀመረው የፕሮቴስታንት ተሐድሦ ጳጳስ ቆስጠሐዊው ሪቫይቫል እስከ ፈንዳበት እስከ ሐያኛው ምዕት አመት መጀመሪያ ድረስም ገና በር በማንኳኳት ላይ የነበረው በአመዛኙ በእነዚህ ከላይ በጠቀስኳቸው ሁለት ምክንያቶች ነበር።

አንባቢ ሊገምት እንደሚችለው የፕሮቴስታንት ተሐድሦ “በር በማንኳኳት” ላይ ነበር ስለ በዚያን ጊዜ የፕሮቴስታንት ሚስዮናውያን ወደ ኢትዮጵያ ፈጽመው አልገቡም ለማለት አይደለም። በዚያን ጊዜ በኢትዮጵያ ፕሮቴስታንት ሚስዮናውያን ብቻ ሳይሆኑ ፕሮቴስታንት ኢትዮጵያውያንም ነበሩ። ሆኖም በጣት የሚቆጠሩ፣ በሕዝቡ የማይፈቀሩ፣ ትምህርታቸውም ስር ያልሰደደ ነበር ለማለት ነው።

ጳጳስ ቆስጠሐዊው ሪቫይቫል ወደ ኢትዮጵያ የደረሰው መድረስ ከነበረበት ጊዜ ይልቅ ዘግይቶ ነው ወይ? የሚል ጥያቄ ቢነሳ መልስ ከምን አንፃር እንደምናየው ነው የሚል ይሆናል። ከሰው ኃላፊነት አንፃር ብቻ ካየነው ዘግይቷል፣ ከእግዚአብሔር ሉዓላዊነት አንፃር ብቻ ካየነው ደግሞ አልዘገየም ለማለት እንገደድ ይሆናል። ዘግይቶም ይሁን ሳይዘገይ አዙሳ ላይ የፈነዳው ጳጳስ ቆስጠሐዊ ሪቫይቫል ኢትዮጵያ ሲደርስ አዋሳ ላይ ነበር መጀመሪያ ያስተጋባው። ከዚህ ጋር አብሮ መጠቀስ ያለበት እውነት ደግሞ በኢትዮጵያ ላይ የተሰማው ጳጳስ ቆስጠሐዊ ድምፅ የአዙሳው ተጋቦት ብቻ አለመሆኑ ነው። ከአዙሳ በተነሳው ሄራል ያልተቀሰቀሱ ሌሎች ጳጳስ ቆስጠሐዊ ሄራሳት በኢትዮጵያ ነፍሰዋል። ዋነኞቹን በሚቀጥለው ምዕራፍ ውስጥ በተገቢው ቦታ አነሳቸዋለሁ።